



T.C.

GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL BİLİMLER VE TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**YABANCI UYRUKLU ÖĞRENCİLERİN VATANDAŞLIK  
ALGILARINA SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN ETKİSİ:  
TOKAT İLİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet TATAN

TOKAT

Kasım, 2016



T.C.

GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL BİLİMLER VE TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

**YABANCI UYRUKLU ÖĞRENCİLERİN VATANDAŞLIK  
ALGILARINA SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN ETKİSİ:  
TOKAT İLİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet TATAN

Danışman: Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ

Tokat

Kasım, 2016

## ETİK SÖZLEŞME

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgi toplama ve raporlaştırma sürecinin Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna, genel akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak gerçekleştirildiğini; bu tez çalışmasını “intihali engelleme” programı ile taradığımı, bana ait olmayan tüm bilgi, düşünce ve bulgulara atıf yaptığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan eder, sorumluluğun tarafıma ait olduğunu kabul ederim.

Tarih: 21/12/2019  
Mehmet TATAN



## JÜRİ ONAY SAYFASI


### Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Vatandaşlık Algılarına Sosyal Bilgiler Dersinin Etkisi “Tokat ili Örneği”

Yukarıda başlığı verilen Yüksek Lisans/Doktora tezi Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 25/11/2016 tarihli yazısı ile 02/12/2016 tarihinde toplanan jüri tarafından kabul edilerek başarılı bulunmuştur.

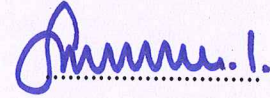
#### Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

#### İmzası

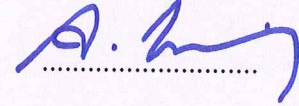
Başkan : Yrd. Doç. Dr. Taner ÇİFCİ



Üye (Tez Danışmanı) : Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ



Üye : Doç. Dr. Adem İŞCAN



Üye : .....

.....

Üye : .....

.....

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Enstitü Müdürü: .....



## TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın her aşamasında, bana yol gősterip, birikim ve desteğini esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ'e ve Yrd. Doç. Dr. Fadime SEÇGİN ve Yrd. Doç. Dr. Taner ÇİFCİ'ye katkılarından dolayı çok teşekkür ederim.

Bu gŐnlere gelmemi sağlayan sevgili aileme, akademik hayata baőladıęımdan bu yana ihmal ettiğim ama bunu her zaman anlayıőla karőılayabilen eőim Oya ŐZGAT TATAN ve biricik kızım İkra TATAN'a sonsuz sevgilerimi sunuyorum.

Tokat-2016

Mehmet TATAN

## ÖZET

### YABANCI UYRUKLU ÖĞRENCİLERİN VATANDAŞLIK ALGILARINA SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN ETKİSİ:

#### TOKAT İLİ ÖRNEĞİ

Tatan, Mehmet

Yüksek Lisans, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı

Dalı Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ

Kasım, 2016, xvi+ 87 sayfa

Sosyal bilgiler dersi insanlara birtakım becerilerin ve kavramların kazandırılmasın da çeşitli bilim dalları ile etkileşim halindedir. Bunlardan bir tanesi de vatandaşlık eğitimidir. Vatandaşlık eğitimini incelediğimiz de günümüz demokrasilerde etkili vatandaşlık eğitimi ön plana çıktığı görülmektedir. Kùltürler arasında etkileşim sayesinde vatandaşlık bilincinin kazandırılmasında ortak noktaların olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar: farklılıklara saygı duyma, empati kurma, küreselleşme ve işbirliği, birlik ve beraberlik, dayanışma, kimlik duygusu gibi kavram ve konulardır.

Bu çalışmanın amacı sosyal bilgiler dersini almış veya almakta olan yabancı uyruklu öğrencilerin vatandaşlık eğitimindeki rolünü belirlemektir. Bu amaçla 14 yabancı uyruklu öğrencinin görüşüne başvurulmuştur. Çalışmanın biçimi, nitel araştırma yöntemlerinden olan olgubilim/fenomoloji araştırma modelidir. Katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yönteminden kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Verileri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

Araştırmada yer alan bulgu sonuçlarında; çalışma grubunda yer alan öğrenciler hak ve sorumluluklarını bilen, başkalarının haklarına saygılı, sorumluk sahibi ve vatan sevgisi gibi konuların üzerinde durarak vatandaşlık eğitiminin bu değerleri kazandırma da büyük katkı sağlayacağını belirtmişlerdir.

Katılımcıların görüşleri incelendiğinde, etkili bir şekilde kazandırılan vatandaşlık bilinci, insanlar arasındaki etkileşimin önemini vurgulayarak, bireylerin başka insanları, kültürleri, çevreleri, sorunları tanımalarına olanak sağlar. İyi kazandırılmış vatandaşlık bilinci yaşanan çevreye aidiyet duygusuyla öğrencinin

bağlanmasını sağlarken, çevresine daha duyarlı, sorumlu bir vatandaş olmanın yolunu açtığı sonucuna ulaşılmıştır.

**Anahtar kelimeler:** Sosyal Bilgiler Öğretimi, Çok Kültürlülük, Vatandaşlık Eğitimi





## **ABSTRACT**

### **THE EFFECT OF TEACHING SOCIAL SCIENCE ON CITIZENSHIP SENSE FOR FOREIGN NATIONAL STUDENTS: TOKAT SAMPLE**

Graduate, Department of Social Sciences and Turkish Education

Social Studies Education Department

Thesis Advisor: Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ

November, 2016, xvi + Page 87

Social Science is interacting with various branches of science in acquiring some skills and concepts to people. One of them is citizenship education as well. When we analyze citizenship education, it is seen that effective citizenship education has become the foreground in today's democracies. It is understood that there are common points in acquiring citizenship consciousness thanks to the interaction among the cultures. These include concepts and subjects like respect for differences, empathy, globalization and cooperation, unity and solidarity, cooperation and sense of identity. The aim of this study is to determine the role of foreign students who have taken and are taking the course of Social Studies in citizenship education. For this purpose, 14 foreign national students were consulted for their opinions. The way of working is the research model of phenomenology being one of the qualitative research methods. Snowball sampling method in purposeful sampling method was used in determining the participants. A semi-structured interview form prepared by the researcher was used to collect the data.

In the findings of the study; The students in the working group stated that citizenship education will make a great contribution in acquiring these values by emphasizing the rights and responsibilities of the students, respecting the rights of others, responsibility and patriotism.

When the opinions of participants are examined, citizenship awareness, which is gained effectively, allows individuals to identify other people, cultures, environment, problems by emphasizing the importance of interaction between people. While acquired the consciousness of citizenship connects to the students with their sense of belonging to



their environment, it resulted that it leads a way to be more sensitive to the environment and a responsible citizen.

**Key Words:** Teaching Social Science, Multiculturalism, Citizenship Education



## İÇİNDEKİLER

Etik Sözleşme .....	iii
Jüri Üyelerinin İmza Sayfası .....	iv
Teşekkür .....	v
Özet .....	vi
Abstract.....	viii
İçindekiler .....	x
Tablolar Listesi .....	xiv
Şekiller Listesi .....	xv
Kısaltmalar Listesi .....	xvi
BÖLÜM I.....	1
Giriş .....	1
Problem Durumu.....	1
Alt Problemler.....	3
Araştırmanın Önemi .....	3
Sayıtlar.....	5
Sınırlıklar .....	6
Tanımlar .....	7
BÖLÜM II .....	8
Kavramsal çerçeve.....	8
Eğitim .....	8

Çok Kültürlülük .....	9
Çok Kültürlü Eğitim .....	12
Sosyal Bilgiler İle İlgili Tanımlar .....	15
Dünya’da Sosyal Bilgiler .....	16
Türkiye’de Sosyal Bilgiler .....	17
Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler .....	20
Vatandaşlık Eğitimi .....	24
Vatandaşlık Bilgisi.....	28
Vatandaşlık Değerleri .....	29
Vatandaşlık Becerileri.....	30
Ailede Vatandaşlık Eğitimi .....	31
Okulda Vatandaşlık Eğitimi.....	33
Göç Kavramı .....	35
Mülteciler Kavramı .....	38
<b>BÖLÜM III</b> .....	<b>42</b>
Yöntem.....	42
Çalışma Grubu .....	42
Veri Toplama Araçları .....	44
Verilerin Toplanma Süreci.....	45
Veri analizi.....	46
Araştırmada inanılrlık, Aktarabilirlik, Tutarlılık ve Teyit Edilebilirlik .....	46

BÖLÜM IV .....	48
Bulgular .....	48
Geldiğiniz ülkedeki vatandaşlık kavramı ile ilgili ne söyleyebilirsiniz sorusuna ait bulgular ve yorumlar.....	48
Sosyal bilgiler dersinde öğrendiklerinize göre vatandaşlık kavramını nasıl tanımlarsınız sorusuna ait bulgular ve yorumlar .....	50
Sosyal bilgiler dersinde öğrendiklerinizle vatandaşlık haklarınızın neler olduğunu kendi ifadeniz ile örnekler vererek yazınız sorusuna ait bulgular ve yorumlar.....	51
Sosyal bilgiler dersindeki kazanımlara göre sizce günümüz de iyi bir vatandaşta bulunması gereken özellikler neler olmalıdır sorusuna ait bulgular ve yorumlar .....	52
Vatandaşlık haklarından yararlanırken çevrenizde bulunan arkadaşlarınızdan kendinizi benzer veya farklı gördüğünüz durumlar var mıdır? Eğer olduysa bu durumlar nelerdir sorusuna ait bulgular ve yorumlar .....	53
Türkiye de yaşadığınız süre içerisinde olumlu ya da olumsuz herhangi bir vatandaşlık hakları ile ilgili bir ihlale maruz kaldınız mı sorusuna ait bulgular ve yorumlar .....	55
Topluma ve çevreye daha duyarlı ve sorumlu bir vatandaş olmak için neler yapmaktasınız sorusuna ait bulgular ve yorumlar .....	57
Yaşadığınız bu sorunların çözümüne yönelik neler önerirsiniz sorusuna ait bulgular ve yorumlar .....	58
BÖLÜM V .....	60
Tartışma .....	60
BÖLÜM VI.....	64
Sonuç ve Öneriler .....	64
Sonuç .....	64
Öneriler .....	67

Kaynakça .....	69
Ekler.....	75





## TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Tokat ili tabiiyet ve cinsiyete göre nüfus dağılımı.

Tablo 2: İlkokullar ve ortaokullar haftalık ders çizelgesi.

Tablo 3: Ulusal müfredata dayalı olarak vatandaşlık eğitimi unsurlarına odaklanan ayrı zorunlu bir dersin verilmesi.

Tablo 4: Avrupa'ya göç yolu.

Tablo 5: Yıllara göre düzensiz göçmen sayısı.

Tablo 6: UNCHR tarafından kayıtlı mülteci sayısı.

Tablo 7: 31.05.2015 itibariyle kayıtlı mülteci ve sığınmacıların yaş, cinsiyet ve geldikleri ülkelere göre dağılımları.

Tablo 8: Katılımcıların Özellikleri

Tablo 9: Görüşlerinden doğrudan alıntı yapılan öğrencilerin kişisel özellikleri.

## ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Aktif Vatandaşlığın Bileşik Göstergesi ..... 24



## KISALTMALAR LİSTESİ

AA: Anadolu Ajansı

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AFAD: Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı

Akt. : Aktaran

BM: Birleşmiş Milletler

AB: Avrupa Birliği

UNHCR: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

NEA: Amerika Millî Eğitim Komitesinin

TTK: Talim Terbiye Kurulu

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

YY: Yüzyıl

NVİ: Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü

# BÖLÜM I

## GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, amacı, önemi, sayıtlıları, sınırlılıkları ve tanımlar yer almaktadır.

### Problem Durumu

İnsanlığın ortaya çıkmasından beri var olan göç, insanın, kendisi ve çevresi ile olan mücadelesinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. İnsanlar sürekli olarak doğa koşulları ile mücadele ederek doğanın olumsuz etkilerinden kurtulmak, daha huzurlu ve daha güvenli bir ortamda hayatlarını sürdürmek için sürekli olarak daha iyi yerlere göç edip durmuşlardır. Daha iyiye ve daha güzele ulaşma arzusu yönündeki bu arayışlar artarak devam etmesi göç olgusunun da insanlığın geçmişindeki etkisini ve önemini her döneminde korumuştur. Bu göç hareketleri sonucunda birbirleri ile iletişime geçerek kaynaşan bireyler ve toplumlar sayesinde dünyamızda tek bir kültürden ya da etnik tek bir millettten oluşmuş bir toplumsal yapıdan veya ülkeden söz etmek pek de mümkün gözükmemektedir. Bu sebepten dolayıdır ki göç ederek birbirlerine karışmış olan bireylerden ve toplumlardan söz ederken eğitimin öneminden bahsetmememiz mümkün gözükmemektedir çünkü eğitim dediğimiz şey bir toplumun sahip olduğu kültürün sürekliliğini ve gelişmesini sağlayan ve bağlı olduğu devletin vatandaşlık özelliklerini kazandırmasına yardımcı olan bir sistemdir.

Özellikle günümüz modern toplumlarında eğitim çok önemlidir. Çünkü düzenin devamlılığı için toplum içindeki bireylerin vatandaşlık bilincini özümsemeleri ve bunu yaşamlarında etkili bir şekilde kullanmaları gerekmektedir. Devletler de vatandaşlık bilgi ve becerilerinin kazandırılmasında eğitimin önemini farkındadırlar ve bu bakımdan hangi yönetim biçimi olursa olsun tüm yönetimler için eğitimin önemi tartışılmaz.

Özellikle ülkemizin çevresinde yaşanan siyasi, sosyal ve ekonomik olumsuzluklar sebebi ile ülkemizi güvenli bir ada olarak gören komşu ülkelerde yaşayan insanlar toplu olarak ülkemize göç etmekte ve bu göç dalgası giderek artmaktadır.

Kapı komşumuz olan ve ortak bir tarihe sahip olduğumuz Suriye'deki iç karışıklıktan ve olumsuz yaşam koşullarından kaçan 2,2 milyon mülteciye "açık kapı politikası" uygulayan Türkiye, mültecilere ve sığınmacılara eğitim konusunda da destek verdi. Bu insanların eğitim çağına gelmiş çocukların eğitim görebilmeleri için 10 ildeki

25 konteyner ve çadır kentın tamamında geçen 4 yıl boyunca okullar yapılmıştır. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı'nın (AFAD) verilerine göre, geçici barınma merkezlerinde 260 bin Suriyeli konaklamaktadır. Bunların 78 bin 425'i ilkokul çağındaki öğrencilerden oluşmaktadır. Kurulan kamplarda bin 211 derslikli 22 okul bulunmaktadır. Bu okullarda eğitim faaliyetlerini yürütmek için 3 bin 220 öğretmen görev yapmaktadır. Öğretmenlerden 389'u Türk, 2 bin 831'ini ise Arap kökenlidir. Kamp dışında eğitim ve öğretimine devam eden 150 bin öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrenciler, hem Milli Eğitim Bakanlığınca (MEB), hem de sivil toplum kuruluşlarınca oluşturulan eğitim kurumlarında bakanlık tarafından atanan koordinatörler gözetiminde Suriyelilerin yoğun olduğu illerdeki okullarda eğitim görmektedirler ( <http://www.aa.com.tr/>).

Yaklaşık olarak göçmen Suriyelilerin yarısı 18 yaş altındadır ve bunların yaklaşık yüzde 40'ı 12 yaş altındadır(S. R. Sirin ve L. Rogers-Sirin, 2015).

Yarının yetişkin halkları için dünyanın daha adil, insani ve barışçıl olmalıdır ve bunun için diğer toplumların yeniden inşasına ihtiyaç olacaktır (Ukpokodu, 2006, s. 4). Artan bu göç dalgası ile yeni bir sorun ortaya çıkmaktadır. Bu sorun ise ölkemize ve toplumumuza uyum sorunudur. Yaşanan göç ile birlikte gelecek on yılda, bugünün küçükleri ancak yarının büyükleri olacak çocukların eğitimi önemli bir sorun olmak ile birlikte bu çocuklara verilecek eğitimin kalitesi ve niteliği de önemlidir. Bununla beraber bu çocuklara verilecek vatandaşlık eğitimi de önem kazanmaktadır. Vatandaşlık eğitiminin kalitesinin ve niteliğinin artması durumunda gelecek on yılda geleceğin büyükleri olacak bu çocukların toplumsal yaşamımıza daha kolay uyum sağlayacakları ve toplumsal kuralları içselleştirebilmelerine yardım edeceği önemli bir husustur.

Ölkemiz eğitim sistemi içerisinde vatandaşlık bilgi ve becerilerini hem öğrenip hem de yaşayabilecekleri bir vatandaşlık eğitimi verilmektedir. Eğitim kurumlarımızda eğitim gören öğrencilere toplumun yaşamı ile ilgili bilgi, beceri ve değerlerin önemli bir kısmı, sosyal bilgiler dersi yoluyla verilmeye çalışılmaktadır. Vatandaşlık eğitiminde bir araç vasıtası gibi görölen bu dersin günümüze kadar gelişimine bakıldığında, içeriğinde birçok değerin var olduğu ve bunların öğretim programlarına yansıtıldığı bilinmektedir. Bu amaç ile dış göç ile ölkemize gelerek, eğitimlerine ölkemizde devam eden ve ilkokul seviyesinde sosyal bilgiler dersi alan yabancı uyruklu öğrencilerin, ölkemizde geçirdikleri süre içerisinde vatandaşlık konularıyla ilgili bilgi, bu konulara atfettikleri önem, vatandaşlık algıları ve sergiledikleri vatandaşlık davranış düzey seviyeleri nelerdir?



### **Bu Problem Doğrultusunda Alt Problemler**

- ✓ Ülkelerindeki vatandaşlık kavramı ile ilgili söylemleri nelerdir?
- ✓ Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde öğrendiklerine göre vatandaşlık kavramı ifadeleri nelerdir?
- ✓ Öğrenciler sosyal bilgiler dersi kazanımlarına göre vatandaşlık haklarının neler olduğunu nasıl örneklendirirler?
- ✓ Öğrenciler sosyal bilgiler dersindeki kazanımlara göre günümüz de iyi bir vatandaşta bulunması gereken özellikleri nasıl açıklarlar?
- ✓ Vatandaşlık haklarından yararlanırken arkadaşlarından kendisini benzer veya farklı gördüğü durumlar var mıdır? Eğer olduysa bu durumlar nelerdir?
- ✓ Türkiye de yaşadıkları süre içerisinde olumlu ya da olumsuz herhangi bir vatandaşlık hakları ile ilgili ihlal var mıdır?
- ✓ Topluma ve çevreye daha duyarlı ve sorumlu bir vatandaş olmak için düşünceleri nelerdir?
- ✓ Öğrencilerin yaşadıkları bu sorunların çözümüne yönelik öneriler nelerdir?

### **Araştırmanın Önemi**

Eğitimin temel fonksiyonlarından biri vatandaşlık hak ve ödevlerini bilen, nitelikli, topluma yararlı bireyler yetiştirmektir. Eğitimcilere, öğrencilere bu nitelikleri kazandırmada ve etkili bir vatandaş yetiştirme konusunda çok önemli görevler düşmektedir.

Birçok çalışmada ve araştırmada vatandaşlığın ve etkili birey yetiştirmenin öneminden söz edilmekte ve bu önem sebebiyle etkili bir vatandaşlığı yaşam biçimine dönüştürmenin son derece hayati olduğu ifade edilmektedir. Yani vatandaşlık, bir yaşam biçimidir. Bu yaşam biçimini oluşturanda çocukların etkili bir vatandaşlık bilinci ile büyümeleri, bu bilinci bizzat çevresinde ve okulda yaşayarak öğrenmeleri elzem olmaktadır. Eğitim ve öğretim dönemi, öğrencilerin yaşamında belirgin biçimde şekillenmesinde öneme sahiptir. Bu dönemde öğrencilerin, kişilik yapıları şekillenmektedir. Bu öğrencilerin kişilik yapıları şekillenirken sorumluluk ve vatandaşlık bilinci de gelişmektedir. Örneğin, öğrenciler, yaşadıkları ülkenin vatandaşı olmak ve vatandaşı olduğu ülkedeki hak ve sorumluluklarını kavrayıp kavrayamaması veya nasıl olup olmaması gerektiğini algılamaktadır. Bu süreçte kazandıkları düşünce

ve beceriler, onların gelecekteki yaşamlarında etkili bir vatandaş olması konusunda kendilerine yardımcı olacaktır. Bundan dolayı çocukluk süresince kazanılmış olan tutum ve davranışların değişmesi oldukça zordur.

Çeşitli nedenlerle ülkelerini terk ederek ülkemizde eğitim gören yabancı uyruklu öğrenci sayısı UNCHR Türkiye istatistiklerine bakıldığında ülkemizde 31.05.2015 tarihi itibari ile kayıtlı mülteci ve sığınmacıların yaşlarına göre dağılımına baktığımızda ilkokul çağında olan 25.617 kişi ve 5 -11 yaş aralığında bulunan 18.728 kişi ise 12-17 yaşları aralığında bulunmaktadır (www.unhcr.org.tr). Bu istatistiklerden bakıldığında gelecek on yılda yetişkin konumuna gelecek olan bu yaş aralığındaki çocuklara iyi bir eğitimden geçirildikten sonra hem dünyamız için hem de ülkemiz açısından bir kazanım olacağı muhakkaktır.

Bu çalışmamızda yabancı uyruklu öğrencilerin ülkemizde geçirdikleri eğitim süreci içerisinde vatandaşlık hakkında ne bilmektedirler, ne düşünmektedirler, daha çok hangi yönüne eğilimleri bulunmaktadırlar, onların sahip oldukları fikirlerini etkileyen değişkenler nelerdir gibi sorulara cevap aranması bakımından bu araştırma büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada Türkiye coğrafyasında Karadeniz bölgesinin orta kısmında bulunan Tokat il merkezinde bulunan ve ilköğretim seviyesinde eğitim gören 8. sınıf yabancı uyruklu öğrencilerin vatandaşlık algılarının tespit edilmesi, bu algıları etkileyen sebeplerin ortaya çıkarılması açısından büyük önem arz etmektedir. Ortaya çıkan sonuçların eğitimcilere, ailelere, bu alanda çalışma yapan sivil toplum örgütlerine ve çeşitli basın yayın kuruluşlarına yol gösterici olması beklenmektedir.

## Sayıtlar

Bu araştırmada aşağıdaki sayıtlardan hareket edilmiştir.

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin lme aracına doğru cevap verdikleri,
2. Araştırmanın ilgili literatür bölümünde kullanılan kaynakların geçerli ve güvenilir olduğu,
3. Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme sorularından elde edilen verilerin geçerlilik ve güvenilirlik derecesinin yüksek olduğu,
4. Araştırmaya katılan yabancı uyruklu ğrencilerin Türkçeyi okudukları ve anladıkları varsayılmaktadır.



## Sınırlıklar

Bu araştırma,

1. 2015 - 2016 öğretim yılı ile,
2. 8. sınıfta öğrenim gören ve MEB'in izin verdiği okullar ile,
3. 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersinin kazanımları ile,
4. Nitel araştırma yöntemleri ile,
5. Yabancı uyruklu öğrencilerin ile yapılan görüşmeler ile,
6. Bununla birlikte katılımcıların deneyimleri, bakış açıları, düşünceleri ve değerlendirmelerinin içeren bu çalışma, katılımcıların bilgi ve paylaşımları ile sınırlıdır.



## Tanımlar

**Göç:** Göç kavramı yaygın olarak, ekonomik, toplumsal veya siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların yaşadıkları bir ülkeden başka bir ülkeye, oturdukları yerlerden başka yerlere gitme işi olarak tarif edebiliriz (Tok, 2010, s. 1).

**Yabancılar:** 11/2/1964 tarihli ve 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununa göre Türk vatandaşı sayılmayan kişiyi, ifade eder (Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü [NVI], 2006).

**Sosyal bilgiler dersi:** Kişilerin toplumsal varoluşlarının başarabilmesine dayanak olması gayesiyle; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlerin ve yurttaşlık bilgisinin konularının, öğrenme alanlarını yansıtan bir ünite içinde veya bir tema altında birleştirilmesini içeren ve kişilerin kendi çevresiyle ilişkisinin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği toplu öğretim fikrinden hareket edilerek ortaya çıkmış bir ilköğretim dersidir (MEB, 2009).

**Vatandaşlık bilgisi:** Sosyal hayatı ve bu sosyal düzeni sağlayan normları, toplum ve bu normlar içinde yaşayan bireyleri, sosyal hayatı düzenleyen kurullarla tanımlanıp sınırlanmış hak ve vazifelerini, yaşanan toplum içinde yer alan kurum, kuruluşları, bu kurumların özelliklerini, görevlerini, yetki ve yetkilerini, kişilerin kendileriyle ve kurumlarla olan ilişkileri ile belli başlı insan hak ve özgürlükleriyle ilgili kurullar veya sistemli bilgiler bütünüdür (Temiz, 2005, s. 13).

**Kültür:** Belirli bir insan topluluğu tarafından paylaşılan fikirler, semboller, davranışlar, değerler ve inançlardır (Banks A. J. akt. Aydın,2013, s. 159).

**Değer:** Bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlığını, birliğini, işleyişini, devamını sağlamak ve yaşatmak için sosyal grup veya toplum üyelerinin ekseriyeti tarafından doğru ve zorunlu oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, başlıca ahlaki ilke ya da inançlardır (MEB, 2009).



## BÖLÜM II

### KAVRAMSAL ÇERÇEVE

#### **Eğitim**

Durkheim'a göre eğitim, belirli değerler ve entelektüel beceriler kazandırarak genç kuşağın metotlu bir şekilde toplumsallaştırılmasıdır. Genel anlamda ise davranış, organizmanın iç veya dış çevreden gelen etkilerine yönelik gösterdiği tepkiyi ifade eder (Kızılloluk, 2013, s. 9).

Çoğulcu toplumlarda eğitim, öğrencilerin kendi kültürlerini ve toplumlarındaki kültürleri içselleştirmeli ve onların da bu kültürleri kavrayabilmelerine yardım etmelidir. Aynı şekilde eğitim, öğrencilerin kültürel sınırlarından kurtulmalarına da yardım etmelidir. Demokratik bir toplumda eğitim, ortak fayda için sivil toplumu oluşturmak ve bu ortak faydayı devam ettirmek amacıyla, toplumu daha eşit ve daha adil konuma getirmek için gerekli sivil harekette bulunacak öğrencilere bilgi, beceri ve tutumları kazandırma konusunda yardım etmelidir. Etkili bir eğitim, öğrencilere kendi kültürel toplumlarında, ulus devletlerde, bölgelerinde ve küresel toplumda etkin bir şekilde yer almaları için gerekli bilgi, beceri ve değerleri kazanmaları konusunda yardım eder ( Banks A. J. akt. Aydın, 2013, s. 6-7).

Eğitim, çocuğa salt bilgiyi aktarmaktan ziyade çocuğun geleceğini şekillendirebilmesi ve hayata hazırlanabilmesi için ona yol gösterici olmalıdır. Bu da ancak iyi donanımlı eğitimciler ve iyi hazırlanmış eğitim müfredatı ile gerçekleşir.

Gerekli bilgi, beceri ve değerleri kazanmaları konusunda insan örgün eğitim kuramlarının dışında ailede, sosyal çevrede, arkadaş grubu içerisinde de eğitim görmektedir. Çocuk dünyaya geldiği zaman kendisini aile içerisinde bulur. Çocuğun ilk sosyal çevresi de ailesidir. Başka bir ifadeyle aile çocuğu eğiten ilk sosyal kurumdur. Çocuk, aile ortamında yürümek, konuşmak, yemek, içmek, insanlarla iletişim kurmak gibi faaliyetleri öğrenir. Bunun dışında çocuğa, topluma uyum sağlayabilmek için gerekli olan toplumsal değerler, toplumsal normlar, gelenek ve görenekler gibi beceriler bilgisi de kazandırılır. Ortaya çıkan ilk eğitim, örgütlü olmayan, daha çok bir sosyalleştirme ve kültürlenme niteliği taşıyan oldukça basit bir eğitimidir. Toplumların kültürel birikiminin aktarılmasında eğitim bir araç olarak kullanılmıştır. Eğitim vasıtasıyla toplumsal değerler, toplumsal normlar, gelenekler, görenekler ve toplumun yaşam tarzı yeni kuşaklara aktarılmıştır. Günümüz sanayi toplumlarında bir insanın bu bilgi birikimi ve bu becerileri kazanmadan hayat mücadelesinde galip gelme ve hayatta

kalma ihtimali yoktur. Günümüz modern toplumlarında, hayatın karmaşık bir hal alması, niteliğinin ve niceliğinin değişmesi, mal ve hizmet üretiminde özgün bilgi ve beceri birikimi gerektirmiş ve bu durum eğitimin önemini zorunlu kılmıştır. Bu zorunluluk gün geçtikçe de artmaktadır (Kızılloluk, 2013, s. 1-2).

Eğitim, bireyin kendisini gerçekleştirebilmesi, çevresinde gerçekleşen olaylara karşı duyarlılık kazanabilmesi ve bu olaylara karşı tepki geliştirmesi olarak tanımlanabilir. Eğitim, sadece okullarda verilen ve belirli yaş aralığında alınan bir hizmet olmayıp, hayatın tüm evresinde gerçekleşebilmektedir.

Eğitim bireyin vatandaşlık sorumluluğunu geliştirir. Bu sorumluluğu geliştiren birey;

1. Sosyal adalet konusunda duyarlıdır.
2. Yetersiz koşulları düzeltecek yönde hareket eder.
3. Sosyal yapı ve sosyal süreçler konusunda anlayış geliştirmiştir.
4. Propagandaya karşı eleştirici düşünme yeteneği geliştirmiştir.
5. Hoşgörülü ve samimidir.
6. Düşünce ve fikir ayrılıklarına karşı saygılıdır.
7. Ulusal kaynakları korur.
8. Bilimin, insan mutluluğunu sağlaması yönünden gelişmesi gerektiğini bilir.
9. Dünyadaki gelişmeleri dikkatle izler.
10. Kanunlara karşı saygılıdır.
11. Ekonomik görüşe sahiptir.
12. Vatandaşlık görevini bilir ve yapar.
13. Demokratik ideallere bağlıdır (Güçlü, 2012, s. 228-229).

### **Çok Kültürlülük**

20. yüzyılın sonlarına doğru, “çok kültürlülük” kavramı, bazı ülkelerde üzerinde en çok tartışılan konular arasına girmiştir (Öztürk, Keskin, Otluoğlu, 2014). Çok kültürcülük, daha çok 1960’lı yıllar ortalarında tek kültürlülüğe ya da asimilasyon yaklaşımlarının egemenliğine karşı bir tavır olarak ortaya çıkmıştır (Yalçın, 2004, s. 72). Başka bir anlatım ile bu kavram, 1970’li yıllar başında göç almaya başlayan iki ülke, Avustralya ve Kanada hükümetlerinin yerel vatandaşlarının ve göçmenlerin kültürel farklılıklarını desteklemeye yönelik çok kültürlülük politikaları olarak adlandırdıkları politikaları benimsemesiyle ortaya çıkmıştır (Yanık, 2012, s. 39). Burada çok kültürcülük politikasının ana konusunu yurttaşların eş değerde olduğunu ve bu yurttaşların kültürel farklılığının kabul edilmesi teşkil etmektedir. Bugün çok

kültürcülüğün üç ana teması vardır. Birinci tema, kültürel farklılığın kabul edilmesidir. Bu ilke çok kültürcülüğün duayen kuramcılarında biri olan Charles Taylor tarafından *The Politics of Recognition* (Tanınma Politikası) olarak isimlendirilmektedir. İkinci önemli ilke toplumsal eşitliklerdir. Birinci ilkede belirtilen kültürel ve etnik manada eşitlik yeterli olmamaktadır. Grupların aynı zamanda sosyal ve ekonomik olarak da eşit bir düzeye sahip olmaları da istenmektedir. Bu bağlamda eşitlik ve tanınma gibi kavramlar, hukuksal manaların daha ötesinde toplumsal bir içeriğe de sahiptir. Son olarak üçüncü ilke, toplumsal bütünleşmedir. Karşıt görüşlerin tam tersine çok kültürcüler, toplum içerisinde bilinen farklı grupların gettolar şeklinde ayrılmasına karşıdır. Bunun tam aksine onlar eşitlikten ve tanınma temelinde grupların hiç bir sorunla karşılaşmadan toplumsal bir birlik ve beraberlik oluşturmalarını amaçlamaktadırlar (Canatan, 2009, s. 82).

Çok kültürlü eğitim, göçmen olarak gelmeye izin verilmesiyle başlayan sivil toplum üyeliği devlete ve millete tam katılıma yol açmalıdır (Castles ve Miller, 1993; akt. Uğur Bal ve Akbulut, 2008, s. 364).

Tarihi kökeni çok eskilere dayanan göç, insanlığın başlangıcından beri var olmuştur. Kitlesele olarak insanların göç etmesi kavimleri göçü ile başlayarak günümüze kadar uzanan toplumların yapı taşını oluşturmuştur. Bu göç hareketleri günümüzde halen devam etmektedir. Bunun sonucu olarak toplumlar da etnik ve kültürel olarak çeşitlenmiştir.

Başlangıçta bir düşünce olarak çok kültürcülük, etnik ya da kültürel çeşitliliğin olduğunu kabul etmektedir. Bu farklılıkları kabul etmeme, göz ardı etme, kasti bir şekilde unutmaya gibi ulus-devletin tipik tavırlarını takınmamaktadır. Etnik ve kültürel farklılıklara dayanan toplumsal yapıları kabul etmekte ve bu yapıyı ulusal mozaik bir parçası olarak görmektedir. Farklılık olgusu üzerinde yer alan insanlar, kendilerini diğer insanlardan farklı görmekle birlikte ortaklaşa bir takım hedefler için farklı kalmayı tercih de edebilirler (Erzurumlu, 2008, s. 15). Bu açıdan bakıldığında toplumlarda var olan her türlü tekdüzelik, birlik ve ortaklığı bozan “çeşitlilik” kavramına vurgu yapılmaktadır (Canatan, 2009, s. 89).

Çok kültürlülük kavramı ile ilgili yapılan tartışmalarda çok kültürlülüğün net bir şekilde anlaşılabilmesi sebebiyle ortaya çıkan farklı görüşler bulunmaktadır (Yakışır, 2009, s. 90). Çok kültürlü toplum birden çok kültürel varlığın, çeşitli alışkanlıkların, değer ve yaşama biçimine sahip olan toplulukların birlikte yaşamalarından oluşan toplumsal bir olgudur (Doğan, 2011, s. 384). Çok kültürlülük, homojen olan ve tek

kültürlü ulus devleti terki anlamına gelmektedir (Abadan Unat, 2002, s. 287). Kültürel farklılığın bir kaynağı belirli bir devlet içinde birden çok ulusun yan yana yaşamasıdır (Kymlicka 1995, akt. Yılmaz, 1998, s. 39).

Çok kültürlülük, birbirinden farklı grupların birlikte yaşamasından ve barışın öngörülmesinden daha fazlası olmaktadır. Bu sebeple çok kültürlülük günümüz dünyasındaki gelişmelerle kendini yenileyebilen bir kavramdır. Kültürel çoğulculuk, birbirinden farklı grupların sınırlı bir hoşgörü çerçevesi içinde kendi kültürel gereksinmelerini karşılamak ve öğrenmek hususunda yan yana doğal bir etkileşime gitmeksizin birlikte yaşamalarıdır (Abadan Unat, 2002, s. 310).



Tokat ilinin toplam nüfusu ve bu nüfus içerisinde bulunan tabiiyetine göre toplam 14 ülkeden yabancı uyruklu insanların bulunduğu nüfus dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. Tokat İli Tabiiyet ve Cinsiyete Göre Nüfus Dağılımı

Ülke ismi	Toplam	Erkek	Kadın
Türkiye/Tokat	827.892	418.788	409.104
İran	15	12	3
İsviçre	3	1	2
Afganistan	5	28	37
Azerbaycan	3	2	1
Bulgaristan	1	-	1
Gürcistan	1	-	1
Hollanda	4	1	3
Irak	30	19	11
Libya	1	-	1
Romanya	2	-	2
Türkmenistan	2	1	1
Ukrayna	1	-	1
Almanya	5	2	3
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	2	2	-

Kaynak: TÜİK, 2005

### Çok Kültürlü Eğitim

İnsanları büyüyüp yetiştiği toplumdan ayrı olarak ele almak mümkün değildir. Bundan dolayı insanın kişiliği içinde yetiştiği toplumda şekillenmektedir. İnsan, çevresinde bulunan diğer insanlardan ve diğer kurumlardan etkilendiği gibi, onları da

etkileyebilmektedir. Başka bir anlatımla insanlar ile toplum arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur (Kıncal, 2012, s. 177).

Karşılıklı etkileşim sayesinde insanlar kendi duygu ve düşüncelerini karşısında bulunan insanlara yansıtabilmekte, insanların empati kurması ile kültürel farklılıkların farkına varabilmektedir.

Çok kültürlü eğitim, Amerika Birleşik Devletleri'nde 1960'lı yılların ilk yıllarında baş gösteren azınlık hakları hareketleriyle ortaya çıkmıştır. Günümüzde öğrencilerin kültürel farklılıklarını göz önüne bulundurarak, eğitimin eşitlik ve adalet ilkeleri doğrultusunda ilerlemesini kabul etmiştir (Açıkalm, 2010, s. 1227).

Bireylerin içinde yaşadığı topluma uyum sağlaması ve içinde yaşadığı topluma karşı sorumluluklarını bilmesi çok kültürlü bir ortamda yaşama alışkanlığı kazanması ile mümkündür.

Çok kültürlü eğitim hangi cinsiyetten, sosyal sınıftan, ırktan, etnisiteden ve kültürden olursa olsun bütün öğrencilerin okulda eşit eğitim olanaklarına sahip olmaları gerektiğini savunur ( Banks A. J. akt. Aydın, 2013, s. 1).

Çok kültürlü eğitim, bireysel ve toplumsal farklılıkların bir milleti zenginleştirdiğini, bireysel ve toplumsal sorunların algı seviyesini ve çözüm yollarını çeşitlendirdiğini varsayar. Çeşitlilik, bütün ülke vatandaşlarına kendi kimliklerini ve kültürlerini yaşatarak devam ettirmek için çeşitli fırsatlar sunar, bireylerin kendilerini gerçekleştirmelerini sağlar ve böylece toplumu zenginleştirir.

Bireyler çeşitli kültürlerin üyesi oldukları zaman kazanılan bu tecrübelerden daha fazla fayda sağlayabilirler. Çok kültürlü eğitimin amacı bütün öğrencilere yaşadıkları toplumlarda baskın kültür içinde ve diğer kültürler içinde etkileşim kurmak için gerekli bilgi, beceri ve yaklaşımı elde etmelerini sağlamaktır. Çok kültürlü eğitimin diğer bir amacı da bazı etnik grupların kendi toplumlarına özgü ırksal, fiziksel ve kültürel özellikleri sebebiyle toplum içerisinde yaşadıkları ayrımcılığı ve acıyı azaltmaktır ( Banks A. J. akt. Aydın, 2013, s. 3-4).

Çok kültürlü eğitimin amaçlarına baktığımızda toplum üyeleri içinde bireysel ve toplumsal farklılıkların olduğunu kabul etmek ve bu farklılıkları minimize ederek toplumun bir arada yaşamasını sağlamaktır. Çok kültürlü eğitim çeşitli ırk, etnik yapı ve sosyal gruplardan oluşan öğrenciler için eşit eğitim olanakları meydana getirme, bu olanaklar için de tüm okul ortamını değiştirmeye ve tekrar yapılandırmaya çalışma sürecidir (Doğan, 2011, s. 391).

Yapılan bu tanımlamalar ışığında çok kültürlü eğitim, okullarda çoğulcu bir yapıyı ve eşitliği ortaya çıkarmayı, farklı gruplar arasında diyalog geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Çok kültürlü eğitim de sınıf içerisinde öğrencilerin birbirleriyle tartışabileceği demokratik bir ortam oluşturmak önemlidir. Öğrenciler sınıf içinde özgür bir biçimde tartıştıkları ölçüde kesin doğru veya kesin yanlış anlayışından ve sürekli “biz” ile “öteki” şeklinde mukayese yaparak vazgeçebilirler. Demokratik tartışmalar yabancı olarak bilinen grupların anlaşılmasına ve farklı gruplardan öğrencilerin kendilerini özgür bir biçimde anlatmalarına olanak verir. Öğrencilerin karşı tarafın duygu ve düşüncelerini anlamalarına, birbirleri ile benzer dil oluşturmalarına ve birbirlerini tanımalarına olanak sağlar. Öğrenciler arasında diyalog ortamı oluşturmak, değişik duygu ve düşüncelere saygı göstermek, birbirlerini dinlemeye ve anlamaya yönelik çalışmaları öğretmek, fikir farklılıklarının olmadığı tam tersine insanların yanlış fikirlerinden vazgeçmesinin bir erdem olduğunu anlatmak, kesin ve empoze edilmiş çözümlerin kesin olarak doğru kabul etmemek ve eleştirel fikirlere karşı açık olmak etkili ve demokratik ortamın oluşmasına fayda sağlayacak, şiddet ve çatışma olmadan da insanlar arasında ki meselelerin halledilebileceğinin öğrencilere öğretilmesidir.

Gay, (1994) çok kültürlü eğitimin amaçlarını şu şekilde sıralar;

1. Kültürel ve etnik okuryazarlığı geliştirmek,
2. Öğrencilerin kişisel gelişimlerine yardımcı olmak,
3. Davranış ve değerlerden (etnik) arınmışlık,
4. Çok kültürlü sosyal yeterlilik,
5. Eğitimsel eşitlik ve mükemmellik,
6. Temel yetenek kazanımı,
7. Sosyal reform için kişisel gelişmişlik (Kaya, Söylemez, 2014 s. 130).

Mültecilerin veya sığınmacıların farklı ve çeşitli geçmişleri (arka planları) sebebiyle mülteci öğrenciler geniş çapta farklılık gösteren sosyal ve etnik kökenleriyle sınıflara gelirler. Sosyal bilgiler dersi öğrencilere bu farklılıkları nasıl yönlendirildiğini ve sosyal bilgiler öğretimini geliştirmek için kendi deneyimlerini nasıl kullanacaklarının öğretildiği en iyi yerlerden biridir. Sosyal bilgiler eğitimcilerinin mülteci öğrencilerine bakım ve destek sağlayan bir çevreye teşvik etmesine yardımcı olacak birçok pedagojik uygulamalar sunulmaktadır.

Bu uygulamalar şu şekildedir:

1. Bilgi edinmek,

2. Topluluk oluşturmak,
3. Kişilerarası ve kùltùrlerarası iletişimi òğretmek,
4. İngilizce dil òğretimini desteklemek,
5. Hassas konuların farkındalığını sağlamak (Quaynor ve Hamilton, 2012).

### **Sosyal Bilgiler İle İlgili Tanımlar**

Sosyal bilgiler, toplumun gerçekliği ile kanıtlamaya dayanan ve toplumsal gerçeklikle ilişki oluşturma sùreci bu sùrecin sona ermesi ile elde edilen bilgiler olarak açıklanabilir (Sönmez, 1997, s. 3).

Sosyal bilgiler kendini, toplumu, gelenek ve görenekleri tanıyan, rollerini ve sorumluluklarını iyi bilen, etkin ve üretken vatandaşların yetiştirilmesini amaçlayan ilköğretim òğrencilerine yönelik bir derstir (Demircioğlu, 2007, s. 11).

Diğer bir tanımda ise sosyal bilgiler, hemen hemen her açıdan farklılaşan koşulların bilgi temelinde kararlar alıp sorunların üstesinden gelebilen etkili vatandaşlar yetiştirmek amacı ile sosyal ve beşerî bilimlerden elde ettiği bilgi ve yöntemleri birleştirerek kullanan bir òğretim programıdır (Öztürk, 2006, s. 24).

Sosyal bilgiler, sosyal bilimlerden elde edilen bulguları birleştirip òğrencinin düzeyine göre indirgeyebilen, bu bulguları kullanarak òğrencilere toplumsal hayata uyum göstermesinde ve toplumsal problemlerin çözüm üretmesinde ihtiyaç duydukları gerekli bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmayı amaç edinmiş bir vatandaşlık eğitim programı olarak tanımlanabilir (Öztürk, Keskin, Otluoğlu, 2014).

Sosyal bilgilerle ilgili yapılan tanımların ortak noktası bilimsel gerçekleri temel alan ve bu bilimsel gerçeklerden hareket ederek hayatın her alanında iyi insan yetiştirmeyi amaç edinmektedir.

Talim Terbiye Kurulu (TTK) sosyal bilgiler tanımında, kişiyi toplumsal olarak var oluşunu başarabilmesine olanak sağlaması için tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan, òğrenme alanlarının bir ünite içinde ya da bir tema altında birleştirilmesini içeren, insanın toplumsal çevresiyle ve fiziki ortamı ile etkileşiminin dün, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği birleşik òğretim fikrinden hareket edilerek oluşturulmuş ilköğretim dersi şeklinde tanımlamıştır.

Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere sosyal bilgiler dersinin esas gayesi bireyin toplumsal olarak varlığını gerçektirendir. Diğer bir anlatım ile etkili bir vatandaş meydana getirmektir. Sosyal bilgiler dersinde òğrencilere bilgi vermek yerine daha çok



beceri, davranış, olumlu tutum ve değerler kazanmış etkili vatandaş yetiştirmek esas amaçlarıdır. Etkili bir vatandaşta olması gereken birçok özellik vardır (Kuş, 2012, s. 65-66).

Bunlardan birisi de vatandaşlık değerlerini benimsemesi ve bu değerler doğrultusunda yaşamaya özen göstermesidir. Bunun için bireylere etkili bir vatandaşlık eğitimi verilmesi gerekir. Bu eğitimin verilmesinde sosyal bilgiler dersi önemli bir yere sahiptir. Bu eğitim ile ilgili olarak ilköğretim okullarında okutulan sosyal bilgiler dersinde demokrasi ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili konular yer almaktadır.

### **Dünyada Sosyal Bilgiler**

Sosyal bilgiler kavramına ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde rastlanmaktadır. Amerika kıtasının keşfinden sonra dünyanın çeşitli yerlerinden yapılan göçler ile tek bir toplum modeli olmayan çok kültürlü bir toplum oluşmuştur. Çok kültürlü toplum ise çok kültürlülüğü meydana çıkarmıştır. Bununla beraber sanayi devriminden sonra sosyal, ekonomik ve kültürel alanlar gibi pek çok alanda sorunlar ortaya çıkmıştır. 19. yüzyıl Amerikan toplum önderleri kültürleri homojenleştirmek, beraber yaşama bilinci geliştirmek, birlikte çalışma ve beraber ortak karar alma mekanizmalarını işletmeyi amaçlamışlardır. Bu toplum önderleri Amerikan toplumu yaratmak için eğitimi araç olarak görmüşlerdir. Bu sebep ile 1892'de Amerika Birleşik Devletleri'nde Ulusal Eğitim Konseyi toplanmıştır. Bu eğitim konseyi, Anglosakson kültür temelinde millî toplum ruhunu oluşturmak üzere sosyal bilgiler dersi programı hazırlamıştır. Bu programın içeriği tarih ve coğrafya gibi iki sosyal bilim alanı ile Amerikan toprağında vatandaşlık bilinci geliştirecek biçimde oluşturulmuştur. Derslerin içeriğinde beşeriyet, Anglosakson ve Amerika tarihi, ulusal değerler, insan hakları, Amerika coğrafyası, günlük ve sosyal hayatta rastlanılacak problemler ve bu problemler ile baş etme yolları, demokrasi, yönetime katılma, anayasaya sadakat gibi hususlara yer verilmiştir. Bu program 1916 yılında resmen kabul edilen sosyal bilgiler terimiyle günümüze kadar ulaşmıştır. Ancak müfredat içerisinde zamanın şartlarına göre değişiklikler yapılmıştır. Örneğin, İkinci Dünya Savaşı yıllarında, programda kahramanlık temasına daha fazla vurgu yapılmıştır. 1950'ler de başlayan soğuk savaş süreci ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin doğu bloku ülkeleriyle kurmuş olduğu komünizm tehdidine karşı enformasyon oluşturulmuştur. Bu program 1960'lı yıllara kadar gelebilmiştir. Sosyal ve siyasî hayatta meydana gelen gelişme ve değişmeler, öğrenme-öğretme alanlarındaki yenilikler gibi nedenlerle 1970'li yıllarda köklü bir

değişim yaşamıştır. Bu değişim sonucunda sosyal bilgiler programına sosyoloji, antropoloji, ekonomi, siyaset bilimi gibi diğer sosyal bilim disiplinleri de içine alarak tarih ve coğrafya konularının etkinliği azaltılmıştır. Genelden özele yani tündengelim yaklaşımı yerine özelden genele yaklaşımı olan tümevarım, anlatım yöntemi yerine araştırma yöntemi konularak aktif öğrenme uygulamasına geçilmiştir. Ancak bu yaklaşımın öğrencilerin başarısızlığına sebep olduğu gerekçesiyle 1980’li yıllara gelindiğinde terk edilerek geleneksel yaklaşıma dönmüştür (Bilgili, 2010, s. 19).

### **Türkiye’de Sosyal Bilgiler**

Antik çağlardaki Yunan toplumuna kadar inen sosyal bilgiler, derin tarihi geçmişi olmasına karşın sosyal bilgilerin alanı içindeki derslerin kapsamlı bir biçimde okul programına girişi XIX. yüzyıl Batı Avrupası ve Kuzey Amerika ülkelerinde olmuştur. Osmanlı Türkiye’si de Batı dünyasındaki bu gelişmelerden etkilenerek çok geçmeden kendi eğitim-öğretim programlarına yansıtılmıştır (Kılıçoğlu, 2009, s. 7).

Sosyal bilgiler dersi içindeki ilk dersler 1876’dan sonra maarif nezaretine bağlı Usûl-i Cedide’ye göre eğitim-öğretimin verildiği İptidâ-i okullarının programında yer almıştır. 1904 senesinde yürürlüğe konulan ve tüm okullar için oluşturulan müfredatta ‘Muhtasar Tarih-i Osmanî’ dersi bulunmaktaydı. 1913’te çıkarılan Tedrisât-ı İbtidâiye Kanun-ı Muvakkati kanunuyla ilköğretim müfredatına tarih ve coğrafya derslerinin yanında Malûmat-ı Medeniye ve Ahlâkiye ve İktisadiye dersleri de konulmuştur (Sever ve Koçoğlu, 2013, s. 93).

Sosyal bilgiler dersi içerisinde bulunan tarih, coğrafya ile adı sonradan sosyal bilgiler olarak değişecek olan yurt bilgisi dersleri 1926, 1930, 1932, 1936 ve 1948 programlarında tek disiplinli öğretim anlayışına bağlı olarak ayrı ayrı okutulmuştur (Tay ve Öcal, 2014, s. 12).

Osmanlı Devletinin yıkılışından 1926’ya kadar okutulan Ahlak ve Malumat-ı Vataniye dersi yerine aynı yıl bu dersin adı değişerek yerine yurt bilgisi konulmuştur. Türkçe, tarih, coğrafya, hayat bilgisi gibi sosyal bilgiler dersinin içerisinde ağırlığı olan derslerin ders saatleri arttırılmıştır (Sakaoğlu, 1992, s. 62).

1926 İlkokul Öğretim Programı’nda yer alan hayat bilgisinde “Toplu Öğretim ve İş Okulu” kavramları önem kazanmaya başlamıştır. Bu kavramın önem kazanmaya başlamasıyla birlikte tarih, coğrafya, tabiat, eşya ve yurt bilgisi dersleri ilk üç yılda hayat bilgisi ismi altında toplanmıştır (Şimşek, 2004, s. 5).

Disiplinler arası ve bütünleşmiş vatandaşlık eğitim uygulamasının geliştirilmesine yönelik çalışmalar Amerika Birleşik Devletleri'nde yeni sosyal bilgiler ile 1960'lı yıllarda başlamıştır. Daha sonra tarih, coğrafya ve vatandaşlık dersleri, 1962'de yayınlanan ilkokul program taslağında toplum ve ülke incelemeleri ismi altında birleştirilmiştir. Bu yeni ders ile 1968 ilkokul programın da sosyal bilgiler adını almıştır. Bu tarihten başlayarak Türkiye'de ilkokulların 4. ve 5. sınıflarında sosyal bilgiler algılayışı hâkim olmuştur. Geçtiğimiz otuz beş yılda ise birkaç uzun süreli kesintileri saymazsak ortaokullarda ve ilköğretim okullarının 6. 7. ve 8. sınıflarında sosyal bilgiler dersi yer almıştır. 12 Eylül 1980 askeri darbesini takip eden senelerde ortaya çıkan tek disiplinli milli tarih ve milli coğrafya derslerinden 1998 yılında vazgeçilmiş ve bu derslerin yerini ilköğretim okullarının 4. 5. 6. ve 7. sınıflarını kapsayacak şekilde sosyal bilgiler dersi almıştır (Öztürk, 2011, s. 26-27).

1998 yılından itibaren dünyadaki teknolojik, ekonomik, siyasi ve sosyal gelişmeler göz önünde bulundurularak çok etkili bir şekilde program geliştirme çalışmaları başlatılmıştır.

Bu çalışmalar 2005 yılına gelindiğinde ürününü vermeye başlamış ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından pilot illerde uygulamaya konulmuştur. Bu uygulamanın faydalı olduğu sonucuna varılınca, 4. 5. 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programı aşamalı olarak 2005-2006 öğretim yılından itibaren ülke genelinde uygulamaya konulmuştur. Bu programın etkinleşmesinde tematik öğrenmeye, problem çözmeye ve iş birliği öğrenmeye vurgu yapan sosyal yapılandırıcılık temel alınmıştır (Kılıçoğlu, 2009, s. 9).

Bununla birlikte 2005 - 2006 eğitim öğretim yılından sonra Talim ve Terbiye Kurulu sosyal bilgiler dersi öğretim programını milli tarih ve milli coğrafya dersi programlarına göre daha farklı bir biçimde ortaya koymuş, sosyal bilgiler dersi öğretim programını belli başlı başlıklara bölünerek ve detaylandırılarak sınıfta öğretmene plan yapma, amaç yazma, amaç belirleme ve ders işleme metodu bakımından kolaylık sağlayacak şekilde genişletilmiştir. Sosyal bilgilerin bir konu alanı olarak eğitim programlarının içine girmesi ilerici akımı ile gelişen demokratik bir toplum oluşturmak için vatandaş yetiştirme fikrinin etkisi ile oluşmuştur (Kuş, 2006, s. 6-7).

Bu yeni programda değişen dünya şartlarına uygun olarak kullanılan eğitim ve öğretim yöntemlerine yer verilmiş, öğrencinin teorik bilgiden sıyrılması sağlanarak öğrenci araştırma yapan, uygulayan bir konuma geçirilmiştir. Çoklu zekâ ve bilgisayar destekli öğretime yeni programda yer verilmiş, ders işleme yöntemi ise çoklu zekâ ve

bilgisayar destekli öğretime göre hazırlanmıştır. Sosyal bilgiler dersinde tarih ve coğrafya derslerinin etkisi azaltılarak felsefe, psikoloji, eğitim, ekonomi, sosyoloji, antropoloji gibi diğer sosyal alanlara da yer verilmiştir.

Tablo 2. İlkokullar Ve Ortaokullar Haftalık Ders Çizelgesi

DERSLER		SINIFLAR								
		İlkokul				Ortaokul				
		1	2	3	4	5	6	7	8	
ZORUNLU DERSLER	Türkçe	10	10	8	8	6	6	5	5	
	Matematik	5	5	5	5	5	5	5	5	
	Hayat Bilgisi	4	4	3						
	Fen Bilimleri			3	3	4	4	4	4	
	Sosyal Bilgiler				3	3	3	3		
	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük								2	
	Yabancı Dil		2	2	2	3	3	4	4	
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi				2	2	2	2	2	
	Görsel Sanatlar	1	1	1	1	1	1	1	1	
	Müzik	1	1	1	1	1	1	1	1	
	Oyun ve Fizikî Etkinlikler	5	5	5	2					
	Beden Eğitimi ve Spor					2	2	2	2	
	Teknoloji ve Tasarım							2	2	
	Trafik Güvenliği				1					
	Bilişim Teknolojileri ve Yazılım					2	2			
Rehberlik ve Kariyer Planlama								1		
İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi				2						
<b>ZORUNLU DERS TOPLAMI</b>		<b>26</b>	<b>28</b>	<b>28</b>	<b>30</b>	<b>29</b>	<b>29</b>	<b>29</b>	<b>29</b>	
SEÇMELİ DERSLER	Din, Ahlak ve Değerler	Kur'an-ı Kerim (4)				2	2	2	2	
		Hz. Muhammed'in Hayatı (4)				2	2	2	2	
		Temel Dinî Bilgiler (2)				2	2	2	2	
	Dil ve Anlatım	Okuma Becerileri (1)				2	2			
		Yazarlık ve Yazma Becerileri (4)				2	2	2	2	
		Yaşayan Diller ve Lehçeler (4)				2	2	2	2	
		İletişim ve Sunum Becerileri (1)						2	2	
	Yabancı Dil	Yabancı Dil (Bakanlar Kurulu Kararı ile Kabul Edilen Diller)				2	2	2	2	
	Fen Bilimleri ve Matematik	Bilim Uygulamaları (4)				2	2	2	2	
		Matematik Uygulamaları (4)				2	2	2	2	
		Çevre ve Bilim (1)						2	2	
		Bilişim Teknolojileri ve Yazılım						2	2	
	Sanat ve Spor	Görsel Sanatlar (Resim, Geleneksel Sanatlar, Plastik)					2/(4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)
		Müzik (4)					2/(4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)
		Spor ve Fizikî Etkinlikler (Alanlara Göre Modüller)					2/(4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)
Drama (2)						2	2			
Zekâ Oyunları (4)						2	2	2	2	

Sosyal Bilimler	Halk Kültürü (1)						2	2	
	Medya Okuryazarlığı (1)							2	2
	Hukuk ve Adalet (1)						2	2	
	Düşünme Eğitimi (2)							2	2
Seçilebilecek Ders Saati Sayısı						6	6	6	6
SERBEST ETKİNLİKLER		4	2	2					
TOPLAM DERS		30	30	30	30	35	35	35	35

Kaynak: <http://ttkb.meb.gov.tr/>

Yukarıda ki tabloda Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının ilkokulların ve ortaokulların haftalık ders çizelgesi gösterilmektedir. Hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersi zorunlu dersler olarak ilkokul ve ortaokul seviyelerinde okutulmaktadır. Sosyal bilgiler dersinin temeli diyebileceğimiz hayat bilgisi dersi 1. sınıftan 3. sınıfa kadar haftada 11 ders saati olarak okutulmaktadır. Sosyal bilgiler dersi ise ilkokul 4. sınıftan ortaokul 7. sınıfa kadar okutulmakta olup toplam haftada 12 ders saati olarak okutulmaktadır. İnsan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersi de sadece ilkokul 4. sınıfta 2 saat olarak verilmektedir. 8. sınıfta ise bu derslerin hiçbiri verilmemektedir.

### **Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler**

Osmanlı tebaasının can, mal, ırz ve konut dokunulmazlıklarını garanti altına alan 1839 tarihli Gülhane Hatt-ı Hümayun ile müslüman olmayan Osmanlı vatandaşlarının hukuki statüleri ile dini ve sosyal yaşamlarında bir dizi düzenlemeyi içeren Islahat Fermanı (1856) 2. Meşrutiyetle birlikte vatandaşlar topluluğu oluşturma yolunda imparatorluğun yıkılmasına son verme fikrinin hukuki geri planını oluşturmaktadır (Üstel, 2004, s. 11).

1876 tarihli Kanun-ı Esasi ile Tebaa-i Devlet-i Osmaniye'nin Hukuk-ı Umumiyesi başlığı altında Osmanlı uyruklarının hakları ile alakalı ilk büyük çaplı düzenlemeye gidilmiştir. Kanun-ı Esasi'nin 8. maddesinde yer alan, “*Devlet-i Osmaniye tabiiyetinde bulunan efradın cümlesine her hangi din veya mezhepten olursa olsun bilâ istisna Osmanlı tabir olunur*” ifadesindeki birey vurgusu toplumsal sözleşmenin niteliğini de belirlemektedir (Üstel, 2004, s. 28). Bu ifade ile din, dil, ırk ayrımı yapılmaksızın Osmanlı topraklarında yaşayan herkes Osmanlı vatandaşı olarak kabul edilmiştir. Dolaylı da olsa Osmanlı Devleti'nde vatandaşlık kavramı üzerinde durulmuş olduğunu görmekteyiz.

Bir ülkedeki vatandaşlık bilincinin gelişmesi ve bu bilincin gelecek nesillere aktarılmasının ne kadar önem arz ettiği 2. Meşrutiyet fikrinde görülmektedir. Esas amaç iyi bir vatandaşlık bilinci oluşturmak ve Osmanlı'yı çöküşten kurtarmaktır. Ortak değerler ve birlikte yaşama arzusu ne kadar güçlü ise vatanseverlikte o kadar güçlüdür.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise ilköğretimin ve ortaöğretimin vazgeçilmez bir dersi olan vatandaşlık bilgisi Malumat-ı Medeniye ve Ahlâkiye ve İktisadiye adıyla 2. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında okullarda bağımsız bir ders olarak okutulmaya başlanmıştır (Üstel, 2004, s. 33 ). Bu açıdan gerek malumat-ı vataniye gerekse yurt bilgisi ders kitaplarından da anlaşılacağı üzere 1923 tarihinde başlayan ulus-devlet inşa sürecinde vatandaşlık eğitiminin iki temel amaca yönelik olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle cumhuriyetin makbul vatandaş profili, bir taraftan medenilik diğer taraftan ise vatanseverlik üzerinde kurulmak istenmiştir. Buradaki amaç ise medeni ve vatansever vatandaşların oluşturulmak istenmesidir. Siyasal kademenin vatandaş örneğinde makbul olarak kabul edebileceğimiz davranışların telkini bulunmaktadır. Çağdaşlık ve vatandaşlık temelinde şekillenen bu görüş, cumhuriyet batıcılığının iradeci şekline tamamen uyum sağlamaktadır. Bu görüş ve anlayış aynı zamanda vatandaşlığın kişiler ile devlet arasında hukuki ve siyasi bir aidiyet olmanın çok daha ötesinde belirli bir yaşam tarzı ve toplum projesini de varsaydığını göstermesi açısından da önemlidir (Üstel, 2004, s. 323).

Vatandaşlığın aktarımı, sosyal bilgiler öğretiminde çok eski ve yaygın yaklaşımdır. Burada ki amaç, içinde yaşanılan toplumun temel kurumlarını, değerlerini, inançlarını ve öğretilerini telkin ederek mevcut durumun devamını sürmesine olanak sağlamaktır. Bu kapsamda içerik yetişkinler tarafından belirlenmektedir. Geçmiş öğrenme, geleneklerle gurur duyma, sorumluluk alma, uygun tutum ve davranışlar gösterme, bağlılık gerçekleştirilmek istenen hedefler içerisindedir (Öztürk, 2006, s. 25).

Eğitim kurumlarının belli başlı fonksiyonu 21. yüzyıl dünyasında etkili ve etkin yurttaş olabilmek için lazım olan bilgi, beceri ve değerlerin öğrenciye kazandırılmasıdır. Bu bilgi, beceri ve değerlerin önemli bir bölümü ilköğretimde bilhassa sosyal bilgiler derslerinde kazandırılmaya çalışılır (Kılıçoğlu, 2009, s. 6).

Vatandaşlık bilgisinin öğrencilere aktarılması, okul programlarında etkisi olan eski bir sosyal bilgiler görüşüdür ve bu programları hazırlayan öğretmenler bakımından her şeyi içerisinde bulunduran bir kümedir. Bazı eğitimciler yeni nesillerin eğitiminin rolünü yeniden açıkladığını ve öğretim için yeni hedefler ortaya koyduklarını öne sürmektedirler. Mesele vatandaşlık aktarımı olduğunda bu durum katiyen doğru bir

durum değildir. Amerika Millî Eğitim Komitesinin (National Education Association) resmîyette milli eğitimin hedefi olarak iyi bir vatandaş olmayı tavsiye ettiği 1892'den bugüne dek vatandaşlık bilgisi aktarımı olarak verilen sosyal bilgiler dersi bir taraftan güçlü bir etki göstermekte diğer taraftan ise tutarlı bir kalıcılık sergilemektedir. 1980'li yılların büyük bir kısmında vatandaşlık aktarımı neredeyse tamamında sosyal bilgiler öğretimiyle aynı manaya gelmiştir. En azından kendi ülkemizin okullarında böyle uygulanmıştır. Sosyal bilgilerin bu kuram inandırıcılığı hâlâ apaçıktır. Bugün bile ülkemizin birçok okulunda bu durum alışılmadık biçimde hala işlevseldir (Barr, Barth, Shermis, akt. Dönmez, 2013, s. 33).

Millî Eğitim Bakanlığı sosyal bilgiler programının vizyonunu tanımlarken 21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını özümsemiş, Türk tarihini ve kültürünü benimsemiş, belli başlı demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, içinde yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi tecrübelerine göre tahlil ederek sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım mahareti gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi oluştururken edinmiş oldukları usulleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir (MEB, 2009).

Sosyal bilgiler dersi, demokratik değerleri kabullenmiş vatandaşlar olarak öğrencilerin topluma bütünleşmesini sağlamalarını ve bu konuda kazandıkları bilgi ve birikimleri hayata aktarabilecekleri donanımları kazandırmayı sağlayan bir derstir. Bu derste toplumların dünü, bugünü ve gelecekteki siyasi, iktisadi, kültürel ve çevresel meseleleri ve bu meselelerin çözümüne yönelik eğitim ön plandadır. Sosyal bilgiler programı tamamı ile davranışçı bir özellik gösteren programın tersine, yapılandırmacı bir eğitim anlayışı ile ele alınmıştır. Programda bu bölümlerden her birine öğrenme alanı olarak adlandırılmaktadır (Safran, 2005, s. 23).

Yeni sosyal bilgiler programında, öğrenme alanları, birey ve kimlik, kültür ve miras, insanlar, yerler ve çevreler, üretim, dağıtım ve tüketim, bilim, teknoloji ve toplum, gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler, güç, yönetim ve toplum, küresel bağlantılar şeklinde oluştururken, bu öğrenme alanları sosyal bilgiler dersinde çeşitli üniteler içinde genişleyerek sürmüştür (Sosyal, 2009, s. 680).

Bu sebep ile program, tamamen davranışçı yaklaşımlardan ziyade bilginin taşınmış olduğu değeri ve bireyde daha önceden kazanmış olduğu tecrübelerini göz önüne alarak hayata etkili bir biçimde katılımını, kararlarını doğru vermesini, problem

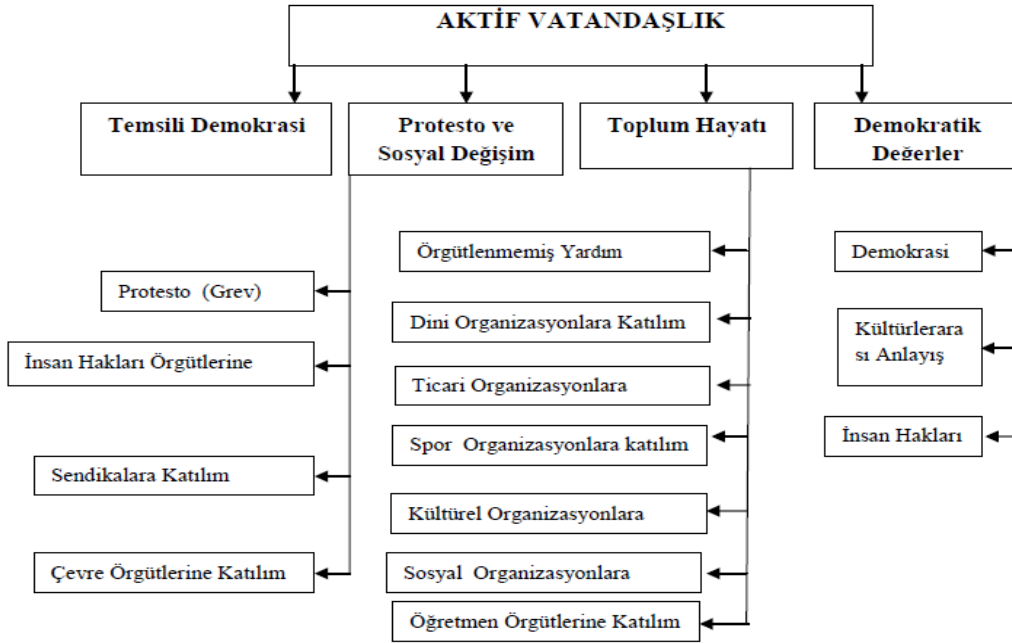
çözmesini destekleyici ve geliştirici bir tutum doğrultusunda yapılandırmayı önemseyen bir gelişim göstermektedir. Bu yaklaşım öğrenci odaklıdır. Diğer bir ifade ile etkinlik merkezlidir. Sosyal bilgiler dersi öğrencinin bilgisini ve becerisini dengeleyen, öğrencinin kendi yaşantılarını ve kişisel özelliklerini dikkate alarak çevre ile etkileşime girmesine imkân tanıyan yeni bir anlayış yaşama geçirilmeye çalışılmaktadır.

Bu anlayış doğrultusunda sosyal bilgiler programı:

1. Her öğrencinin birey olarak kendine özgü olduğunu kabul eder.
2. Öğrencilerin gelecekteki yaşamlarına ışık tutarak, bireylerden beklenen niteliklerin geliştirilmesine duyarlılık gösterir.
3. Bilgi, kavram, değer ve becerilerin gelişmesini sağlayarak öğrenmeyi öğrenmenin gerçekleşmesini ön planda tutar.
4. Öğrencileri düşünmeye, soru sormaya ve görüş alışverişi yapmaya özendirir.
5. Öğrencilerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetişmesini amaçlar.
6. Millî kimliği merkeze alarak, evrensel değerlerin benimsenmesine önem verir.
7. Öğrencilerin kendi örf ve âdetleri çerçevesinde ruhsal, ahlâkî, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesini hedefler.
8. Öğrencilerin haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetişmesini önemser.
9. Öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmasını sağlar.
10. Öğrencilerin öğrenme sürecinde deneyimlerini kullanmasına ve çevreyle etkileşim kurmasına olanak sağlar.
11. Her öğrenciye ulaşabilmek için öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerindeki çeşitliliği dikkate alır.
12. Periyodik olarak, öğrenci çalışma dosyalarına bakılarak öğrenme ve öğretme süreçlerinin akışı içerisinde değerlendirmeye olanak sağlar (MEB, 2009).

Aşağıdaki Şekil-1 incelendiğinde, aktif vatandaşlığın temsili demokrasi, protesto ve sosyal değişim, toplum hayatı, demokratik değerler olmak üzere dört ana başlık altında toplanmıştır.





Şekil 1. Aktif Vatandaşlığın Bileşik Göstergesi (Hoskins & Mascherini, 2009; akt. Kıncal, 2012).

### Vatandaşlık Eğitimi

Hukuki manada vatandaş “bir devletin ülkesinde yaşayan ve o devlete hukuki ve siyasi yoldan bağlı olan gerçek kişi” demektir. Vatandaşlık ise “gerçek kişileri devlete bağlayan siyasi ve hukuksal bağ” manasına gelmektedir (Çiftçi, 2008, s. 106).

Yukarıda tanımlandığı gibi vatandaş terimi devlete hukuki ve siyasi bağ ile bağlı olan kişiyi ifade etmektedir. Bu tanım devletin vatandaşına, vatandaşın da devletine olan sorumluluğu anlamına gelmektedir. Bu sorumlulukları vatandaşların benimsemesi ve farkında olması ise vatandaşlık eğitimi ile mümkündür.

Vatandaşlık eğitiminin ülkemiz eğitim sistemi içinde planlı bir şekilde yer alması Tanzimat Dönemi ile başlar. Önce ilköğretim müfredat programında yurttaşlık bilgisi adıyla yer alan bu ders daha sonra vatandaşlık bilgisi dersi adını almıştır. 1980 yılında ortaokulun 3. sınıf ders müfredatına vatandaşlık bilgisi dersi konulmuştur. Hâlihazırda, ilköğretim okullarının 8. sınıf müfredatında haftada bir saat olmak üzere vatandaşlık bilgisi dersi yer almaktadır. Ayrıca ortaöğretim okullarında (lisede) seçmeli olarak demokrasi ve insan hakları dersi yer almaktadır (Çiftçi, 2008, s. 114).

Devlet ile vatandaşlar arasındaki birlikteliği bir arada tutan bağları kuvvetlendirmek için vatandaşlık eğitimine önem vermek bu dönemde başlayan eğitimdeki modernize hareketlerin bir parçası olmuştur. Cumhuriyet dönemine geldiğinde ise vatanını ve milletini seven, vatandaşlık sorumluluklarını iyi bir şekilde

kavramış ve öğrenmiş öğrenciler yetiştirmek ulusal eğitimin genel hedefleri içerisinde yer almıştır. Ülkemizde okullarda okutulan insan hakları ve demokrasi eğitimi daha önceleri yurttaşlık bilgileri, sosyal bilgiler, vatandaşlık bilgileri dersi adı altında verilmiş daha sonra ise vatandaşlık ve insan hakları eğitimi gibi dersler içinde verilmiştir (<http://ttkb.meb.gov.tr>).

Kısacası vatandaşlık eğitiminin önemi devletin hedefleri doğrultusunda öğrencilere vatandaşlık bilinci kazandırarak, içinde yaşadığı topluma uyum sağlamasıdır.

Vatandaşlık eğitimi, vatandaşlık kavramındaki ilerlemeler ile ortaya çıkmış ve vatandaşlık anlayışındaki bu ilerlemeler doğrultusunda şekillenmiştir. Vatandaşlık anlayışındaki bu yapısal gelişmelerin milletlerin yaşadıkları siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmeler ile doğrusal bir ilişki gösterdiği söylenebilir. Bu sebep ile her bir milletin vatandaşlık anlayışı ve algılayışı bu nedenlere bağlı olarak uygulamış oldukları vatandaşlık eğitimi birbirinden farklı olmaktadır. Fakat yaşanan bu gelişmelerin çok sayıda ülkenin vatandaşlık anlayışını ve eğitimini temelinden etkilediği söylenebilir (Ersoy, 2007, s. 1).

Yarının toplumunda aktif bir vatandaş yetiştirmek toplumumuzun ve sosyal kurumlarımızın ortak amaçları arasındadır. Vatandaşlık eğitimi ulusal birliğimizi ve beraberliğimizi edinmek, iş birliği ve yardımlaşmanın önemine vurgu yapar. Adâlet kuralları ile sosyal hayatı düzenleyen kuralları tanıtır ve benimsenmesini sağlar, birlikte yaşamayı kolaylaştırır, uyum sağlayan hoş görü, uzlaşma, iç disiplin ve toplumun faydasını düşünme gibi değerlere atıf yapar. İyi bir vatandaşlık eğitimi almış kişilerin devletin temel ilkelerine bağlı olması, vatandaşlık hak ve görevlerini bilmesi, uygulaması ve beraber yaşadığı başka bireylerin faydasını gözeterek hareket etmesi beklenir (Tay ve Öcal, 2014. s. 354).

Vatandaşlık eğitimi sadece yurdunu ve milletini seven, Atatürk Milliyetçiliğine bağlı gerektiği zaman her türlü fedakârlığı gösterebilecek vatandaşlar yetiştirmek değil bunun aksine yaşamı süresince bireye kazandırılmak istenen hedefleri iyi bir insan ve iyi bir vatandaş olma davranışlar kazandırılmasının yanı sıra kendini gerçekleştiren, öz benliği yüksek, kendi gücünün farkında olduğu kadar çevresinde bulunanların da gücünün farkında olan, insanlar arasında ki farklılıklara saygı ve hoş görü duyan, hak, görev ve sorumluluklarını içselleştirmiş bireyler yetiştirmektir (Göz, 2010, s. 15).

21. yüzyıla da ise vatandaşlık eğitimi dünyadaki ulus devletlerin etnik, kültürel, dilsel ve dinsel çeşitliliğinin ve farklılığının artmasından dolayı değişime ve gelişime

uğramaktadır. Bu sebep ile demokratik toplumda yaşayan vatandaşlar kendi kültürel topluluklarıyla ilişkilerini sürdürmeli ve aynı zamanda yaşadıkları ülkenin ortak kültürüne etkili ve aktif bir biçimde içerisine dâhil olmalıdır ( Banks A. J. akt. Aydın, 2013, s. 22).

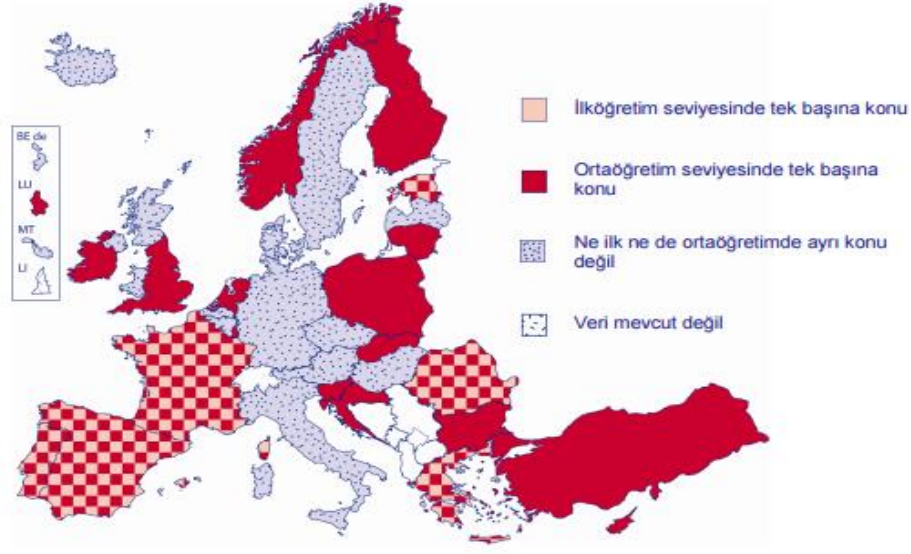
Vatandaşlık eğitimi Batı toplumunda özellikle de Avrupa ülkelerindeki ulusal müfredatlarda büyük önem kazanmıştır. Bütün ülkelerdeki idari belgelerde sosyal ve sivil yeterliliklerin kazanılmasının önemi vurgulanır ve bu kazanım tüm eğitim seviyelerinde geçerlidir. Vatandaşlık eğitimi uygulama biçimleri ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Genel manada üç temel yaklaşım şu şekildedir:

**1) Tek başına konu olarak vatandaşlık eğitimi:** 20 ülkenin eğitim sisteminde vatandaşlık eğitimi kimi zaman ilköğretimde, fakat genelde ortaöğretim seviyesinde ayrı bir konu olarak verilmesi mecburidir. Öğretim zamanı ülkelerde farklılık göstermektedir. Bulgaristan ve Türkiye’de bir yıl, Fransa’da 12 yıla kadar değişiklik söz konusudur.

**2) Vatandaşlık eğitiminin diğer konu uyumu:** Ayrı bir konu olarak ister öğretilsin ister öğretilmesin birçok ülkede vatandaşlık eğitimi diğer konuların müfredatlarına yerleştirilmiştir. Bu uyum okul seviyesinde karar verilerek öğretim blokları şeklinde yer alabilir. Vatandaşlık eğitimini içeren konular genelde sosyal bilimler, tarih, coğrafya, dil, ahlak ve din eğitimidir.

**3) Müfredatın müfredatlar arası boyutu olarak vatandaşlık eğitimi:** Bu yaklaşım yukarıda bahsetmiş olduğumuz yaklaşımlardan birinde ya da her ikisinde de yer almaktadır. Müfredatlar arası bir boyut olarak, millî müfredatta belirtildiği gibi bütün öğretmenler vatandaşlık eğitimi ve hedeflerini gerçekleştirmek için katkı sağlamalıdır (<http://eacea.ec.europa.eu/>).

Tablo 3. Ulusal müfredata dayalı olarak vatandaşlık eğitimi unsurlarına odaklanan ayrı, zorunlu bir dersin verilmesi (2010/2011).



Kaynak: <http://eacea.ec.europa.eu>

Toplumlarda vatandaşlık kavramına yüklenen anlam, kişiye ya da kişilere kazandırılacak vatandaşlık ile ilgili yaklaşımları doğrudan etki etmektedir. Vatandaş ve vatandaşlık kavramları benzer bir biçimde eğitimde vatandaşlık kavramının nasıl bir algı oluşturacağını ve etkili vatandaşlık için ne şekilde uygulanacağını şekillendirmektedir. Bundan dolayı vatandaşlık eğitimi, her milletin vatandaşlık kavramına yüklediği anlam ile sosyal, kültürel yapısı ekseninde şekillenmektedir.

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na 2. maddesine göre Türk Milli Eğitiminin genel amacı Türk milletinin bütün fertlerini;

Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek, beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip; insan haklarına saygılı; kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler yetiştirmek, ilgi ve kabiliyetlerini

geliştirerek, gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamaktır. Böylece bir taraftan Türk vatandaşlarının ve toplumunun yaşam refahını ve mutluluğunu artırmak; öte taraftan millî birlik ve bütünlük içerisinde ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı arttırmak ve bunun sonucu olarak Türk milletini çağdaş toplumun yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

Disiplinler arası bir yaklaşımla oluşturulan sosyal bilgiler eğitiminin parçası olan vatandaşlık eğitimi, haklar ve görevler, devletin yapısı, insan hakları ve milli güvenlik gibi temalarda öğrencilere bilgi sağlayarak öğrencilerin ülke idaresine ve sosyal hayata aktif bir biçimde katılımlarını sağlamaktır (Yılmaz, 2009, s. 282).

Vatandaşlık yeterlikleri şu şekilde sıralanabilir; vatandaşlık bilgisi, vatandaşlık becerileri ve vatandaşlık değerleri olarak sınıflandırılabilir.

### **Vatandaşlık Bilgisi**

Vatandaşlık bilgisi, eğitim öğretim süresince öğrencilerin etkili vatandaşlık becerileri ve değerleri kazanmaları ve bu beceri ve değerleri geliştirebilmeleri için gerekli olan vatandaşlık bilgisini içerir (Ersoy, 2007, s. 6).

Diğer bir tanımda ise vatandaşlık bilgisi bir toplumun bireylerinin diğer bireyler ve vatandaşlık bağı ile bağlı oldukları ülkeyle olan ilişkilerini, vatandaşlık hakkından doğan hak, görev, yükümlülük ve ödevleri inceleyen bir disiplin alanı olarak tanımlanır (Çiftçi, 2008, s. 106).

Duman, Karakaya, Yavuz, (2001) vatandaşlık bilgisini insanların ülkeleriyle ve o ülkede yaşayan vatandaşlarıyla, ülke de bulunan kurumlar ile karşılıklı ilişkilerini düzene koyan, vatandaşlık haklarını ve ödevlerini içeren bilgi topluluğu olarak ifade edilebilir. Buna göre vatandaşlık bilgisi organize olmuş bir toplum içinde yaşayan bireylerin sosyal kurallar ile belirlenmiş hak ve ödevlerine, bireylerin birbirleri ile olan vazife ve mesuliyetlerine, toplum içindeki değişik kurum ve kuruluşlarla olan bağlarına ait bilgi veren bir bilim dalı olarak tanım yapmak mümkündür ( Duman, Karakaya, Yavuz, 2001, s. 7).

Yukarıda yapılan tanımlara göre vatandaşlık bilgisi tanımı, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının hukuk kuralları ve kaideleri tarafından oluşturulmuş haklarını ve görevlerini, bireylerin birbirlerine ve topluma karşı olan ödevlerini ve sorumluluklarını,

Türkiye Cumhuriyeti devletine ve devletin kurum ve kuruluşları arasında kurdukları ilişkilere ait bilgi topluluğu olarak açıklanabilir.

Vatandaşlık bilgisi öğretiminin ülkemiz eğitim kurumlarının içerisinde ilköğretimde sosyal bilgiler dersi aracılığıyla, üniversitelerde ise sosyal bilgiler öğretmenliği bölümünde okutulan vatandaşlık bilgisi ile insan hakları ve demokrasi dersleri aracılığıyla bu hedefleri gerçekleştirebilme çabası içinde olduğu görülmektedir. Vatandaşlık bilgisi eğitiminin ve öğretiminin bu hedefleri yerine getirebilmesinin yolunun ise iyi bir şekilde eğitim verilerek öğretilmesinden, program içerisinde yer alan kazanımların gerçekleştirilmesinden ve özellikle bu kavramların öğrencilere içselleştirerek kazandırılmasından geçtiği ileri sürülebilir (Kaymakçı, Sönmez, Merey, 2009, s. 374).

Bu açıdan vatandaşlık bilgisi dersinin konusuna, kapsamına ve alanlarına bakıldığında modern bir dünyada yapması gereken davranışlar ile yapmaması gereken davranışlar ve bu davranışları belirleyen toplumun değişik değer yargıları, gelenek ve görenekler vatandaşlık bilgisinin araştırma ve inceleme alanına girmektedir (Çiftçi, 2008, s. 107).

### **Vatandaşlık Değerleri**

Vatandaşlık değerlerinin kazandırılmasında sosyal bilgiler öğretimi demokratik bir çevrede öğrencilere bazı tutum ve değerleri kazanmalarını ve geliştirmelerini hedeflemektedir. Bu çerçevede sosyal bilgiler öğretimi aşağıdaki hedefler ve konular üzerine odaklanır:

Farklı insanlara, değişik grup ve kültürlere, etnik, ırkî ve diğer farklılıklara karşı olumlu bir tutum ve davranış sahibi olma, bu tutum ve davranışı geliştirme, adalet, eşitlik, otorite, katılım, gerçeklik, vatanseverlik gibi birleştirici değerlere özgürlük, farklılık, mahremiyet, hak edilen süreç, mal ve insan hakları gibi kişisel ve kamusal değerlere bağlı olma, anayasal güvenceleri, demokratik değer ve davranışları, değişik grupların kültürümüze olan katkılarını, toplumumuz ve diğer toplumlarda bulunan sosyal, ekonomik ve siyasal kurumların işlevlerini takdir etme, anlaşmazlıkları çözümlenme, adalet, eşitlik ve demokratik değerlerde bir sonuca varırken değer verme sürecini kullanma, toplum içinde kurulan ilişkilerinde sorumluluk, işbirliği, başkaları için endişelenme, açık fikirlilik ve yaratıcılığın önemini bilme (Öztürk, 2006, s. 30).

Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi öğretim programı ile öğrencilerde bulunması amaçlanan değerler şunlardır:

1. Dayanışma,
2. Hoşgörü,
3. Sorumluluk,
4. Sevgi,
5. Saygı,
6. Yardımseverlik,
7. Diğerkâmlık,
8. Barış,
9. Onur,
10. Adil olma
11. Özsaygı,
12. Paylaşma,
13. Vatanseverlik,
14. Özgürlük,
15. Uzlaşma,
16. Eşitlik,
17. Farklılıklara saygı duyma,
18. Kültürel mirası yaşatmaya duyarlılık,
19. Millî, manevi ve evrensel değerlere duyarlı olma (MEB. 2009, s. 5).

### **Vatandaşlık Becerileri**

Etkili bir vatandaşın özellikleri incelendiğinde etkili vatandaş, bireysel ve ulusal olduğu kadar evrensel düşünebilen, siyasi, sosyal ve ekonomik konularda katılımcı, barışçı, demokrasi değerlerini içselleştirmiş, araştırmayı seven, meraklı ve ilgili kişi olarak tanımlanır (Ersoy, 2007, s. 5).

Vatandaşlık becerilerinin kazanılmasında etkili olan vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi öğretim programı öğrenciyi merkeze alan, uygulama ve etkinlik temelli, çoklu zekâ kuramının da içerisinde olduğu bir yaklaşımla oluşturulmuştur. Bu programda bilgiyi doğrudan aktarmak yerine öğrencinin bilgiyi yaparak ve yaşayarak kendisinin yapılandığı yaklaşım ile öğrenci, uzak veya yakın geçmişteki yaşantısıyla bilgiye dönüştürdüğü verilerle bu derste kazandığı bilgi ve beceriler arasında ilişki kurmaya başlayacak, kurulan bu ilişkilerle yeni beceri ve değerlere ulaşmasına da katkı

sağlayacaktır. Programda hem genel amaçlar ve kazanımların hem de çeşitli temel beceri ve değerlerin verilmesi ve öğrencilerin kazanımlar ve etkinlikler vasıtasıyla bu beceri ve değerleri kazanmaları amaçlanmıştır. Ayrıca program ilköğretim seviyesindeki başka derslerde de öğrencilere kazandırılması planlanan 8 becerinin yanında kendine özgü bazı becerileri de kazandırmayı amaçlamaktadır.

Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi becerilerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Araştırma,
2. Eleştirel düşünme,
3. Yaratıcı düşünme,
4. İletişim,
5. Problem çözme,
6. Bilgi teknolojilerini kullanma,
7. Girişimcilik,
8. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma,
9. Gözlem yapma,
10. Değişim ve sürekliliği algılama becerisi,
11. Sosyal ve kültürel katılım becerisi,
12. Empati,
13. Özyönetim,
14. Kaynakları etkili kullanma,
15. Sosyal uyum,
16. Ayrımcılığa duyarlılık,
17. Birlikte yaşama (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2010).

### **Ailede Vatandaşlık Eğitimi**

İnsan toplumsal bir varlıktır. Hayatını sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmek için düzenli ve sürekli bir toplumsallaşma sürecinden geçmesi gerekmektedir. Bu süreç ise aile ile başlamaktadır (Aydın, 2011, s. 39).

Okul dışı eğitimin amacı çocuğa bir iş veya meslek kazandırmaktan ziyade çocuğun doğal ve sosyal uyumunu sağlamaktır. Bu nedenden dolayı çocuğa kazandırılan bilgiler ve beceriler bilimsel bir nitelik taşımaz. Daha çok topluma uyum sağlaması için gerekli olan bilgiler, beceriler ve alışkanlıklar içerik olarak belirlenir ve kazandırılır. Burada vurgulanan şey özellikle toplumsal değerlerin, toplumsal normların,



geleneklerin, göreneklerin, inançların ve toplumun yaşam tarzının bilgisinin okuldan çok okul dışında öğretilmesidir (Kızıloluk, 2013, s. 10).

Vatandaşlık eğitimi bilgi, yetenek ve değerlerinin kazanılmasında okullarda verilen eğitim kadar okul dışında verilen eğitimlerde de önemlidir. Etkili bir vatandaşın yetiştirilmesinde toplumsal kurumların tümü ortak sorumluluğa sahiptir. Vatandaşlık bilincinin şekil aldığı ve farkında olarak ya da farkında olmayarak vatandaşlığın bilincinin verilmeye başlandığı kurumların başında aile gelmektedir. Toplumun çekirdeğini oluşturan aile vatandaşlık eğitiminin de çekirdeğini oluşturmaktadır.

Aile, yeni üyeleri olan çocuklara toplumun değer ve yargılarını aktararak çocukların sosyalleşmesine katkıda bulunur. Çocuğa, toplumda kendisini bekleyen rol ve davranışlar öğretilerek aile çocuğu geleceğe hazırlar. Başka bir ifadeyle aile çocuğun sosyalleşme sürecinin ilk basamağını oluşturur. Sosyal ilişkiler ve sosyal kuralların ilk örgütleri aile ile başlar. Sorumluluk ve görevler çocuğa aile içerisinde öğretilir (Güçlü, 2012, s. 29-30). Çocuğun ilgisi ve yetenekleri ilk önce evde yani ailede keşfedilir. Çocuğun sosyalleşmesi de evde başlar ve okulda geliştirilir. Çocuğun aile içinde ki eğitimi, onun eğitim hayatının ilk basamağını ve temelini oluşturmaktadır. Çocuğa ailede verilecek güven duygusu ileriki yaşlarda onun başarısının anahtarı olacaktır (Çiftçi, 2008, s. 193).

Aile içerisinde anne ve babalar insanların sahip oldukları hakları, siyasi, sosyal ve demokrasi gibi hususlarda çocuklarıyla konuşmalarda bulunabilirler. Çocukların siyasi, ekonomik ve sosyal konular gibi aktüel olayları takip etmesi, eleştirel düşünmesi, geniş anlamda küresel konulara duyarlı olması sağlanabilir. Aile içerisinde çocuklar, toplumun faydasına olan gönüllü kurumların etkinliklerinde görev almaya cesaretlendirilebilirler. Bunun tersine bazı aileler çocuklarının siyasi, ekonomik ve sosyal konulardan uzak kalmasını isteyebilirler. Her iki aile tipinde de vatandaşlık bilincinin gelişmesinde çocuklar üzerinde etkisi olmaktadır ve çocukların bilinçlerinin gelişmesi açısından farklı etkileri olmaktadır. Bu sebeple çocukların etkili vatandaşlık bilincine sahip olmasında ve bu bilincin gelişmesinde ailenin sahip olduğu vatandaşlık algısı ve bilinci büyük bir rol oynar (Ersoy, 2012, s. 2111-2112).

## Okulda Vatandaşlık Eğitimi

Eğitim sistemimizin önemli bir parçası olan okul bir örgün eğitim kurumudur. Örgün eğitim ise belirli bir süre içinde belirli yaş aralığında bulunan çocuklara belirli kademelerde eğitim veren öğretimi kapsamaktadır (Doğan, 2011, s. 192-193).

Geleneksel Türk ailesi de Türk milli eğitim sistemi de çocuklara erken yaşlarda topluma uyumlu ve yaşadığı toplumun ihtiyaçlarına karşı duyarlı bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Keleş, Işık, Erol Şahin, 2016, s. 522).

Okulda eğitimin genel ve özel amaçları vardır. Dünyadaki yeni bilgi ve becerilerin öğretilmesi genel amaçları meydana getirir. Genel amaçlar insanın dünyaya açık olan boyutunu işler. İnsanın biyolojik, zihinsel ve duygusal özelliklerinin gelişmesini hedefler. Dünyadaki her devlet, vatandaşlarının bu yönde gelişmesi için eğitimde bazı düzenlemeler yapar.

Okulda eğitimin özel amaçları toplumun kendine özgü ihtiyaçları ile kültür ve değerlerinin öğretilmesidir. Özel amaçlar eğitimin millî boyutunu meydana getirir. Toplumun beklenti ve ihtiyaçları özel amaçlarla belirlenir (Doğan, 2011, s. 194).

Ülkemizde 2005-2006 yılları arasında uygulamaya geçirilen yeni ilköğretim programları ile okullarımızda okutulan vatandaşlık eğitimi, ilköğretim 1. 2. ve 3. sınıflar içerisinde yer alan insan hakları ve vatandaşlık adıyla hayat bilgisi dersinde ara disiplin olarak benimsenmiş ve vatandaşlık ile ilgili konular ünitelere dağıtılmıştır. İlköğretim 4. 5. 6. ve 7. sınıflarda yer alan sosyal bilgiler dersinde ise bazı üniteler tamamen vatandaşlık eğitimine ayrılırken bazı ünitelerde ara disiplin olarak verilmiştir. İlköğretim ikinci basamak düzeyinde 7. ve 8. sınıfta yer alan vatandaşlık ve insan hakları dersi kaldırılarak vatandaşlıkla bağlantılı konular sosyal bilgiler ve Atatürk ilkeleri ve inkılap tarihi dersleri içerisine dağıtılmıştır. Ayrıca ilköğretim programında yer alan diğer derslerde ise insan hakları ve vatandaşlık ara disiplin olarak kabul edilmiş ve öğrenme etkinliklerinin vatandaşlıkla ilişkilendirilmesi öngörülmüştür (Ersoy, 2007, s. 25).

Mayıs 1936'da Türkiye Büyük Millet Meclisinde Kültür Bakanlığı bütçesi görüşülürken Muğla Milletvekili İstemat ZİHNİ : *“Gezip gördüğüm yerlerde mezhepleri muhtelif köylerin okullarını gördüm. Türkçe dersine bu topraktan alınması lazım gelen ilhamı esas ittihaz edecek derecede ehemmiyet verilmemektedir. Muallim orada çocuğun dış etkilerle bozulmuş yüreğine temiz bir vatandaş çırpıntısı vermeli, onu terbiye etmeli, gelecekte aradığımız adamı yetiştirmelidir”* (Sakaoğlu, 1992, s. 65).

Eğitim ve Öğretim ile ilgili okulun ve burada ders veren öğretmenler ile ilgili söyledikleri bize okulun önemini ortaya koyması açısından önem arz etmekle birlikte hedeflenen gelecek ile gelecekte yetiştirilmek istenen yeni nesiller için hayati önem kazandıracak en önemli kurumlardan biri okuldur.

Çocuk okul hayatı içerisinde, yaşamakta olduğu toplumun kültürünü, tarihini, bu toplumun kurallarını ve kurumlarını tanır. Okul sayesinde kendini geleceğe ve hayata daha iyi hazırlar. Ülkemizde öğrencilere iyi ve etkili bir vatandaş olmak için lazım olan bilgi ve becerilerin önemli bir bölümü hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersi vasıtasıyla verilmektedir. Bu nedenle okulda öğretilen dersler içerisinde sosyal bilgiler dersi ilköğretim seviyesinde okutulan başlıca önemli derslerden biridir (Keskin, 2009, s. 109).

Eğitimin önceden belirlenmiş yazılı amaçları vardır. Eğitimin amacı bireyin doğal çevresine ve sosyal çevresine uyumunu sağlamak, bireye bir iş veya meslek kazandırmak ve bireyi üretken hale getirmektir. Bu amaçları gerçekleştirebilmek için bireyi bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönden geliştirmeye çalışır ( Kızılloluk, 2013, s. 11).

Kültür bilincinin verildiği sosyal bilgiler dersinde öğrenciler yardım eden, beklentisi yüksek, teşvik edici, şefkatli, fiziksel ve psikolojik olarak kuvvetlidir. Bu durum toplu çalışmayı geliştirmek için öğrencileri cesaretlendirir. Topluluk içerisinde öğrencilere tecrübe edinme fırsatı verir ve demokratik yaşamı cesaretlendirir (Ukpokodu, 2006, s. 5).

Okullarda vatandaşlık eğitimi programına yer verilmesinin gerekçeleri şu şekilde ortaya konulmaktadır:

- 1-Vatandaşlık eğitimi öğrencilerin diğer öğrenciler ile iyi ilişkiler kurmalarını, sorumluluk duygusunu kazanmalarını, topluma tam anlamıyla katılmalarını ve bir vatandaşlık anlayışı geliştirmelerini sağlar.
- 2- Vatandaşlık eğitimiyle öğrencilere, kendi kültürel gelenekleri, zenginlikleri ve diğer kültürlerden farklılığı öğretir (Kıncal, 2012, s. 218).

Okullarda öğretilen vatandaşlık eğitimi öğretim programları yoluyla, öğretim programları haricinde kalan etkinlikler vasıtasıyla ve okul içerisinde kendiliğinden gelişen etkileşimler olmak üzere üç değişik şekilde meydana gelmektedir (Birzúa, 2004, akt. Keleşoğlu, 2008, s. 21 ). Bunlar kısaca şu şekilde açıklanabilir:

### **Öğretim programları yoluyla vatandaşlık eğitimi**

Bu programın temelinde üç vatandaşlık eğitimi söz konusudur. Bunlar sırasıyla;

1. Programda ayrı bir ders olarak vatandaşlık eğitimi,
2. Bütün dersler yoluyla vatandaşlık eğitimi,
3. Hem bütün dersler içinde hem de bir ders programı içinde vatandaşlık eğitimidir.

### **Öğretim programları dışındaki etkinlikler yoluyla vatandaşlık eğitimi**

Okul içerisinde öğretim programları haricinde kalan etkinlikler vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Ders dışı etkinlikler;

1. Yerel politika liderleriyle yapılan toplantılar,
2. Oyunlar,
3. Geziler,
4. Spor karşılaşmaları,
5. Yayın çalışmaları,
6. Öğrenci değişimleri,
7. Öğrenci kulübü çalışmaları,
8. Gönüllü çalışmalar ve kampanyalardan oluşur.

Okul içerisinde kazanılan okul kültürü okul yapısı, okul havası ve okuldaki karar alma süreçleri öğretim programları dışındaki etkinlikler vasıtasıyla kazandırılmaktadır ve vatandaşlık eğitiminde önemli bir rol oynamaktadır.

### **Okulda kendiliğinden gelişen etkileşimler yoluyla vatandaşlık eğitimi**

Okulda örtük program ve medya vasıtasıyla gerçekleştirilen öğrenmelerden meydana gelmektedir:

1. Örtük program ekran öğrenmelerini ve boş vakit tecrübelerini kapsamaktadır,
2. Medya vasıtasıyla vatandaşlık eğitimi toplumda örnek sayılabilecek kişilerin taklitleri, sembollerin tesiri, efsaneler, benzetimler ve reklâmları kapsamaktadır.

## **Göç Kavramı**

Tümertekin ve Özgüç, (2012) göç kavramını insanların yaşadıkları idari sınırı geçerek yerleşme yerini sürekli veya uzun süreli olarak değişiklik yapma hareketi olarak ifade edilmektedir (Tümertekin ve Özgüç, 2012, s. 288).

Bireylerin veya toplu halde yaşayan bireylerin dünyanın varoluşundan itibaren gerek daha iyi bir yerde yaşama arzusu gerek siyasi zorunluluklar gerekse coğrafi ve doğal koşullar sebebiyle yerleşmek amacı ile buldukları yerden bir başka yere hareketi olarak tanımlanabilir ( Çağlayan, 2009, s. 7).

Bilinen bir zaman süreci içerisinde bilinen bir mekândan başka bir mekâna yapılan ve içerisinde bir hedef taşıyan yer değiştirmedir (Tuzcu, 2008, s. 7).

Yapılmış olan bu tanımlar doğrultusunda göç kavramı, insanların yaşadıkları yerleri geçici ya da sürekli olarak bırakarak, yaşayacakları başka bir yere gitmeleri olarak tanımlanabilir. Göç, insanın fiziki çevresindeki kendi istekleriyle veya çevresinde meydana gelen zorlamalar sonucu, geçici veya kalıcı bir değişimdir. Bireylerin toplu halde ya da bireysel olarak göç ettikleri yerlerde sosyal, kültürel, ekonomik ve politik bazı değişikliklere neden olabilmektedir. Göç, kitlesel ve serbest nedenlerden dolayı oluşan bir süreçtir.

Serbest göçle sayı bakımından az olan insanların değişik bir yere göçerek göç etmiş olduğu ülke ile çeşitli şekillerde bağ kurmaları sonucunda o ülkeden göç edenlerin sayısı çoğalır ve kısa bir zaman dilimi içinde çekici etkenler sebebiyle göç hareketi kitlesel bir boyuta ulaşır (Çağlayan, 2009, s. 13). Bu kitlesel göçlerin en ünlüsü ve günümüzdeki modern dünyayı şekillendiren kavimler göçü akabinde dünya tarihindeki en önemli göçlerden biri olarak sayabileceğimiz ve bu göçler sonunda Amerika kıtasının nüfus bakımından günümüzdeki halini almasını sağlayan Avrupa'dan kendi istekleriyle Amerika kıtasına göç edenler ve Afrika kıtasından köle ticareti sebebiyle yaşanan göçlerin ardından, modern tarih ve siyaset sahnesindeki en önemli olaylardan biri 19.yy sonunda başlayıp 20. yy başında hızlanıp yayılan çok uluslu imparatorlukların yıkılması ve bu imparatorlukların yerine ulus devletlerin kurulması sürecinde yaşanan kitlesel göçlerdir (Usanmaz, 2009, s. 54).

Tablo 4. Avrupa'ya göç yolu



Kaynak: www.milliyet.com.tr

Yukarıdaki tabloda Ortadoğu'da yaşanan karışıklık sebebi ile ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan insanları Avrupa'ya giderken izledikleri güzergâhı göstermektedir. Sarı renkli gösterilen güzergâh göçmenlerin halen izledikleri yolu, yeşil renkli güzergâh ise Macaristan'ın Sırbistan sınırında aldığı önlem sebebi ile göç güzergâhının değiştiği yolu göstermektedir.

Günümüz modern dünyasında hali hazırda yasal olarak kabul edilen göçmenler ile ilgili Tümertekin ve Özgüç, (2012) tasnifi şu şekilde yapmışlardır:

1. Bir ülkede devamlı yerleşmeleri hukuken kabul edilmiş göçmenler,
2. Hukuken kabul edilmiş geçici göçmenler,
3. Yasal olmayan (belgesiz) göçmenler,
4. Mülteciler.

**Bir ülkede devamlı yerleşmeleri hukuken kabul edilmiş göçmenler:** Yakın tarihte her yıl yaklaşık olarak 1 milyon göçmen, geleneksel göçmen alan ülkeler olarak bilinen ABD, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'ya kabul edilmişlerdir. Sürekli göçmenlerin çok büyük bir kısmı Asya ülkelerinden oluşmaktadır.

**Hukuken kabul edilmiş geçici göçmenler:** Bu gruba mevsimlik göçmenler ve mevsimlik olmayan anlaşmalı işçiler, anlaşmaları sürekli yenilenen geçici göçmenler (Batı Avrupa'daki misafir işçiler gibi) ve bu göçmenlere katılmaları kabul edilmiş aile üyeleri girmektedir. Bütün dünyada hukuki anlaşmalarla çalışan bu tür göçmenlerin sayısının yaklaşık olarak 20 milyon dolayında olduğu düşünülmektedir.

**Yasal olmayan (belgesiz) göçmenler:** Bunların sayısı çok büyük değişiklik göstermektedir. Batı Avrupa için yaklaşık 3 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Dünya çapında ise 30-40 milyon civarında oldukları hesap edilmektedir. İltica etmek isteyenlere ve yabancı bir ülkedeyken iltica etmek isteyenlere, sanayileşmiş ülkeler 1951 Birleşmiş Milletler Anlaşması'ndaki mülteci tanımına uygun olarak bunlara iltica hakkı tanımaktadırlar. Sayıları seneden seneye veya kriz dönemlerinde değişen bu kişilerin sayısı 2003 sonunda 9,7 milyon olmuştur.

Tablo 5. de düzensiz göçmenlerin yıllara göre değişiklik gösterdiği anlaşılmakta ancak 2011 yılından itibaren artış gösterdiği görülmektedir.

Tablo 5. Yıllara Göre Düzensiz Göçmen Sayısı.



Kaynak: [www.goc.gov.tr](http://www.goc.gov.tr)

Tablo 5. Yıllara Göre Düzensiz Göçmen Sayısını, özellikle Suriye’de 2011 yılında meydana gelen iç karışıklıklar sonrasında artmaya başlamış ve 2013 yılına kadar bu durum artarak devam etmiştir. 2014 sonunda ülkemizde 961.018 kişi bulunmaktadır.

**Mülteciler:** 1951 Birleşmiş Milletler Anlaşmasında tanımlandığı gibi mülteciler “ırkı, dili, dini yüzünden, bir toplumsal gruba ait ya da bir siyasal görüşleri olduğu için ülkesinde takibe uğrama korkusuyla ülke dışına çıkmış kişiler” şeklinde tanımlanmaktadır (Tümertekin ve Özgüç, 2012, s. 312).

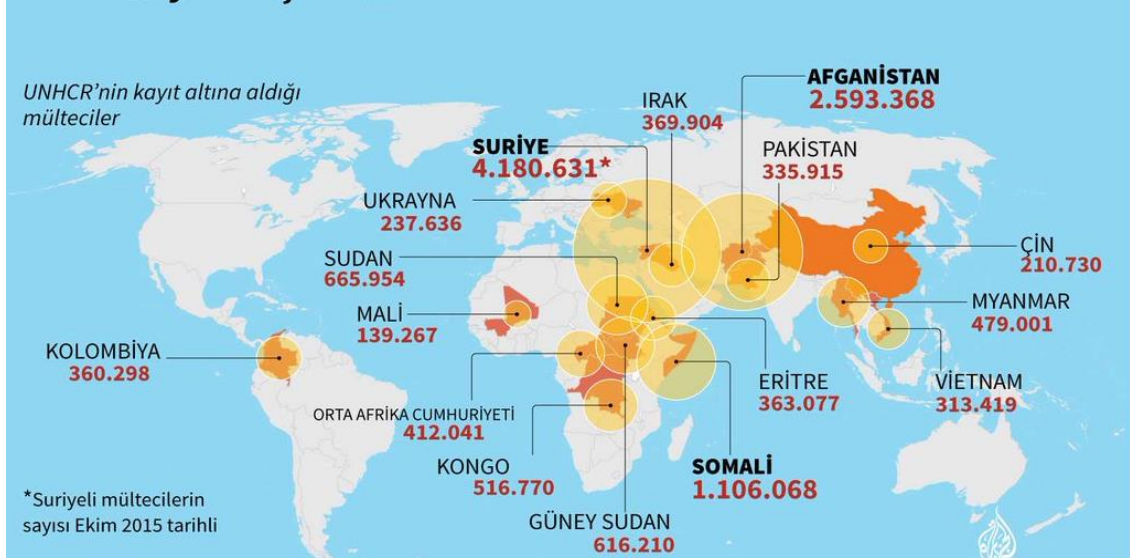
### Mülteci Kavramı

Mültecilik, geçmişten gelerek günümüze kadar devam eden ve devam edecek olan bir sorundur. Bu sorun sadece ülkesini terk eden kişiyi ya da kişileri etkilememektedir, hem ülkesini terk eden kişiyi hem de hedef ülkeyi ve vatandaşlarını etkilemektedir. Dolayısıyla bu sorun ne ülkesini terk etmek zorunda kalan kişi ya da kişilerin sorunudur ne de sadece gittikleri ülkenin ve o ülkede yaşayan vatandaşların sorunudur. Dolayısıyla bu sorun çevreyle ilgili sorunlar gibi tüm insanların sorunudur (Türkoğlu, 2011, s. 116).

Günümüzde ise veriler şu şekilde çıkmaktadır: Mültecilerin sayısı dünya bütününde 16,7 milyona ulaşmış bulunmaktadır ve bu mültecilerin 11,7 milyonu UNHCR’nin koruması altındayken bunların dışında kalan kısım ise UNHCR’nin kardeş kuruluşu BM Filistinli Mültecilere Yardım ve Çalışma Kuruluşunun koruması altındadır (<http://www.unhcr.org.tr/>).

Aşağıdaki tabloda dünyada bulunan mültecilerin ülkelere göre dağılımını göstermektedir. Bu veriler UNCHR'nin kayıt altına aldığı mültecilerdir. En yoğun olan bölgenin Ortadoğu, Asya ve Afrika kıtaları olduğunu görmekteyiz.

Tablo 6. UNCHR tarafından kayıtlı mülteci sayısı.



Kaynak: www.aljazeera.com

Mültecilere ek olarak, 2013 yılında 1,1 milyon kişi sığınma talebinde bulunmuştur ve bu kişilerin birçoğu gelişmiş ülkelere sığınma talebinde bulunmuştur. 2013 senesinde Almanya en yüksek sayıda yeni iltica başvurusu alan ülke olmuştur. Refakatsiz veya ailelerinden ayrı kalmış çocuklardan da rekor sayıda sığınma başvurusu alınmıştır ve bu sayı 25,300 olarak kayıtlara geçmiştir. Diğer ülkelerden alınan başvurularla kıyas edildiğinde en yüksek başvuru 64,300 başvuru ile Suriyelilerden gelmiştir. Suriye'yi Kongo Demokratik Cumhuriyeti (60,400) ve Myanmarlı (57,400) sığınmacılar takip etmiştir. 51.2 milyon kişiye dünya genelinde vatansız kişiler dâhil değildir (<http://www.unhcr.org.tr/>).

2013 yılı için, UNHCR'nin dünya çapındaki ofislerinden alınan verilere bakıldığında tahmini vatansız insan sayısı 3,5 milyondur ancak bu sayı dünya genelinde vatansız olduğu düşünülen kişi sayısının yaklaşık olarak üçte birini oluşturmaktadır (<http://www.unhcr.org.tr/>).

Bu yaşananlar sonucunda tüm dünyada mültecilerin eğitim sorunu ortaya çıkmış, bu sorunun ortadan kaldırılması için yasal düzenlemelerin olması gerekliliği konusunda uluslararası toplumda bu konuyla ilgili çalışmalar yapılmaya başlanmış ve bu zorluluktan dolayı Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme'nin 4. bölümünde yer alan sosyal durum başlığı



altında bulunan ve yabancıların eğitimlerini düzenleyen 22. maddesinde yasal zemine kavuşturmuştur. Bu madde;

1-Taraf Devletler, mültecilere temel eğitim konusunda vatandaşlarına uyguladıkları muamelenin aynısını uygulayacaktır.

2-Taraf Devletler, mültecilere temel eğitim dışındaki eğitim konusunda ve özellikle çalışmalardan yararlanma, yabancı ülke okullarından alınmış eğitim sertifikalarının, üniversite diplomalarının ve derecelerinin tanınması, harç ve resimlerden muafiyet ve eğitim bursları alanlarında mümkün olduğu kadar müsait ve her halde genel olarak aynı şartlar içindeki yabancılara tanınanlardan daha az müsait olmayan şekilde muamele edilecektir.

Mültecilerin bu durumu ile ilgili ülkemize gelindiğinde ise Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Üçüncü Bölümünde yer alan haklar ve yükümlülükler bölümünde yabancıların eğitimi;

222 Sayılı Öğretim ve Eğitim Kanununun göre ülkemizde mecburi ilköğretim, 06-14 yaş grubundaki çocukları kapsamaktadır. Bu nedenle statüsüne bakılmaksızın 06-14 yaş aralığındaki çocukların eğitim ve öğretime tabi tutulmaları mecburidir (m. 2).

İçişleri bakanlığı Haziran 2006 tarihli uygulama talimatında Milli Eğitim Müdürlüklerinin koordinesinde, sivil toplum kuruluşları ile de işbirliği içerisinde, mülteci ve sığınmacılar ile başvuru sahiplerinin çocuklarının okullara kaydı ve devamı sağlanacaktır. Öncelikle zorunlu eğitim çağındaki başvuru sahibi, sığınmacı-mülteci çocuklar için pilot okullar seçilerek, bu okullarda eğitim verilmesi hususu 25.03.2005 tarihinde imzalanarak yürürlüğe giren iltica/göç ulusal eylem planında altı çizilen önemli bir konudur. Zira söz konusu şahısların ülkemizde buldukları süre içerisinde, Türk toplumu ile bütünleşmeleri ve ülkemizin sosyal ve kültürel yapısına uyum sağlamaları açısından eğitimin rolü son derece önem arz etmektedir. Bu nedenle hem söz konusu çocukların toplumdan dışlanmalarının önüne geçilmesi hem de özellikle üçüncü ülkelere yerleştirilme süreci uzun sürenlerin toplumla kaynaşmasını sağlamak için pilot okullarda eğitim sağlanmasına ilişkin çalışmalar başlatılacaktır. Okul çağındaki çocuklardan ihtiyaç içerisinde olanlara sosyal yardımlaşma ve dayanışma fonu, belediye ve diğer sivil toplum kuruluşlarından eğitimlerini sağlamak amacıyla yardımcı olunacaktır. Bunun yanı sıra orta öğretim ve yükseköğrenime devam etmeleri için teşvik edilecektir. Diğer taraftan yetişkin başvuru sahiplerinin, sığınmacıların ve mültecilerin, belediye, halk eğitim, milli eğitim vb. kamu kurum kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarınca düzenlenen Türkçe ve diğer dil kursları ile meslek ve beceri

edindirme kurslarına katılmaları teşvik edilecek ve ilgili birimlerle koordineli olarak yardımcı olunacaktır. Bu konularda özellikle üniversitelerin ve etkileşim içerisinde olan sivil toplum kuruluşlarının desteği aranacak ve bu amaçla gerçekleştirilecek toplantılara katılımları sağlanacaktır (N. 57).

“Başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişi ve aile üyeleri, ilköğretim ve ortaöğretim hizmetlerinden faydalanır” şeklinde ifade edilmektedir (m. 89).

Ayrıca bu konu ile alakalı Türk mülteci mevzuatında sığınmacı çocuklara özel haklar veren bir yasal düzenleme yapılmamıştır. Sadece her konudaki genel düzenlemeler çerçevesinde yabancı çocuklara verilen haklardan sığınmacı çocuklar da faydalanabilmektedirler. Bu haklar:

1. Eğitim hakkı,
2. Sığınma hakkı,
3. Sağlık hakkı,
4. Her türlü kötü muameleden korunma hakkı gibi haklardır (<http://www.unhcr.org.tr>).

Tablo 7. 31.05.2015 İtibariyle kayıtlı mülteci ve sığınmacıların yaş, cinsiyet ve geldikleri ülkelere göre dağılımları.

Ülke İsmi	Kadın	Erkek
Afganistan	13.567	25.926
İran	7.142	11.780
Irak	40.418	54.832
Somali	1.915	2.160
Diğerleri	8.086	11.502
Toplam K/E	71.128	106.200

Kaynak: UNCHR Türkiye istatistikleri, 2015

Not: Suriyeliler, Türk hükümetinin tanıdığı geçici koruma hakkıyla Türkiye'de ikamet ettikleri için sayıları genel istatistiklere yansıtılmamıştır.

## BÖLÜM III

### Yöntem

Bu araştırmada, nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomoloji) deseni temel alınmıştır. Olgubilim deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular yaşadığımız dűnyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimde karşımıza çıkabilmektedir (Yıldırım ve şimşek, 2013). Araştırmada verilerin vatandaşlık algılarını, demokratik olarak vatandaşlık haklarını kullanıp kullanamadıklarını, vatandaşlık haklarını, bu hakları kullanırken yaşadıkları sorunları, bu konuda yaşadıkları kendi deneyimlerini ve duygularını ortaya koyacağı için olgubilim deseni kullanılmıştır.

### Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu; 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Tokat İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı okullarda 8. sınıfta öğrenim gören ve soruları yanıtlamayı kabul eden 14 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın 8. sınıf öğrencileri üzerinde tercih edilme nedeni, 5. 6. ve 7. sınıflarda sosyal bilgiler derslerinde vatandaşlık ile ilgili konuların bulunması ve diğer derslerde kazanmış oldukları bilgi ve becerilerdir. Ayrıca konu ile ilgili bilgi edinebilecekleri diğer derslerinin de daha önceki sınıflarda bulunması görüşmenin 8. sınıfta yapılmasının diğer nedenidir.

Katılımcılar 11 kız ve 3 erkek öğrenciden oluşmaktadır. Bu öğrenciler 13 ile 15 yaş aralığında değişmektedir. 4 öğrenci İran, 4 öğrenci Afganistan, 5 öğrenci Irak ve 1 öğrenci de Suriye olmak üzere farklı ülkelerden gelmişlerdir. Ülkemizde kalma sürelerine bakıldığında 2 öğrenci 5 yıl, 4 öğrenci 4 yıl, 1 öğrenci 3,5 yıl, 2 öğrenci 3 yıl, 5 öğrenci ise 1 yıldan daha az sürede ülkemizde kalmışlardır. 1 öğrenci 7 kardeş, 3 öğrenci 5 kardeş, 2 öğrenci 4 kardeş, 7 öğrenci 3 kardeş ve 1 öğrenci de 2 kardeşe sahiptir. Öğrencilerin ailelerinin aylık gelirleri 300 TL ile 2000 TL aralığında değişmektedir.

Tablo 8:Katılımcıların Özellikleri.

Özellik		f
Yaş	13	2
	14	10
	15	2
Geldiği Ülke	İran	4
	Afganistan	4
	Irak	5
	Suriye	1
Aylık gelir	300-500 TL	7
	600-1000 TL	5
	1100-2000 TL	1
Cinsiyet	Kız	11
	Erkek	3
Kalma Süresi	3-5 Yıl	9
	1 Yıldan daha az	5
Kardeş Sayısı	5-7 Arası	4
	2-4 Arası	10

Görüşlerinden alıntı yapılan öğrencilerin kod isimleri ile özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 9’da verilmiştir.

**Tablo 9:** Görüşlerinden Doğrudan Alıntı Yapılan Öğrencilerin Kişisel Özellikleri

<i>Rumuz</i>	<i>Cinsiyet</i>	<i>Yaş</i>	<i>Kardeş Sayısı</i>	<i>Geldiği Ülke</i>	<i>Kalma Süresi</i>	<i>Aylık Gelir</i>
K-1	Kız	14	4	İran	4 Yıl	500 TL
K-2	Kız	14	5	Afganistan	4 Yıl	300 TL
K-3	Kız	14	2	Suriye	3 Yıl	1000 TL
K-4	Kız	14	3	Irak	1 Ay	---
K-5	Kız	14	4	Afganistan	3,5 Yıl	500 TL
K-6	Kız	14	7	Irak	7 Ay	1000 TL
K-7	Erkek	14	3	İran	3 Yıl	500 TL
K-8	Kız	14	3	Afganistan	5 Yıl	2000 TL
K-9	Kız	14	3	İran	5 Yıl	400 TL
K-10	Erkek	13	3	Irak	7 Ay	600 TL
K-11	Kız	13	3	Irak	8 Ay	600 TL
K-12	Erkek	14	5	Afganistan	4 Yıl	500 TL
K-13	Kız	15	5	İran	4 Yıl	300 TL
K-14	Kız	15	3	Irak	6 Ay	800 TL

### Veri Toplama Araçları

Araştırmada, nitel araştırma veri toplama yöntemlerinden “Yarı Yapılandırılmış Mülakat Formu” kullanılmıştır. Çalışmanın başlangıcında ilk olarak sosyal bilgiler, vatandaşlık, çok kültürlülük, göç ve vatandaşlık eğitimi arasındaki bağı ortaya koyan literatür taranmıştır. İlgili literatür de yapılmış olan çalışmaların incelenmesinin ardından araştırmacılar tarafından yarı yapılandırılmış bir mülakat formu hazırlanmıştır. Hazırlanan mülakat formunu Sosyal bilgiler alanında uzman iki akademisyen, bir Türkçe eğitimcisi ve bir Arapça eğitimcisi tarafından incelemiş ve bazı değişikliklere gidilmiştir. Hazırlanan mülakat formu dört katılımcıyla pilot çalışma şeklinde gerçekleştirilmiştir. Mülakat sorularının katılımcılar tarafından daha rahat anlaşılması için Arapça diline çevrilerek hem Türkçe hem de Arapça dillerin de katılımcılara uygulanmıştır. Bu görüşmelerden sonrada yapılan analizler sonucunda

çalışmada kullanılmaya hazırlanan yarı yapılandırılmış mülakat formunun son şekline ulaşılmıştır. Pilot uygulamaya katılanlar araştırmmanın dışında tutulmuştur.

### **Verilerin Toplanması Süreci**

Veri toplama aşamasında ilk önce çalışma konusunda deneyimli bir akademisyenle iletişime geçilmiştir. Katılımcıların görüşmeyi kabul etmesi ile ilk görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın bilimsel amaçla kullanılacağı, kimliklerinin gizli kalacağı ve izinleri ile ses kaydı yapılacağı katılımcılara aktarılmıştır. İlköğretim 8. sınıfta okuyan 4 öğrenci ile soruların geçerliliği olup olmadığı anlaşılabilmesi için öğrenciler ile ön görüşme yapılmış, öğrencilerin Türkçe soruları tam olarak anlamakta güçlük çektikleri anlaşılması üzerine sorular Türkçe soruların alt kısmına Arapçaya çevrilerek tekrar sorular sorulmuş ve öğrencilerin soruları doğru bir şekilde anlayıp cevap verdikleri görüldükten sonra görüşmeyi kabul eden diğer katılımcılarla mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Ayrıca mülakat sırasında Türkiye’de 1 seneden daha az zamandır kalan öğrenciler ile karşılaşmış, bu öğrencilerin Türkçeyi tam olarak bilmedikleri ve anlamakta zorluk çektikleri görülmüş ve bunun üzerine tercüman vasıtası ile bu öğrenciler ile iletişime geçilerek anket sorunsuz bir şekilde uygulanmıştır. Anketin yapıldığı Tokat il merkezinde bulunan okullarda 6 öğrenciye ulaşılmış bu öğrenciler dışında Tokat Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı okullarda 8. sınıf öğrencilerinin resmi olarak kayıtlarının olduğu ancak bir kısmının resmi bir kısmının ise gayri resmi yollardan Türkiye’de olmadıkları, bir kısmının ise okula devam etmedikleri okul idaresince yapılan görüşmede öğrenilmiştir. Bunun üzerine Tokat il merkezinde bulunan Sığınmacılar ve Göçmenler ile Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği ile iletişime geçilerek okula devam etmeyen bu öğrencilere ulaşılması sağlanmış ve hazırlanan mülakat sorularının Sığınmacılar ve Göçmenler ile Yardımlaşma ve Dayanışma Derneğinde uygulanması sağlanmış, yapılan bu mülakatlar katılımcıların buldukları yerlerde sessiz bir ortamda gerçekleştirilmiştir.

Mülakatta katılımcılara yöneltilen sorular şunlardır:

- 1- Geldiğiniz ülkedeki vatandaşlık kavramı ile ilgili ne söyleyebilirsiniz?
- 2- Sosyal bilgiler dersinde öğrendiklerinize göre vatandaşlık kavramını nasıl tanımlarsınız?
- 3- Sosyal bilgiler dersinde öğrendiklerinizle vatandaşlık haklarınızın neler olduğunu kendi ifadeniz ile örnekler vererek yazınız?
- 4- Sosyal bilgiler dersindeki kazanımlara göre sizce günümüz de iyi bir vatandaşta bulunması gereken özellikler neler olmalıdır?
- 5- Vatandaşlık haklarından yararlanırken çevrenizde bulunan arkadaşlarınızdan kendinizi benzer veya farklı gördüğünüz durumlar var mıdır? Eğer olduysa bu durumlar nelerdir?
- 6- Türkiye de yaşadığınız süre içerisinde olumlu ya da olumsuz herhangi bir vatandaşlık hakları ile ilgili bir ihlale maruz kaldınız mı?
- 7- Toplum ve çevreye daha duyarlı ve sorumlu bir vatandaş olmak için neler yapmaktasınız?
- 8- Yaşadığınız bu sorunların çözümüne yönelik neler önerirsiniz?

### **Verilerin Analizi**

Görüşmelerde elde edilen veriler betimsel analiz ve içerik analizi yapılarak raporlaştırılmıştır. Betimsel yaklaşım kullanılırken katılımcıların söylediklerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Diğer veriler ise yorumsal analiz şeklinde sunulmuştur.

### **Araştırmada İnanılabilirlik, Aktarılabilirlik, Tutarlılık ve Teyit Edilebilirlik**

İnanılabilirlik oluşturulmasında yaygın olarak kullanılan strateji, üye kontrolü veya üye sorgulanmasıdır. Katılımcı doğrulaması da denilen bu strateji, verilerin sağlandığı ya da mülakat yapılan kişilerden bazılarında ulaşılmasını ve ortaya çıkmaya başlayan bulgular hakkında onlardan geri bildirim istenmesini öngörür (Merriam, 2013). Ham verilerin analiz sürecinde ayrıntılı betimleme kullanılırken, verilerin kendisine sadık kalmak amacıyla doğrudan alıntılar sıklıkla kullanılmıştır. Ayrıntılı betimleme ile verilerin toplandığı ortamı okuyucuların zihinlerinde canlandırabilmelerine imkân sağlayacaktır. Araştırmanın tutarlılığını açısından görüşmelerde sağlanan veriler, araştırmacı ve nitel araştırma yöntemlerine hakim olan bir öğretim üyesi tarafından

birbirlerinden ayrı bir şekilde değerlendirmeye alınmış, kodlamalar yapılmış ve yapılan kodlamalarda görüş birliği bakılmıştır. Araştırmada kodlamalar güvenilirlik hesaplaması için; Miles ve Huberman'ın (1994) nitel çalışmalar için hazırlamış olduğu güvenilirlik formülü [Güvenirlik= Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)] kullanılmıştır. Görüşmeler yoluyla elde edilen veriler ve yapılan kodlamalar ilgililerin incelemelerine imkân sunmak için araştırmacı tarafından saklanmaktadır.





## BÖLÜM IV

### Bulgular

Mülakat verilerinin analizi sonunda sosyal bilgiler eğitiminin yabancı uyruklu öğrenciler üzerindeki vatandaşlık algıları hakkında detaylı şekilde bilgiler elde edilmiştir. Katılımcıların deneyimlerinden ve görüşlerinden sağlanan verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda oluşan alt kategoriler aşağıda sunulmuştur. Kategoriler geldiği ülkedeki vatandaşlık algılayışı, vatandaşlık kavramının tanımlanması, vatandaşlık hakları, iyi vatandaşlık, vatandaş olarak sosyal çevreye uyum, aktif vatandaşlık, vatandaşlık hak ihlalleri ve bu ihlallerin çözümüne yönelik önerilerdir.

### **Geldiğiniz ülkedeki vatandaşlık kavramı ile ilgili ne söyleyebilirsiniz sorusuna ait bulgular ve yorumlar.**

Bu başlık altında, görüşmeye katılan öğrencilerin geldikleri ülkedeki vatandaşlık algıları hakkındaki düşünceleri analiz edilmiştir.

Görüşmeye katılan öğrenciler savaş ortamından dolayı ülkesinden ayrılmak zorunda kaldıklarını söyleyerek vatanlarında gördükleri eşitlik ve sevgi kavramları üzerinde durmuşlardır. Bunu da K-3 “*Ülkemizde herkese eşit davranılır. Herkese aynı haklar verilir.*” diyerek eşitlik ve hak kavramı üzerinde durmuş, K-14 “*Çok iyi davranıyorlardı. Komşularımız bizi çok seviyordu.*” ve K-10 “*Bize karşı çok saygılılardı. Öğretmenlerimiz bizi çok seviyordu.*”, K-11 “*Bazı öğretmenlerimiz kötü davranıyorlardı. Ama esnaf iyi davranıyordu.*” şeklinde kendilerini ifade ederek sevgi kavramına vurgu yapmışlardır. Ayrıca K-6 da “*çevresine yardım eder, büyüklerine saygılı ülkesini sevmesi ülkesine ihanet etmemeli ülkesini koruma Irakta savaş olduğu için Türkiye’ye geldim burada güvende olduğum için insanın vatanını sevmesi.*”

Öğrencilerin görüşleri analiz edildiğinde kullandıkları ifadeler ile ülkesinde ki savaşlara vurgu yapmışlar, vatan sevgisini ve ülkesinde yaşanan iç karışıklık verdikleri cevapların arka planını oluşturmuştur.

Öğrenciler vatandaşlık kavramının geldikleri ülkelerdeki yaşayış şekilleri ile ilgili olduğunu ortaya koymuştur. Bu konuda K-1 “*Ailem Afganistan’dan geldi ben İran’da doğdum biz yapamıyorduk ama İranlıların çocukları yapabiliirdi okulda:*

*öğretmenler ve müdürler ayrımcılık yapardı dilimiz aynı olduğu için biraz daha rahattık ama yine de yabancı olduğumuz için ayrımcılık çok fazlaydı. Orada çok zorluk yaşıyorduk” şeklinde kendini ifade etmiş, K-12 ise “Bize kötü davranıyorlardı. Kimlik için para alıyorlar ve bize küfür ediyorlardı. Neden İran’a geldiniz. Ve Afganlı diyorlardı.” şeklindeki ifadelerde bulunmuşlardır.*

Bu ifadelerden de özellikle üçüncü ülke olarak Türkiye’ye göç etmiş olan göçmenler kaldıkları ikinci ülkede yaşadıkları sorunların kendi hak ve özgürlüklerini kısıtlandığını, yabancı oldukları için bazı kötü muamelelere maruz kaldıklarını ifade ederek kendilerine yapılan ayrımcılığın boyutları ortaya çıkmaktadır.

K-2 *“Hak ve seçilmede Afganistan’da dışarıdan gelen biri oy kullanamaz. Aynı zamanda İran’da da öyle; okulda arkadaşlarımız çok iyiydi ama öğretmenler ayrımcılık yapardı, Türkiye’de rahat yaşadık ve yaşarız.”* diyerek bireylerin sahip oldukları hakların ve özgürlüklerinin kullanılmasının ne denli zor olduğu ve Türkiye’de kaldıkları süre dikkate alındığında gelecekte daha umutlu oldukları ortaya çıkmaktadır.

K-4 *“Ülkemizde seçme ve seçilme hakkımız var ama kadınların seçilme hakkı yok. Sınıfımızda başkan seçimi vardır. Okulda özgürce düşüncelerimizi söyleriz ama ülkemizde yok.”* şeklindeki ifadesinde de sahip olunan hak ve özgürlükleri belirleyecek olan o ülkenin yönetim anlayışıdır. Öğrenciler vatandaşlık eğitiminde bunların hangisine daha fazla vurgu yapıldığı, seçme ve seçilme hakkı ile alakalı olduğunu genel manada ifade etmişlerdir.

Aynı zamanda ankete katılan K-8 de *“Yaşım küçük olduğu için fazla insanlar içine çıkamıyordum. Öyle yaşadığım kötü bir olay yok ama Afganlı olduğum için sevilmeceğimi biliyordum.”* çevresinde yaşadığı olaylardan dolayı kendisinin bir yabancı olduğunu bu sebep ile diğer göçmenlerin yaşadıkları sorunlar ile karşılaşacağını düşünmektedir.

Ekonomik nedenlerle çatışmaya gidilmesi, tabii afetler, savaşlar, etnik nedenler, sınırların değişmesi, uluslararası anlaşmalarla sağlanan nüfus değişimi dış göçlerin başlıca nedenleri olarak görülmektedir. Yapmış olduğumuz bu araştırmada ülkemize gelmiş olan öğrenciler kendi ülkelerindeki savaş nedeni ile ülkelerinden göç etmişlerdir. Ülkelerindeki vatandaşlık kavramını da savaş dolayısıyla yaşadıkları sorunlarla ilişkilendirmişlerdir.

**Sosyal bilgiler dersinde öğrendiklerinize göre vatandaşlık kavramını nasıl tanımlarsınız sorusuna ait bulgular ve yorumlar.**

Bu başlık altında ülkelerinden göç ettikten sonra öğrencilerin yaşamış oldukları ortamdaki kazanımlarına göre vatandaşlık kavramı hakkındaki görüşlerinin analizine yer verilmiştir.

Öğrenciler vatandaşlık kavramını evrensel değerler açısından bakmışlardır. Sosyal bilgiler eğitimi de içeriği itibarı ile evrensel değerlere vurgu yapmaktadır. Bazı durumlarda içinde bulunulan şartlara göre küçük değişiklikler gösterse de vatandaşlık değerleri evrensel özellikler göstermektedir. Sosyal bilgiler öğretimi vatandaşlık kavramı ile doğrudan ilişkilidir. Açıkça ifade etmek gerekirse sosyal bilgiler öğretiminde vatandaşlık kavramını etkili bir şekilde öğrencilerin kavramalarını sağladığımızda bilinçli vatandaşlar yetiştirilebilir.

Vatandaşlık kavramını evrensel değerler açısından görüşmeye katılan öğrencilerin hepsi bu değerlere vurgu yapmıştır.

K-3, K-6, K-7, K-8, K-10, K-11, K-12, K-13 vatandaşlığın evrensel değerleri açısından benzer ifadeler kullanarak saygı, dürüstlük, yardım sever olmak, hoşgörülülük, fikir özgürlüğü ve eşitlik kavramları üzerinde durmuşlardır.

K-9 *“Ben Afganlıyım Afganistan’da savaş olduğu için Türkiye’ye geldik burada vatandaş olmak istiyoruz insanlar daha çevresine dikkatli olursa daha iyi olur trafik kurallarına dikkat ederse birbirine dikkat ederse bütün dünya huzur içinde yaşarlar kimse kimseye zarar vermez.”* evrensel açıdan bütün dünya için geçerli olan barış kavramı vurgusu yapmıştır.

K-1 *“Kadınlara seçme seçilme hakkı verilmeli insanlar arasında ayrımcılık diye bir şey olmamalı herkese hak vermeli: kadın, erkek eşit olmalı.”* diyerek eşitlik kavramının farklı bir boyutu olan kadın erkek eşitliği ve seçme seçilme hakkı üzerinde durmuştur.

Yaşanan siyasi ve sosyal sorunlarda insanlar üzerinde etki bırakmış insanların en doğal hakkı olan eğitim hakkı üzerinde duran K-2 *“Afganistan’da hak bir kadına verilmez eğer verilirse %50 oda eğer verilirse. Çocukları okula göndermezlerdi aileler orada (Afganistan’da) terör vardı diye. Ama herkese hak ve seçilme verilmelidir.”* şeklindeki ifadeleriyle insanların özellikle kadınların ve kız çocuklarının en temel haklarının bile kullanılmadığı bir toplum yapısından geldiğini, bu toplum yapısının da eşitlik ve eğitim ile düzeltilebileceği ön görülmektedir.

Vatandaşlık hukuki bir terim olarak kullanılmasına karşılık çarpıcı bir şekilde K-14 vatandaşlık kavramını tanımlarken “*Geleceğim, okulum, ailem, annem, babam her şey demek; evimiz en önemlisi.*” diyerek aslında vatandaşlık kavramının sadece hukuki bir kavram olmadığını aynı zamanda bir bağ olduğunu ifade etmiştir.

Sosyal bilgiler öğretiminde önemli bir yeri olan vatandaşlık kavramı ülkesine ve topluma bir aidiyet oluşturduğunu, yaşadığı coğrafya ile vatandaşlığın ne denli kuvvetli olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

**Sosyal bilgiler dersinde öğrendiklerinizle vatandaşlık haklarınızın neler olduğunu kendi ifadeniz ile örnekler vererek yazınız sorusuna ait bulgular ve yorumlar.**

Öğrencilerin görüşlerine göre sosyal bilgiler dersinde kazanımlarına göre haklarının neler olduğu sorusuna verilen cevapların analizine yer verilmiştir.

K-11, K-12, K-13 benzer ifadeler kullanarak vatandaşlık hakkını eğitim hakkı ve özgürlük hakkı olarak görmektedirler.

Değişen dünyada artık internet ve sosyal medya ağları vatandaşlık hakkı olarak görülmektedir. K-1 ‘... *İnternet ağlarına, örneğin facebook, günde 1 saat girerim onun da arkadaşlarımla konuşmaya vb...*’ ve K-2 ‘*Sosyal medyayı kullanmıyorum, ama konuşma salonlarına girerim ‘watsapp’ veya ‘viber’ girerim hem arkadaşlarımla sayfalarına bakarım hem konuşurum...*’ Artık hayatımıza giren sosyal medya ağları sayesinde dünyanın farklı birçok noktasında arkadaşlarımız olabiliyor. Bilgi alışverişinde bulunabiliyoruz. Ortak duygularımızı, hobilerimizi, eğlencelerimizi ve farklı kültürlerimizi paylaşabiliyoruz. Buna da kısacası sosyal medyada küreselleşme diyebiliriz.

Bireyin doğuştan sahip olduğu, dokunulmaz ve vazgeçilmez hakları vardır. Bu haklar, bireyi topluma ve devlete karşı koruyan haklardır. Bunlardan farklı olarak bireyin toplumdan ve devletten bazı şeyler ve belli tutumlar istemesini mümkün kılan hakları vardır.

Afganistanlı olan ancak İran’dan ülkemize gelmiş olan K-7’nin haklarımız ile ilgili bu soruya vermiş olduğu cevap çok manidardır

“*Aynı dinden olmamıza rağmen onlar bize baskı uyguluyorlardı, insanlar bu yüzden özgür olmalı. İran’da kaçak kullanarak farklı filmler izliyorduk. Bu yüzden insanlar temel hakkını alamıyordu. Saçlarımızı onların istediği şekilde kesmemiz lazımdı, özgürce giymeli.*”

K-14 “Okula gitme, devletin bizi dinlemesi lazım. Birde vatanına karşı sorumluluklarımızı yerine getirmemiz lazım.”

Hak istemeyi, bireyin bir şeyi yapması ve başkalarından bir şey yapmalarını isteme olarak görebiliriz. Bu ise ancak hukuk ile sağlanabilir. K-14’ün ifade ettiği gibi bizim devlete devletinde bizlere karşı sorumlulukları ve görevleri vardır. Bu görevler ülkelerin temelini oluşturan anayasa ile düzenlenmektedir ve anayasa ile bireyin devlete, devletinde bireye karşı hak ve ödevlerini güvence altına almaktadır.

K-6 “Sosyal aktivitelere katılmak, okulda etkinlik yapmak, istedikleri kitapları okumalı insanların mezhep ayrımı olmaması Şia tehdit etti bizi. Çünkü biz sünni o yüzden ülkemizde rahat bir şekilde yaşayamadık özgür yaşamak.”

İnsanın insan olmasından kaynaklı değerler bulunmaktadır. İnsanoğlunun sahip olduğu kimlikleri, farklılıkları bir dışlama aracı olarak değil ortak yaşamın zenginlikleri olarak görmeliyiz. Eğer ortak değerler etrafında oluşturulmuş paydalar yaratabildiğimizde özgürlüklerimizi koruyabilir ve yaşatabiliriz. Özgürlük yoksa vatanda yok vatandaşlık da yok. Vatandaşlık yoksa hak da yok diyebiliriz.

**Sosyal bilgiler dersindeki kazanımlara göre sizce günümüz de iyi bir vatandaşta bulunması gereken özellikler neler olmalıdır sorusuna ait bulgular ve yorumlar.**

Araştırmaya katılan öğrencilerin neredeyse tamamı vatandaşlığın sosyal ve ahlaki boyutuna vurgu yapmışlardır. Çok az sayıda öğrenci vatandaşlığın mezhep ayrımcılığı ve vatan sevgisi boyutuna değinmiştir.

Savaştan dolayı ülkesinden ayrılan K-6 “Devletini sevmesi, savaş ve fakirlik olmaması, mezhep ayrılığı olmamalı. Irak’ta savaş vardır, savaştan kaçtık. Irak’a artık dönmek istemem ailem Avrupa’ya Amerika’ya gitmek istiyor” şeklinde ifadesiyle ülkesinde yaşadığı mezhep ayrımcılığının boyutunu gözler önüne sermektedir.

K-3 “Her şeyini herkesle paylaşabilen bir kişi olmalı, kendini üstün görmemek. Sosyal birisi olması lazım. Vatansever de olmalı. Görevlerini yerine getiren.”

K-4 “Dürüst olmalı, adaletli olmalı, saygılı olmalı, sorumluluklarını bilmeli.”

K-5 “Kimsenin hakkını yemesinler, adaletli olmak, herkes herkesi eşit gözle görmesi, saygı duymak.”

K-9 “Çevresine dikkatli, akıllı, saygılı, kurallara uymalı, evinde nasıl temiz titiz ise dışarıda sokakta da öyle olmalı. Kardeşini, annesini, babasına nasıl kuruyorsa diğerlerine de öyle dikkat etmeli.”

K-10 “Saygılı olmalı. Herkese yardım etmeli, görevlerini yerine getirmeli.”

K-11 “Saygılı olması lazım. Kimseyi öldürmemesi lazım. Görevini yerine getirmeli.”

K-12 “İyi bir vatandaş olmak için küfür etmemeli, saygılı olmalı, adaletli ve hoşgörülü olmalı.”

Bu bulgulara göre, öğrenciler öncelikle toplum tarafından onaylanan sosyal ve ahlaki değerleri benimseyen kişileri iyi vatandaş olarak algılamaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğu toplum tarafından kabul edilen temel ahlaki değerlere sahip olan kişileri iyi vatandaş olarak değerlendirmektedir. Öğrencilerin çoğunun vurguladığı iyi bir vatandaşın sahip olması gereken temel değerler: dürüstlük, sorumluluk, adalet, hoşgörü, saygı ve vatana bağlılıktır.

Bunların yanı sıra çok az sayıda öğrenci de çevresiyle paylaşım yapabilen ve çevresini temiz tutan kişileri iyi vatandaş olarak kabul etmektedir. Öğrencilerin çoğu iyi bir vatandaşın en başta dürüst, saygılı ve hoş görülü olması gerektiği biçimindeki ifadeleriyle iyi vatandaşın dürüst olması gerektiğini vurgulamıştır. İkinci vurgulanan temel değer ise sorumluluk ve eşitliktir.

**Vatandaşlık haklarından yararlanırken çevrenizde bulunan arkadaşlarınızdan kendinizi benzer veya farklı gördüğünüz durumlar varmıdır? Eğer olduysa bu durumlar nelerdir sorusuna ait bulgular ve yorumlar.**

Bu başlık altında yabancı öğrencilerin buldukları sosyal çevreye ve topluma uyum sağlamada yaşadıkları sorunları ve bu sorunlar ile nasıl baş ettikleri incelenerek analiz edilmiştir.

Yabancı öğrencilerin kültürel, politik, ekonomik ve eğitimsel arka planları ve deneyimleri farklılık göstermektedir. Bu öğrencilerin geldikleri ülkedeki yaşamlarında başarılı olabilmeleri için Türk kültürü ve yaşam biçimine uyum sağlamaları gerekmektedir.

K-9 “Türkiye’ye geldiğimiz 5 sene oldu. Arkadaşlar eskiden kötü davranıyorlardı çünkü Türkçeyi bilmiyorduk, derslerim kötüydü ama şimdi çok iyi bende artık Türkçe konuşabiliyorum, derslerimde iyi. Şimdi hepsi ile kanka oldum.”

Sosyal çevreye uyum sürecinde ilk başlarda sorun yaşadığı ancak geçen süre içerisinde sosyal çevreye ve okula uyum sorununun ortadan kalktığı görülmektedir. Bu

da çevreye uyum sorununun zamanla kendisinin sosyal çevreye uyum sağlayarak aşılabileceğini göstermektedir.

Bu öğrencilerin yabancı oldukları çevreye uyum sağlamaları, iletişim güçlükleri, sosyal ve ahlaki değerlerdeki çatışmalar, sosyal ilişkiler kurma, kendini yabancı hissetme, geldikleri ülkelerdeki eğitim sistemine uyum sağlama ve bu öğrencilerin karşılaştıkları problemlerdir. Bu nedenle yabancı öğrenciler duygusal, sosyal, akademik ve mali problemlerle yüz yüze gelmektedirler.

K-1 *“İnkılap dersinde hiçbir şey anlamıyorum ama bende başka herkes biliyor bazı projelere katılamıyorum, Türkçeyi iyi bilmediğim için.”*

K-2 *“Derslerde biraz zorluk çekerim, sonuçta bir yabancıyım ve bazı kelimeleri anlamam.”*

K-3 *“Hastaneye gittiğimizde çok zorlanıyoruz. Kimlik belgelerimiz tanınmıyor.”*

K-4 *“Geldiğimde Türkçe bilmiyordum. Arkadaşlarım bana yardım ettiler. Okulda, hastanede problem yok.”*

K-5 *“Evet, çünkü ben bazı dersleri anlamıyorum ama benden hariç herkes tüm derslere biliyor çok çalışırsam da bile bazı dersleri anlamıyorum örneğin fen, inkılap, İngilizce”*

K-6 *“Dil konuşamıyorum, arkadaşlar konuşamıyorum, yabancı olduğum için okulda arkadaşlar beni istemiyorlar. Derste Türkçe bilmiyorum, derslere anlamıyorum. Birkaç arkadaşlar beni yardımcı oluyorlar.”*

Katılımcıların hemen hepsi sorunlar ile karşılaşmış en çok karşılaşılan sorunların başında ise dil problemi gelmektedir. Bu sorun yüzünden çevre ile iletişime geçmekte zorlanmaktadır. Çevreye uyum sağlama ve sağlık hizmetlerinden yararlanmada sorunlar yaşadıkları anlaşılmıştır. Okul içinde ise dil sorunu yüzünden bazı derslerde başarısız oldukları görülmüştür.

Yabancı öğrencilerin, çevreye uyum sağlamada karşılaştıkları bir başka sorun ise fiziki görünüşlerinin göç ettikleri ülkedeki insanlardan farklı olmasını K-13 *“Japon askeri, Japonlar uçabiliyor sende uçabiliyormusun”* şeklinde ifadesi ile çevresinde bulunan insanlardan farklı oluşu öğrenciler için bir sorun teşkil etmektedir.

K-12 *“Okulda arkadaşlar beni farklı görmüyorlar. Arkadaşlarımla birlikte futbol maçı yapıyoruz. Bazende masa tenisi oynuyoruz.”*

K-8 *“Okuldaki arkadaşlarımla çok iyi anlaşıyoruz. Sürekli vakit geçiriyoruz, oyunlar oynuyoruz. Bana kötü davranan yok çok mutluyum.”*

Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğu çevreye uyum sağlamada istekli oldukları görülmüştür. Kendilerini buldukları çevreye kabul ettirebilmek için çaba sarf ettikleri anlaşılmıştır. Genellikle bu çaba okul içerisinde yapılan spor etkinlikleri ile olmaktadır. Zaman içerisinde kazanılan deneyimler ve yaşantılar ile çevrelerine kendilerini kabul ettirmişlerdir.

**Türkiye’de yaşadığınız süre içerisinde olumlu ya da olumsuz herhangi bir vatandaşlık hakları ile ilgili bir ihlale maruz kaldınız mı sorusuna ait bulgular ve yorumlar.**

Bu bölümde öğrencilerin yaşadıkları sorunlar ve bu sorunların çözümüne yönelik analizde bulunulmuştur.

Araştırmaya katılan öğrencilerin karşılaştıkları sorunların başında göç ettikleri ülkenin dilini bilmemek gelmektedir. Bu öğrenciler kendilerini ifade edemedikleri için çevresiyle iletişime geçmekte zorluk çekmekte veya hiç iletişime girmemektedirler. Bu sorun ise öğrenciler arasında ayrımcılığa neden olmaktadır.

İkinci sorun olarak sağlık gelmektedir. Çünkü dil sorunu yaşadıkları için hastaneye gittiklerinde kendilerini tam olarak ifade edememekte ve bu da sağlık hizmetlerinden tam olarak yararlanmalarını engellemektedir.

Üçüncü sorun olarak ekonomik sorunlar ve buna bağlı olarak barınma sorunu gelmektedir. Tüm bu sebeplere bakıldığında öğrencilerin buldukları topluma uyum sağlamada zorluk çekmelerine ve öğrencilerin yabancı olarak buldukları topluma daha da yabancı olmalarına neden olmaktadır.

Yapılan bu analizi destekleyecek şekilde K-1, K-2, K-6 ve K-12 şu şekilde kendilerini ifade etmişlerdir.

K-1 “*En büyük sorunumuz dil bilmememiz. İlk geldiğimizde kimliğimiz olmadığı için doktora gidemiyorduk, benim astım hastalığım olmuştu çünkü Ankara’da 2-3hafta bir parkta kalmıştık, oradan benim astım oldu ve bir ay, yani Tokat’a gelince, dil bilmediğimiz için astım ilaçları yerinde başka ilaçlar almıştık.*”

K-2 “*İlk başta dil, sonra geldiğimizde giyim kuşamımız ile dikkat çekerdik, okulda verilen ödevleri yapamam çünkü dili bilmezdim, ilk geldiğimizde basketbol sahalı yerde kaldık ama önceden ev bulma sıkıntısı v.b.*”



K-6 “Annem burada, babam Irak’ta. Biz bir sıkıntı yaşıyoruz, babam bize para gönderiyor, bankadan parayı almakta zorlanıyoruz. Dil problemi yaşıyoruz. Türkiye’de devletten yardım alamıyoruz. Iraktan para gönderiyor babam.”

K-12 “İlk Türkiye’de geldiğimde hastanede Türkçe bilmediğimiz için sorun yaşıyorduk. İlk başlarda yabancı olduğum için beni oyun oynatmıyorlardı ama şimdi benimsiyorlar.”

Öğrenciler arasındaki kültürel farklılıklar öğrencilerin birbirlerine karşı itme, vurma, kötü söz söyleme gibi istenmeyen davranışlarına sebep olmaktadır. Genellikle öğrencinin okula başladığı ilk günlerinde bu istenmeyen davranışlar başlamaktadır. Zamanla diğer öğrencilerin yabancı öğrenciye karşı ön yargılarının kırılması ile azalmakta veya tamamen yok olmaktadır. Sosyal bilgiler dersinin amacı kültürel farklılıkları yok etmektir. Bu sayede öğrencilerin birbirlerine karşı daha hoşgörülü olacakları düşünülmektedir. Aslında farklı olanın insanlar olmadığını kültürler olduğunu, her insanın eşit ve değerli olduğunu öğreneceklerdir.

Bu amaç ile aşağıda öğrencilerin vermiş oldukları cevaplar yukarıda verilen analizi desteklemektedir.

K-9 “İlk başlarda çok kötü davranıyorlardı. Bir şey olduğunda, siz neden geldiniz buraya kendi ülkenize dönün, diyorlardı ama şimdi hepsi çok iyiler, arkadaş olduk.”

K-11 “Normalde saygılı davranıyorlar. Ama yanımda oturan arkadaşım bana kötü davranıyor, itiyor, saygısız davranıyor.”

K-14 “Herkes iyi davranmıyor. Öğrencilerden bazıları kötü davranıyor. Küfür edenler bağırıyorlar var. İyi davrananlar bize yardım ediyorlar, bizimle dalga geçmiyorlar”

K-4 “İlk geldiğimizde arkadaşlarım benimle oynamıyordu. Beni dışlıyordu bu nedenle okulda yalnız hissediyordum, şimdi sorun yok iyi olduk.”

K-7 “Hastaneye gittiğimizde bize sadece ilaç yazıp gönderiyorlar, iyi bir şekilde tedavi etmiyorlar. Ben Türkçe dersinden 100 aldığımda bir arkadaşım bana geldi ve bana böyle söyledi: Kendimden çok utanıyorum.”

K-5 “Olumsuz. Bazıları yabancı olduğum için dalga geçiyorlar, örneğin isimle, bazen beden dersinde de öyle oluyor.”

**Topluma ve çevreye daha duyarlı ve sorumlu bir vatandaş olmak için neler yapmaktasınız sorusuna ait bulgular ve yorumlar.**

Sosyal bilgiler eğitimi farkındalık sağlar. Önyargılarımız, karşılaştığımız durumları kendi açımızdan yorumlamaktan kaynaklanır. Bir olgu durumunu tanıdığımızda ve ona detaylı bir şekilde vakıf olduğumuzda o olgu ile ilgili ön yargılarımızda yok olabilir. Ön yargıların ortadan kalkması öğrenciler arasında hoşgörüyü oluşturur. Bu bağlam çerçevesinde farklılıkların bilincinde olmak ve bunu doğal kabul etmek öğrenciler arasındaki bağı pekiştirir. Kültürler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar daha rahat ortaya konur. Bu açıdan bakıldığında benzerlikler öğrencileri birbirlerine bağlayıp aralarındaki farklılıkları azaltırken, kültürel farklılıkları görmek onlara karşı saygı duymamızı sağlar. Bu da öğrenciler arasındaki dostluğu kuvvetlendirir. Öğrenciler arasında birlik ve beraberlik oluşturur. Vatandaşlık eğitimi de bu farklılıkları azaltarak öğrenciler arasındaki bağı kuvvetlendirmesi bakımından önemlidir. Başka bir ifade ile sosyal bilgiler dersi içerisinde önemli bir yeri olan vatandaşlık eğitiminin bir amacı da farklılıkların ortak bir paydada buluşmasını ve farklı kültür bileşenleri bir potada sentezlemeyi amaçlamaktadır.

Yukarıda verilen analizi ortaya koyacak bilgi örnekle K-13, K-7 ve K-4 tarafından şu şekilde dile getirilmiştir.

K-13 *“Basketbol, voleybol, ip atlama, futbol, sınıfta oynadığımız oyunlar, mangal arkadaşlarımla oyun oynayarak vakit geçiriyorum.”*

K-7 *“Evde internetim var. SKYPE’de okul arkadaşlarımla görüşüyorum, arkadaşlarımla futboll oynuyorum, dışarıda geziyoruz.”*

K-4 *“Yeni geldim ama okuldaki spor etkinliklere katılmak istiyorum. Türkçeyi daha iyi öğrenmek istiyorum. Türkçe kursuna gitmek istiyorum.”*

Öğrencilerin okul içerisinde yaptıkları etkinlikler ve sosyal medya aracılığı ile okulda bulunan sosyal çevresine aktif bir katılım sağlayarak kendilerinin de diğer öğrencilerden farksız olduklarını aynı etkinlikleri yaparak ortak bir noktada buluşabileceklerini düşünmekteyim.

Demokratik toplumlarda herkes özgürdür ama bu özgürlük sonsuzda değildir. Yani her özgürlüğün bir sınırı vardır ve demokratik toplumlarda bu sınırlar kurallar ile sağlanmaktadır. Bu kurallara uyulduğu sürece toplumun huzur ve refahı artacaktır ve insanlar arasındaki farklılıkları hoşgörüyü karşılama, kabullenme ve toplumsallaşma daha kolay ve hızlı olacaktır.

Bu verilen analizi destekleyecek şekilde katılımcı-6 şu şekilde kendisini ifade etmiştir.

K-6 *“Türkçe öğrenmek için kitap okuyorum. Türkiye’de kuralları öğrenmeye çalışıyorum. Arkadaşlardan Türkiye’de kuralla bilgi alıyorum, okuldaki kuralları öğreniyorum.”*

Öğrencilerin neredeyse yarısı sosyal çevreye uyum sağlamanın yardımlaşma, insanlar arasındaki kültürel farkındalık, sorumluluk, eşitlik, dürüstlük, saygılı olmak gibi davranışlardan geçtiğini kendi ifadelerinde vurgu yapmışlardır. Topluma karşı sorumlu olduklarını ve sosyal çevreye uyum sağlamada bu ilkeler doğrultusunda hareket ederek uyum sağlamaya çalıştıkları görülmüştür.

K-9 *“Bütün insanlar birbirine iyi davranırsa sorun kalmaz, arkadaşşıma derslerde yardım ediyorum, bahçemize çiçek dikiyoruz, çiçekleri suluyoruz.”*

K-12 *“Çöpleri ben çöp kutusuna atmam, çöp kutusuna atıyorum. Arkadaşlarımın çözemediği ödevlerinde onlara yardım ediyorum.”*

K-3 *“Herkes yardım edebilen bir kişi olması lazım, yardımsever yani. Sorumluluk sahibi olması lazım.”*

K-8 *“Saygılı, dürüst, yardım sever. Kendisini başkasından üstün görmemeli. Herkesin eşit olduğunu unutmamalı.”*

K-11 *“Arkadaşlarıma iyi davranırım, insanlara yardım ederim. Çevremi temiz tutarım.”*

K-10 *“Eğitim için çok çalışmalıyım. Ailemle daha iyi anlaşmalı. Çevremdeki insanlara saygılı davranırım, insanlara iyi davranmalı, birbirlerini sevmeli. Yardımsever olmalı.”*

### **Yaşadığınız bu sorunların çözümüne yönelik neler önerirsiniz sorusuna ait bulgular ve yorumlar.**

Görüşmeye katılan öğrencilerin çoğu dil sorunu yaşadıkları ve bu sorunun üstesinden gelebilmek için dil kurslarının veya bir tercümanın olması gerektiği üzerinde durmuşlardır.

Dil sorunu yaşayan öğrenciler bir kursun ya da Türkçe tercümanın bulunması gerekliliği konusunda K-14, K-13, K-11, K-6, K-15 K-1, K-2 benzer şekilde ifadelerde bulunmuşlardır.

K-2 “*Yeni gelen vatandaşlar için bir kursa gitmesi ve onun adını yazması, Türkiye’de kalıp başkaları gibi oy kullanmak isterim. Okuyup bir mesleğin sahibi olmak isterim. Yeni gelenler için hastanede, okulda, emniyette bir tercüman olmasını isterim ve onların sıkıntılarını çözmesini isterim.*”

Bir diğer sorun ise öğrenciler arasındaki saygı sorunudur. Bu sorunun temelinde, yaşanan coğrafyadaki kültüre yabancı olmak yatmaktadır. İnsanlar eşit olarak yaratılmış olsa bile insanları birbirlerinden ayıran en önemli unsur kültürel farklılıklar olarak görülmektedir. Bu farklılıklar öğrenciler arasında istenmeyen davranışlara sebep olmaktadır.

K-4 “*Önce insanlar birbirine saygılı olabilir. Sevgide olmalı yoksa hep sorun olur. Okulda herkes eşit olmalı.*”

Öğrenciler arasındaki saygı sorunu olduğu ve bunun öğrenciler arasında eşitlik sağlanarak giderilebileceği görülmektedir.

Görüşmeye katılan öğrenciler arasında ekonomik ve eğitim gibi sorunlarda öğrencilerin gelecek yaşamları açısından büyük bir endişe kaynağı oluşturmaktadır. Bu sorunun aşılmasında ekonomik desteğin sağlanması ve iyi bir eğitimin verilmesi şarttır.

K-8 “*Bizim ev satıldı, biz evden taşınmak zorunda kaldık ve Birleşmiş Milletlerin hiçbir yardımı dokunmadı bize.*”

K-12 “*İyi bir eğitim alıp mühendis olmak istiyorum, bunun için iyi bir eğitim almak istiyorum. Bana iyi bir eğitim verilmesini istiyorum.*”

## BÖLÜM V

### Tartışma

Bu başlık altında ülkemizde bulunan yabancı uyruklu öğrencilerin vatandaşlık kavramına bakış açıları sosyal bilgiler dersinde almış oldukları eğitimin katkısı ile incelenmiştir.

Kültür, bir toplumu şekillendiren en önemli unsurdur. Ayrıca hayatın biçimlenişi ve bu biçimlenişi alırken alış unsurları, tavırlar, değerler kültürler arasında ortak olabilir (Kösoğlu, 1997, s. 97). Günümüz çok kültürlü toplumlarında öğrencilerin toplumun kültür değerlerini benimsemesi gerekmektedir. Vatandaşlık hak ve ödevleri öğrenebilmesi bakımından sosyal bilgiler dersi önem taşımaktadır.

Korkmaz, (2015) yeni medya anlayışı olarak ortaya çıkan sosyal medya kişiler arasındaki iletişimi ve etkileşimi arttırmıştır. İnsanlar arasındaki zaman ve mekân sınırlamasını ortadan kaldırmıştır. Christakis, Fowler, (2012) yapmış oldukları çalışmada sosyal ilişkilerde binlerce yıldır sadece yüz yüze iletişime dayalı olmuştu ancak teknoloji bilgiyi yaymanın çeşitli yollarını ve uzak mesafelerdeki insanlar arasındaki iletişim kurma yollarını mektup, telgraf telefon görüşmeleri gibi icatlarla bu durumu değiştirmiştir. Yapmış olduğumuz çalışmada da Korkmaz, Christakis, Fowler'in bulgularına benzer sonuçlar çıkmıştır. Yabancı uyruklu öğrenciler sosyal ağları kullandıkları görülmüştür.

Akrabalar, referans gruplar, arkadaşlar ve öğretmenler gibi çevremizde bulunan kişiler de insanların tutumlarının oluşmasında ve muhafaza edilmesinde önemli bir yeri vardır (Sakallı, 2001, s. 112). Yapmış olduğumuz çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Yabancı uyruklu öğrenciler çevrelerinde bulunan insanlardan etkilendikleri görülmüştür. Uzun süre ülkemizde kalan öğrenciler Türk öğrenciler ile arkadaşlık kurdukları ve okul ortamındaki çevresine kendilerini kabul ettirmişlerdir.

Sosyal bilgiler dersi öğrencilerin uyum sorunun ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Karşılaşılan sorunların çözümünde öğrencilere rehberlik göstermektedir. Öğrenciyi geleceğe hazırlayarak çevresinde ortaya çıkan olaylara karşı duyarlılık kazanmış etkili vatandaş yetiştirmektir. Etkili vatandaş tanımlarken ise düşünen, duyarlı ve yeterlikli vatandaş olarak tanımlamak mümkündür ( Öztürk, Dilek, 2004, s. 57).

Katılımcıların, geldikleri ülkelerdeki vatandaşlık hakları ile ilgili olarak, önemli bir kısmının genellikle farklılıklar, saygı, seçme seçilme, iyilik konuları üzerinde durdukları tespit edilmiştir. Katılımcıların bir kısmı bu boyutta ikinci bir ülke üzerinden, yani İran üzerinden ülkemize geldiklerini ve İranlıların kendilerine saygı göstermediğini belirtmişlerdir. Bu suretle İran'a karşı aidiyet duygularının olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Karşılıklı etkileşimler sayesinde paralel olarak yükselen ya da azalan bu duygusal ve ilişkisel bağlılıkların içerisinde toplumlar ve kültürler için önem arz etmektedir (Alptekin, 2011, s. 187). Bu araştırmada da doğrulandığı söylenebilir. Katılımcılar ülkemize geldikten sonra vatandaşlık görüşü alındığında evrensel değerler olan sevgi, eşitlik, seçme seçilme hakkı gibi konular üzerinde durmuşlardır. İyi bir vatandaş yetiştirmek, ülkelerin uyguladıkları eğitim sisteminin genel amacı olmuştur (Safran, 2014, s. 5). Ülkemizde uygulanan sosyal bilgiler programının amaçları, küresel vatandaş yetiştirme amacına uygun olduğu yönünde değerlendirilirken, küresel vatandaş farkındalığı geliştirmede ise eğitim sistemi içinde okulun ve öğretmenlerin daha fazla yenilenmeye ihtiyaçları vardır (Kan, 2009, s. 29). Araştırmamızın bulguları incelendiğinde yabancı öğrencilerin okul içerisinde sistemli bir şekilde verilen vatandaşlık eğitimi ile topluma uyum sorununu aşmaya çalışma konusunda istekli oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Aydın, (2011) insanın toplumsal bir varlık olduğunu, hayatını sağlıklı bir biçimde sürdürebilmek için düzenli bir toplumsallaşma süreci yaşaması gerekmektedir ve bu sürecin ilk basamağı ailedir. Yapmış olduğumuz araştırmada öğrencilerin sosyalleşme konusunda zorluk yaşadıkları, ailelerin istenilen seviyede sosyalleşmemesi eğitim gören çocukları olumsuz yönde etkilemekte ve öğrencileri toplum içinde çekingen kılmakta olduğu görülmüştür.

Katılımcıların çoğunluğu dil sorunu yaşadıklarını ve dil öğrenmenin önemine vurgu yapmıştır. İnsanların iletişim halinde olması kültürlerarası etkileşimi sağlar. Katılımcılar dile vurgu yaparken bununla birlikte günlük hayatın sürekliliği ve sosyal hayata uyum sağlayabilmek için Türkçe'nin kesinlikle öğrenilmesi gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir. Nitekim Er, Biçer ve Bozkırlı, (2012) yabancılara Türkçe öğretiminde karşılaşılan sorunların ilgili alan yazını ışığında değerlendirilmesi isimli çalışmasında yabancılara Türkçe öğretimiyle ilgili araç gereç yetersizliği, programın yetersiz kalması, Türkçe öğretmeni yetiştirmede öğretim elemanları ve öğrenciler ile ilgili sorunlar, teknolojik yetersizlikler, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde faydalanılabilecek kaynakların sınırlılığı gibi sorunların varlığına değinildiği görülmüş,

yapılan araştırmamız ile Türkçe öğretimindeki ve yabancıların Türkçe öğrenmedeki zorlukların benzer olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların önemli bir kısmı toplumumuzda yabancılara karşı ön yargılı bir bakış açısının olduğunu düşünmektedirler. Katılımcılar ön yargılı yaklaşımlardan şikâyetçi olmuşlardır. İyi niyetli olmanın toplumsal uyum için şart olduğu, saygı ve hoşgörünün olmadığı durumlarda topluma yabancılaşma duygusunun hâkim olacağı gerçeği üzerinde durulmuştur. Eşit bir toplum için güven, saygı ve hoşgörünün temel olarak ele alınması gerektiği ağırlık kazanmıştır.

Son yıllarda ülkemizde ve dünyada gelişen katılımcı demokrasiyle birlikte sivil toplum kavramı da tartışmaya açılmış ve bu örgütlerin önemi giderek artmıştır. Katılımcı demokrasinin ve aktif vatandaşlığın aktörleri arasında olan sivil toplum kuruluşları devlet ile vatandaş arasında bağ kurarak köprü vazifesi görmektedir. Sivil toplum kuruluşları, toplumun görüş ve düşüncelerinin devlete iletilmesinde ve devletin uyguladığı veya uygulamak istediği politikaların da halka aktarılmasında aracı rolünü üstlenmektedir (Usta, 2006, s. 133). Araştırmaya katılan öğrencilerin aktif olarak sivil toplum kuruluşlarında yer almadıkları ve bu konudan bahsetmedikleri görülmüştür. Sivil toplum kuruluşlarına yabancı uyruklu öğrencilerin katılımının olmaması etkin vatandaşlık kavramının gelişmediğini göstermektedir.

Toplulukları oluşturan insanların birbirleri ile dayanışma içerisinde olması, özellikle bir değer ve inanç ortaklığı olması ile ortaya çıkmıştır ve hem toprağa hem de ülkeye bağlılığın kendi içinde ortak tasarımıdır (Duverger, 2011, s. 28). Araştırmamızda, özellikle uzun süre Türkiye’de yaşayan ve Türk kökenli olan öğrencilerin geleceklerini Türkiye’de gördükleri, topluma uyum sağladıkları, toplumun kültürünü benimsedikleri ancak Türk kökenli olmayan öğrencilerin, özellikle Irak ve Suriye’den gelen öğrencilerin, ailelerinin kendilerine üçüncü bir ülke arayışında oldukları ancak bu ailelerin çocuklarının Türkiye’de kalmak istedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye’de bulunma süreleri uzadıkça Türkiye’de kalmak istedikleri anlaşılmıştır. Temel ihtiyaçlarını karşılamak için iş aradıkları, Türkiye’ye uyum sağlamak için de Türkçeyi öğrenmeye başladıkları görülmüştür.

Öğrencilerin toplum ve bireyler arasındaki benzerlik ve farklılıkları tanımının dayanışma ve hoşgörü ortamını sağlayacağı ve sosyal çevreye uyum sağlamış bir yabancı öğrencinin bulunduğu topluma gelecekte daha fazla katkı sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır. Ülkelerin, inanç ve değerleri inceleme becerisine paralel olarak vatandaşlık

eğitimine bazı duyuşsal amaçlar yüklenmiştir. Bunların başında ise ulusal gurur ve yurtseverlik duygusunun gelişmesi gelmektedir (Öztürk, Keskin, Otluoğlu, 2014, s. 5).

Burada özellikle öğrencilere kazandırılan etkili vatandaşlık ve yurtseverlik özelliği en az kendisi kadar başkasının haklarına ve özgürlüklerine de sahip çıkarak etkili bir demokrasi anlayışını sürdürmesi olacaktır. Çağdaş toplumlarda sosyal bilimler öğretimine yüklenen anlam bu alandaki bilginin anlatım yoluyla öğrencilere aktarılması değil tam aksine bu anlatım yoluyla bilgiye ulaşabilen ve ulaştığı bilgiyi kullanabilen öğrencilerin yetiştirilmesi hedeflenmektedir (Demircioğlu, 2007, s. 13).

Öğrencilere kazandırılan vatandaşlık bilinci ve yurtseverlik Türkiye'nin geleceği açısından önem taşımaktadır. Türkiye'nin komşu ülkelerinde yaşanan savaş ve kargaşa ortamı sürdükçe insanların kendilerini güvende hissedebilecekleri bir ülke arayışı devam edecektir. Göç eden bu insanların çocuklarına iyi bir eğitim verilerek vatandaşlık bilincinin kazandırılması ve onların aidiyet duygularının geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.



## BÖLÜM VI

### SONUÇ VE ÖNERİLER

#### Sonuç

Bu başlık altında sosyal bilgiler dersinin yabancı uyruklu öğrencilerin vatandaşlık algıları üzerine etkisi sonucundan elde edilen bulguların sonuçları ele alınmıştır.

Bilinçli, duyarlı ve sorumluluk sahibi vatandaşların yetişmesinde farklı disiplinler ile ilişkisi olan sosyal bilgiler eğitiminin rolü büyüktür.

Geldiğiniz ülkedeki vatandaşlık kavramı ile ilgili olarak yabancı uyruklu öğrenciler komşuluk ilişkilerini vatandaşlık kavramı içerisinde görmüşlerdir. Bunun ile birlikte yabancı uyruklu öğrenciler geldikleri ülkede karşılaştıkları sorunlar ile verdikleri cevaplar arasında ilişki olduğu görülmüştür. Örneğin Irak'tan gelmiş öğrencinin geldiğiniz ülkedeki vatandaşlık kavramı ile ilgili ne söyleyebilirsiniz sorusuna yöneltildiğinde vatanseverlik ve barış kavramlarına vurgu yapmıştır. İran'dan gelen öğrenci ise sevgi kavramı üzerinde durmuşlardır.

Bulgular incelendiğinde katılımcılar, sosyal bilgiler dersi içerisinde kazandıkları değerlerin evrensel nitelikte olduğu, çağın gereksinimlerine paralel olarak topluma aktif olarak katılımın değiştiği, geleneksel yöntemlerden yavaş yavaş sıyrılarak teknolojinin getirmiş olduğu yenilikler ile topluma katılımın olduğu görülmüştür.

Göz, (2010) öğretmenler üzerine yapmış olduğu çalışmada öğretmenlerin en çok bilgi ve davranışa sahip oldukları kategorinin “Demokrasi: Saygı ve Eşitlik” gibi kavramlar olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yapmış olduğumuz araştırmada ise öğrencilerin sosyal bilgiler dersindeki kazanımlara göre sizce günümüz de iyi bir vatandaşta bulunması gereken özellikler neler olmalıdır sorusuna vermiş oldukları cevapta barış, savaş, dürüstlük, saygı gibi kavramlar üzerinde durdukları görülmüştür.

Vatandaşlık bilincinin kazandırılmasında yabancı uyruklu öğrenciler kendilerini ifade etmekte ve sahip oldukları haklardan yararlanmakta zorlanmaktadır. Bu bakımdan etkili bir sosyal bilgiler eğitimi ile bu zorlukların aşılacağı görülmüştür.

İbrahimoglu, (2014) Gayrimüslim Azınlıklara Göre Türkiye’de Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi isimli çalışmasında Türkiye de azınlıkların ana dil öğrenmelerini kolaylaştırmalarına yardımcı olan uygulamalar varken bunun tam tersi durumun yaşandığı ülkelere de rastlamak mümkündür. Azınlıkların ana dil eğitimlerinin yanı sıra

içinde bulunduğu toplumla olan uyumun sağlıklı ve kalıcı olması için yaşadıkları ülkedeki resmi dili iyi bir şekilde öğrenme imkânına da sahip olmaları gerektiği tartışmasız bir gerçekliktir. Şeklinde ifade bulgulara ulaşmıştır. Yapmış olduğumuz çalışmamızda da yabancı uyruklu öğrencilerin Türkçeyi öğrenmede istekli oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma bulgularında öğrencilerin kendisinden başka toplumdaki diğer vatandaşların hak ve özgürlüklerine saygı göstermesi, onu yaşaması farklı kültürdeki öğrencilerin birbirlerini tanınması, aralarındaki benzerlik ve farklılıkları bilmesi hoşgörü ortamını oluşturacaktır.

Sosyal bilgiler dersinde kazandırılan vatandaşlığın katkısı öğrenciler arasında farkındalık sağlayarak önyargıların oluşmamasının önüne geçmelidir. Toplumların farklı ve benzer özelliklerini ortaya çıkarırken öğrencileri birbirlerine yaklaştırmalıdır. Farklılıklara karşı saygı duymalıdır. Dini, mezhepsel, etnik çatışmaların önüne geçilmelidir. Bu ise öğrencilerin kendilerinden başka toplumda bulunan diğer insanların hak ve özgürlüklerine saygı göstermesi ile mümkündür. Öğrencilerin kazanılan bu değerler ile yaşaması toplum barışı için önem taşımaktadır.

Arslan, (2014) çokkültürlü toplumlarda vatandaşlık eğitimine yönelik öğretmen ve öğrenci düşüncelerinin incelenmesi ile yapmış olduğu çalışmada okullarda verilen eğitim dilinin farklı kültürlerden oluşan öğrencilerin eğitim gördüğü sınıflarda hedef davranışların gerçekleşmesi bakımından oldukça mühim olduğu görülmüştür. Yapmış olduğumuz çalışmada ise öğrencilerin okul içi ve okul dışında dil sorunu yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu açıdan bakıldığında yapılan her iki çalışma bulguları birbiri ile örtüşür nitelikler göstermektedir.

Ersoy ve Öztürk, (2015) tarafından yapılmış olan bir vatandaşlık değeri olarak yurtseverlik sosyal bilgiler öğretmen adaylarının algısı isimli çalışması demokrasi ve insan hakları açısından incelenmiş, eşitlik ve hoşgörü kavramlarının önemine vurgu yapıldığı görülmüştür. Araştırma neticesinde öğrencilerin vatandaşlık kavramı tanımlarında evrensel olarak ortak değerler olan hoşgörü, eşitlik, seçme ve seçilme hakkı, saygı ve sevgi gibi kavramlar üzerinde durulduğu saptanmıştır. Bu bakımdan her iki çalışmada da farklı kültürlerde evrensel değerlerin ortak olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gelişen teknoloji sayesinde dünyamız artık “dijital köy” e dönüşmüştür. İnsanlar farklı kültürler ile iletişime geçmiştir. Bu sayede bütün dünyada kabul gören evrensel değerler ortaya çıkmıştır. Bu evrensel değerlerin öğretilmesi için sosyal bilgiler

dersi kapsamında vatandaşlık eğitimine büyük bir önem taşımaktadır. Küresel vatandaşlık eğitimi, bugünün bağıllık ve bağımlılık içerisinde olan dünyasında küresel sorunların üstesinden gelebilmek için sahip olduğu kimliğini ve benliğini kaybetmeden ülkesinin yanı sıra tüm dünyaya ve tüm insanlığa adanmışlık duygusuyla hareket eden, kültürler arasındaki farklılıklara hoşgörü göstererek ve farklılıkları kabul ederek kültürlerarası etkileşimin farkında olan ve küresel yelpazede bir sorumluluk bilinciyle bireylerin kendi küçük çabalarının son derece büyük sonuçlara ulaşabileceğinin farkında olan kişiler yetiştirmeyi ifade etmektedir (Çolak, 2015, s. 211-212).

Sorumluluk bilinci kazanmış vatandaşlar yetiştirmek sosyal bilgiler dersinin hedefleri arasında yer almaktadır. Ancak yabancı uyruklu öğrencilerin gerek okulun fiziki imkânları gerekse toplumsal ön yargılar sebebi ile Türk öğrencilere göre daha bu bilincin kazanılması daha yavaş olmaktadır. Yapmış olduğumuz araştırma bulgularında ön yargıların aşılmasında toplumsal bilinçlenmeye ve medya yayınları aracılığı ile toplumun geniş kitlesine ulaşılarak bu konuda farkındalık oluşturmaya ihtiyaç vardır.

İyi bir vatandaşta bulunması gereken özellik en az kendisi kadar başkasının haklarına, özgürlüklerine saygı göstererek bu tutumu hayatı boyunca sürdürmesidir. Sosyal bilgiler öğretimi farklı kültürlerle farkındalık sağlayarak önyargıların oluşmasının, toplum içinde bulunan vatandaşların ortak noktalarını ortaya koyarken bireyleri birbirine yaklaştırma yoluyla da dinsel, mezhepsel ve etnik çatışmaların önüne geçmelidir.

Bilgili, (2016) İnönü Üniversitesi'nde Yabancı Uyruklu Öğrenci Olmak: Etnografik Bir Araştırma isimli çalışmasında henüz sosyal ortama uyum sağlayamayan yabancı uyruklu öğrencilerin arkadaşlık kurmada sıkıntı çektikleri ve kendi ülkelerinden gelen öğrencilerle bir arada bulunmayı tercih ettikleri görülmüştür. Bazı yabancı uyruklu öğrenciler az sayıda arkadaşının olduğunu, yalnız olmaktan hoşlandığını, sınıf arkadaşlarının dışında kaldığını belirtmişlerdir. Şeklinde bulgulara ulaşmış, yapmış olduğumuz bulgular ile benzer şekilde yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye'ye ilk geldiklerinde arkadaşlık kurmada, sosyal ortama uyum sağlama konusunda, dil konusunda ve sosyal ortamın ön yargıları konusunda sıkıntı çektikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Spor, insanlara küçük yaşlardan başlayarak kurallara uyma, verilen sorumlulukları yerine getirme, ekip ruhu, iş birliği içinde çalışma ve dayanışma, rekabet, rakibe ve kendine saygıyı öğretir. Bununla beraber spor grup içinde yapıldığında aidiyet, sosyal çevre ve güç ilişkilerinin de nasıl işlediğini göstermesi

bakımından önemli bir etkinliktir (Talimciler, 2012, s. 384-385). Yapmış olduğumuz araştırmamızda da benzer sonuçlar çıktığı görülmüştür. Erkek öğrencilerin, sosyalleşmek ve kendilerini arkadaşları arasında kabul ettirebilmek için sporu tercih ettikleri, bunun dışında ise sosyal faaliyette bulunmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Yabancı uyruklu öğrenciler çevresinde bulunan insanlardan farklı ve benzer yönleri ile ilgili bulunan sonuçlarda öğrencilerin Türkçeyi iyi konuşamadıkları için derslerde özellikle de İnkılap Tarihi dersinde başarısız oldukları görülmüştür.

Bunun ile birlikte yabancı uyruklu öğrencilerin sahip oldukları fiziki görünüşlerinin de kendileri için bir uyum sorunu yaratmaktadır. Bu sorunun çözümünün ise sosyal çevreye aktif katılım ve hoş görü ile aşılabileceği düşünülmektedir.

## Öneriler

Araştırmanın sonuçlarına dayanarak ortaya konan öneriler;

1. Sosyal Bilgiler dersinin vatandaşlık bilinci kazandıracak bilgi, beceriler ile öğrenciler arasındaki eşitsizliği ve yabancılaşmayı ortadan kaldırarak katılımı arttıracak şekilde sunulması ve bu yönde öğrencilerin becerilerini harekete geçirecek okul içi ve okul dışı faaliyetler düzenlenmelidir.
2. Farklı kültürlere sahip olan insanları tanımanın hoşgörüyü, saygıyı ve diğer insanlarında kendisinden farklı olabileceği anlayışının farkında olma bilinci vatandaşlık değerlerinin kazanılması açısından önem taşımaktadır. Bu farkındalığı kazandırmaya yönelik çalışmalara yer verilmelidir.
3. Katılımcıların bir bölümü öğretmenlerin sınıf içinde çok kültürlülük olgusunun bilincinde olmadığını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının çok kültürlülük olgusu hakkında bilgilendirilmelerinin Türkiye’de yaşayan farklı kültürel yapıdaki öğrencilerin dışlanmışlık hissi içinde olmamaları adına önemli bir başlangıç olacaktır.
4. Katılımcıların önemli bir bölümü dil sorunu yaşadıklarını ve bundan dolayı kendilerini dışlanmışlık duygusu içinde hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu sebepten dolayı kamu kurum ve kuruluşlarında özellikle yabancıların temel

ihtiyaçlarını karşılayan hastane gibi kurumlarda yabancılar ile daha kolay iletişime geçilebilecek bir tercüman bulunabilir. Halk eğitim merkezleri ve okullar aracılığı ile okullarda eğitim alan öğrencilere yönelik kurslar açılabilir. Bu durum vatandaşlığı kavramalarına farkındalık sunabilir.

5. Yazılı ve görsel basında farklı költürlere sahip insanların yaşadığının bilincinde olarak yayınlar yapılmalı, işlemiş oldukları temalar bu insanların vatandaşlık bilincinin gelişmesine yardımcı olacak şekilde belirlenmelidir.
6. Yapılmış olan bu çalışma ayrıca karma yöntem araştırmaları nicel bulgularla da desteklenebilir.



## KAYNAKÇA

Abadan Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Açıkalın, M. (2010). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar: Çokkültürlü ve Küresel Eğitim. *İlköğretim Online*. 9(3), 1226-1237.

Adak, N. (2012). Toplumun Temel Yapı Taşı: Aile. S. Güçlü (Editör). *Kurumlara Sosyolojik Bakış* (s. 27-62). İstanbul: Kitapevi.

Alptekin, D. (2011). *Toplumsal Aidiyet ve Gençlik: Üniversite Gençliğinin Aidiyeti Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*. Yayımlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Anadolu Ajansı (2015). Suriyeli Çocuklar Okullu Oldu. <http://www.aa.com.tr/tr/egitim/suriyeli-cocuklar-da-okullu-oldu/348749> adresinden alınmıştır.

Aydın, M. (2011). *Kurumlar Sosyolojisi*. Ankara: Kadim Yayınları.

Arslan, S. (2014). *Çokkültürlü Toplumlarda Vatandaşlık Eğitimine Yönelik Öğretmen Ve Öğrenci Düşüncelerinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Barr, R., Barth, J. L. & Shermis, S. S. (2013). *Sosyal Bilgilerin Doğası* (Akt. Ç. Dönmez). Pegem Akademi No: 4749. (Eserin orijinali 1978'de yayımlandı).

Banks A. J. (2013). Çok Kültürlü Eğitime Giriş. (Akt. H. Aydın). Anı Yayıncılık No: 16003. (Eserin orijinali 1998'de yayımlandı).

Bilgili, S. A. (2010). Geçmişten Günümüze Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. S. A. Bilgili (Editör). *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (s. 1-34). Ankara: Pegem Akademi.

Bilgili, H. (2016). İnönü Üniversitesi'nde Yabancı Uyruklu Öğrenci Olmak: Etnografik Bir Araştırma. Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Canatan, K. (2009). Avrupa Toplumlarında Çokkültürcülük: Sosyolojik Bir Yaklaşım. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 80-97.

Castles, S. & Miller, J. M. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri* (Akt. B. U. Bal – İ. Akbulut). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları No: 195. (Eserin orijinali 1993'de yayımlandı).

Christakis, A. N. & Fowler, (2012). *Sosyal ağların şaşırtıcı gücü ve yaşamımızı birleştirmede etkisi* (Akt. D. Yüksel). Varlık Yayınları No:1196. (Eserin orijinali 2009'da yayımlandı).

Çağlayan, Y. Ç. (2009). *Yasadışı Göç ve Uluslararası Güvenliğe Etkileri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

- Çiftçi, A. (2008). *Vatandaşlık Bilgisi Demokrasi ve İnsan Hakları*. Ankara: Gündüz Yayıncılık.
- Çolak, K. (2015). *Sosyal Bilgiler ile Vatandaşlık Ve Demokrasi Eğitimi Derslerinde Küresel Vatandaşlık Eğitimi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Doğan, İ. (2011). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Demircioğlu, H. İ. (2007). *Tarih Öğretiminde Öğrenci Merkezli Yaklaşımlar*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Demirkaya, H. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Ders Kitabı. R. Sever ve E. Koçoğlu (Editörler). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eğitim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* (s. 89-103). Ankara: Pegem Akademi.
- Duman, T., Karakaya, N. ve Yavuz, N. (2001). *Vatandaşlık Bilgisi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Duverger, M. (2011). *Siyaset Sosyolojisi* (Akt. Ş. Tekeli). Varlık Yayınları Sayı: 1143. (Eserin orijinali 1966'da yayımlandı).
- EC (2012). Avrupa'da Vatandaşlık Eğitimi. [http://eacea.ec.europa.eu/Education/eurydice/documents/thematic\\_reports/139TR\\_HI.pdf](http://eacea.ec.europa.eu/Education/eurydice/documents/thematic_reports/139TR_HI.pdf) adresinden alınmıştır.
- Er, O., Biçer N., Bozkırlı K. Ç. (2012). Yabancılara Türkçe Öğretiminde Karşılaşılan Sorunların İlgili Alan Yazını Işığında Değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1(2), 51-69.
- Ersoy, A. F. (2007). *Sosyal Bilgiler Dersinde Öğretmenlerin Etkili Vatandaşlık Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri*. Anadolu Üniversitesi Yayınları; No. 1756. Eskişehir.
- Emniyet Genel Müdürlüğü (2006). Uygulama Talimatı. Genelge No: 57
- Ersoy, A. F. (2012). Annelerin Vatandaşlık Algısı, Çocuklarında Vatandaşlık Bilinci Geliştirme Uygulamaları ve Karşılaştıkları Sorunlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3), 2111-2124.
- Ersoy, A. F. ve Öztürk, F. (2015). *Bir Vatandaşlık Değeri Olarak Yurtseverlik: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Algısı*. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ilkonline/article/view/5000069682/5000119321> adresinden alınmıştır.
- Erzurumlu, S. (2007). *Çokkültürcülük Politikası ve Kanada'da Çokkültürcülük*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Geray, H. (2006). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Göz, N. L. (2010). *İlköğretimde Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Güçlü, S. (2012). Eğitim Kurumu. S. Güçlü (Editör). *Kurumlara Sosyolojik Bakış* (s. 223-256). İstanbul: Kitapevi.

İbrahimioğlu, Z. (2014). *Gayrimüslim Azınlıklara Göre Türkiyede Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi*. Yayımlanmamış Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kan, Ç. (2009). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Küresel Vatandaşlık. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.2(6). 25-30.

Karasar, N. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Kaya, Y. ve Söylemez, M. (2014). Öğretmenlerin Çokkültürlülük ve Çokkültürlü Eğitim Hakkındaki Görüşlerinin Belirlenmesi Diyarbakır Örneği. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.6(11). 128-148.

Kaymakçı, S., Sönmez, F. Ö. ve Merey, Z. (2009, 28-30 Mayıs). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Vatandaşlık Bilgisi Öğretiminde Kullanılan Bazı Kavramları Anlama Düzeyi*. 1.Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumunda sunuldu, Uşak.

Keleşoğlu, S. (2008). *Demokrat yurttaşlık niteliklerinin kazandırılması açısından 7-8 sınıf vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersi programı (2000) ile 6-7. Sınıf sosyal bilgiler dersi programının (2005) karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Keleş, H., Işık, H. ve Erol Şahin, N. A.(2016). Sosyal Bilgiler Eğitimi. D. Dilek (Editör). *Sosyal Bilgiler, Toplum Hizmet ve Vakıflar*(s. 519-541). Ankara: Pagem Akademi.

Keskin, Y. (2009). Türkiye’de İlkokul Programlarında Yer Alan Sosyal Bilgiler İçerikli Derslere Ait Öğretim Programlarının Gelişimine Tarihsel Bir Bakış. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 13(2), 108-130.

Kösoğlu, N. (1997). *Milli Kültür ve Kimlik*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Kıncal, Y. R. (2012). *Vatandaşlık Bilgisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Kılıçoğlu, G. (2009). Sosyal Bilgilerin Tanımı, Dünyada ve Ülkemizde Gelişimi ve Önemi. M. Safran (Editör). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 3-16). Ankara: Pegem Akademi.

Kızılloluk, H. (2013). *Eğitimin Toplumsal Temelleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Korkmaz, A. (2015). İletişim Çalışmalarında Dijital Yaklaşımlar Twitter. S. E. Karakulakoğlu-Ö. Uğurlu (Editörler). *Yeni Toplumsal Hareketler ve Twitter* (s.93-116). Ankara: Heretik Yayınları

Kuş, Z. (2006). *İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Karadeniz Bölgesi ve İç Anadolu Bölgesi Konularının Bilgisayar Destekli Öğretiminin Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisinin Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kuş, Z. (2012). *İlköğretim Öğrencilerinin Demokrasi Algılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kymlicka, W. (1998). *Çokkültürlü Yurttaşlık Azınlık Haklarının Liberal Teorisi* (Akt. A.Yılmaz ). Ayrıntı Yayınları No: 210. (Eserin orijinali 1995’de yayımlandı).



- Merey, Z. (2009). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi. M. S. Sosyal (Editör). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 676-700). Ankara: Pegem Akademi.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber* (Akt. S. Turan). Ankara: Nobel Yayıncılık
- MEB (2010). İlköğretim Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi Öğretim programı. Ankara.
- MEB (2010). İlköğretim Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi (8. Sınıf) Öğretim Programı. <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx?islem=1&kno=46> adresinden alınmıştır.
- MEB (2013). İlköğretim Kurumları (İlkokul ve Ortaokul) Haftalık Ders Çizelgesi. <http://ttkb.meb.gov.tr/www/gecmisten-gunumuze-kurul-kararlari/icerik/152> adresinden alınmıştır.
- Mutluer, M. (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye*. İstanbul: Çantay Kitapevi.
- Milliyet (2015). Avrupa'da Göç Yolu Değişti. <http://www.milliyet.com.tr/avrupa-da-goc-yolu-degisti-gundem-2118679/> adresinden alınmıştır.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis* (2nd edition). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Tok, N. (2010). *Göç Alan Okullarda İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Rehber Öğretmen ve Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Öğrenme Güçlüklerinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Türkiye'de Oturan Yabancıların Nüfus Kayıtlarının Tutulması Hakkında Yönetmelik (2006). Resmi Gazete (20 Ekim 2006). Sayı: 26325.
- Öntüğ, M. M. ve Uygun, K. (2009, 28-30 Mayıs). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin İnsan Hakları ve Vatandaşlık Programına Yönelik Tutumu*. 1.Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumunda sunuldu, Uşak.
- Quaynor, J. L. & Hamilton, C. (2012). Providing a Global Education for Refugee Students. An Activitiy About Peronal Budgeting. *Social Studies and Young Learner* 25(2). pp. 12-15.
- Öztürk, C. (2006). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. C. Öztürk (Editör).*Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinler Arası Bir Bakış* (s. 21-50).Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Öztürk, C. (2011). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinler Arası Bir Bakış. C. Öztürk (Editör). *Sosyal Bilgiler Öğretimi. Demokratik Vatandaşlık Eğitimi* (s. 89-103). Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, C., Dilek, D. (2004). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. C. Öztürk-D. Dilek (Editörler).*Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programları* (s.47-82). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Öztürk, C., Keskin, Ç. S. ve Otluoğlu, R. (2014). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Metinler ve Yazılı Materyaller*. Ankara: Pegem Akademi.
- Safran, M. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış. B. Tay ve A. Öcal (Editörler). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 2-16). Ankara: Pegem Akademi.
- Sakallı, N. (2001). Sosyal Etkiler Kim Kimi Nasıl Etikeler? Ankara: İmge Yayınları.

- Sakaoğlu, N. (1992). *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sirin R. S. ve Rogers-Sirin, L. (2015). *The Educational and Mental Health Needs of Syrian Refugee Children*. Washington DC: Migration Policy Institute
- Sönmez, V. (1997). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Klavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şimşek, S. (2004). Sınıf Öğretmenleri ve Adayları için Hayat Bilgisi Öğretimi. S. Şimşek (Editör). *Geçmişten Günümüze Hayat Bilgisi*(s.1-26). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Talimciler, A. (2012). Eğitim Kurumu. S. Güçlü (Editör). *Kurumlara Sosyolojik Bakış* (s. 373-434). İstanbul: Kitapevi.
- Tay, B. ve Öcal, A. (2014). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pagem Akademi.
- Temiz Töre, E. (2005). Ülkemizde Vatandaşlık. İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi. E. Töre Temiz (Editör). *Vatandaşlık Bilgisi* (s. 188-198). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Tuzcu, P. (2008). *Zorunlu Göç ve Küresel Dönemde Değişen Nitelikleri: Türkiye Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2012). *Beşeri Coğrafya İnsan Kültür Mekan*. İstanbul: Çantay Kitapevi.
- Türkoğlu, O. (2011). Mülteciler Ulusal/Uluslararası Güvenlik. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları*. 30(2) 101-118.
- Ukpokodu, O. (2006). Essential Characteristics of a Culturally Conscientious Classroom. *Social Studies and the Young Learner* 19(2). pp. 4 –7
- Usanmaz, G. (2009). *Göç, Mülteciler Ve Stk'lar*. Yayımlanmamış yüksek lisans tez, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- UNHCR (2014). Küresel Eğilimler Raporu. <http://www.unhcr.org.tr/?content=561> adresinden alınmıştır
- UNHCR (2015) Çocuk Mültecilere İlişkin Türkiye'deki Yasal Çerçeve. <http://www.unhcr.org.tr/?page=16> adresinden alınmıştır.
- Usta, S. (2006). *Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları: Sivil Toplum, Demokrasi ve Güven*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Üstel, F. (2004). *Makbul Vatandaşın Peşinde 2. Meşruiyetten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yakışır, N. A. (2009). *Bir Modern Olgu Olarak Çokkültürlülük*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık

Yanık, C. (2012). *Dünyadaki Çokkültürlülük Tartışmaları Bağlamında Türkiye’de Çokkültürlülük Eleştirel Bir Bakış*. Yayımlanmış doktora tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, K. (2009, 28-30 Mayıs). *İlköğretim 8.Sınıf Öğrencilerinin Temel Vatandaşlık Kavramlarına İlişkin Algıları*. 1.Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumunda sunuldu, Uşak.



**EKLER**

Ek-1: Araştırma uygulama izin belgesi.

EK-2: Ölçme aracı kullanım izni.

EK-3: Uygulanan ölçme aracı.



**Ek 1: Araştırma Uygulama İzin Belgesi**

Evrak Tarih ve Sayısı: 11/12/2015-54984



T.C.  
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ  
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü  
İlköğretim Ana Bilim Dalı Başkanlığı



Sayı :75987002-302.08.01/

Konu :Mehmet TATAN

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Anabilim Dalımız Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı 149902016 nolu yüksek lisans öğrencisi Mehmet TATAN'ın, Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ danışmanlığında hazırlanmış olduğu "Sosyal Bilgiler Dersinin Yabancı Uyruklu Öğrenciler Üzerindeki Vatandaşlık Algılarına Etkisi: Tokat İli Örneği" konulu tez çalışması kapsamında Tokat İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersi alan 8.sınıf yabancı uyruklu öğrencilere 2015-2016 öğretim yılında 30.01.2016- 28.03.2016 tarihleri arasında uygulama yapabilmek için düzenlenen izin talep formu ve uygulama formu yazımız ekinde sunulmuştur.

Gerekli iznin verilmesi hususunda gereğini bilgilerinize arz ederim.

e-İmzalıdır

Doç. Dr. Mehmet KARATAŞ  
Anabilim Dalı Başkanı

EKLER :

- 1- Araştırma Uygulama İzin Talep Formu
- 2- Uygulama Formu

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Taşlıçiftlik Kampüsü Eğitim Fakültesi Kat:3

Tel: 3662520406 Faks: 2521609

E-Posta: ebilen@gop.edu.tr Elektronik ağı: http://ebilen.gop.edu.tr

Ayrıntılı bilgi için irtibat: B.Karagüzel Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni



Evrak Tarih ve Sayısı: 11/12/2015-55149



T.C.  
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ  
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı :75987002-044/

Konu :Öğrenci Mehmet TATAN Anket  
İzni

**REKTÖRLÜK MAKAMINA**  
(Genel Sekreterlik)

İlgi : Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü, 11.12.2015 tarihli ve 54984 sayılı yazı;

Enstitümüz İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı 149902016 nolu Tezli yüksek lisans öğrencisi Mehmet TATAN'ın, Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ danışmanlığında hazırlamış olduğu; "Sosyal Bilgiler Dersinin Yabancı Uyruklu Öğrenciler Üzerindeki Vatandaşlık Algılarına Etkisi: Tokat İli Örneği" konulu yüksek lisans tez çalışması kapsamında, Tokat İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersi alan 8.sınıf yabancı uyruklu öğrencilere 2015-2016 öğretim yılında 30.01.2016-28.03.2016 tarihleri arasında uygulama yapabilmesi için gerekli izinin alınması hususunda;

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

**e-imzalıdır**Doç. Dr. Adem İŞCAN  
Enstitü MüdürüEK : Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü, 11.12.2015 tarihli ve 54984 sayılı yazı  
ilgili yazı ve ekleri (3 sayfa)

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Taşlıçiftlik Kampüsü Eğitim Fakültesi Kat:1

Tel: 3562521616 Faks: 2521609  
E-Posta: ebilen@gop.edu.tr Elektronik ağ: http://ebilen.gop.edu.trAyrıntılı bilgi için irtibat: C.Acemoğlu (Neriman Karslıgil  
Vekaletiyle) Memur



T.C.  
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ  
Genel Sekreterlik



Sayı :23845617-044/

Konu :Araştırma İzni

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 11.12.2015 tarih ve 55149 sayılı yazınız.

Tokat Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün Araştırma İzni" konulu 11.01.2016 tarih ve 272411 sayılı yazısı ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

**e-imzalıdır**  
Prof. Dr. Mücahit EĞRİ  
Rektör Yardımcısı

EK :  
1- Yazı



**EK-2: Ölçme aracı kullanım izni.**

Evrak Tarihi ve Sayısı: 18/01/2016-1095



T.C.  
TOKAT VALİLİĞİ  
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 27001677-44-E.272411  
Konu : Araştırma İzni

11.01.2016

**GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE**

İlgi : a) 15/12/2015 tarih ve 15963 sayılı yazınız.  
b) 22/12/2015 tarih ve 16439 sayılı yazınız.

Aşağı listede isimleri belirtilen Üniversitenizin yüksek lisans öğrencilerine ait araştırma izni Müdürlüğümüz İnceleme Komisyonu tarafından incelenmiş, söz konusu araştırmanın yapılmasında herhangi bir sakınca olmayacağı kanaatine varılmış olup, konu ile ilgili Valilik Onayı ve liste ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi, uygulamanın okullarımızdaki durum hakkında bilgi sahibi olmak ve veri tabanı oluşturmak açısından tez sonucunun müdürlüğümüze bildirilmesini arz ederim.

Levent YAZICI  
İl Millî Eğitim Müdürü

Adı Soyadı	Görevi	Okulu/Bölümü
Mehmet TATAN	Yüksek Lisans Öğrencisi	GOP Ün. Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı
Nihan AKINCAN	Yüksek Lisans Öğrencisi	GOP Ün. Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı

Ek : Valilik Onayı ve Liste

Güvenli Elektronik İmza  
Aşağı İle Ayrıştırılır

11.01.2016

Ayşe KÖPRÜLÜ  
Şef

GOP Bulvarı 60100 Tokat/Merkez  
Elektronik Ağ: www.meb.gov.tr  
e-posta: stratejigelistirme60@mcb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Adnan YÜCE  
Tel: (0356) 214 10 17-358  
Faks: (0356) 214 11 86

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 18f6-d227-385d-9fbb-622a kodu ile teyit edilebilir.





T.C.  
TOKAT VALİLİĞİ  
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 27001677-44-E.150851  
Konu : Araştırma İzni Verilmesi

06/01/2016

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi : a) Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi  
b) 09/10/2014 tarihli ve 27001677/600/4437181 sayılı Valilik Makam Onayı.  
c) Araştırma İzinleri İnceleme Komisyonunun .../12/2015 tarihli tutanakları.

Ekli listede adı soyadı, görev yeri, görevi ve anket konusu belirtilen GOP Üniversitesi yüksek lisans öğrencileri Mehmet TATAN, Nihan AKINCAN ile Atatürk Anadolu Lisesi Felsefe Öğretmeni HASAN TANTU il/ilçe merkezindeki ilgili okullarına yönelik hazırlanmış oldukları bilimsel amaçlı anket çalışmasını uygulamak istemektedir.

Söz konusu bilimsel amaçlı çalışmanın il/ilçe merkezindeki ilgili oku/kurum müdürlüklerinde ilgili kişilere uygulama yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir. Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde Olur'unuza arz ederim.

Levent YAZICI  
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR  
06/01/2016

Dr. Soner KARATAŞOĞLU  
Vali a.  
Vali Yardımcısı

- Ek:  
1-Tutanak  
2-Anket  
3-Talep Formu  
4-Anket Listesi5  
5-GOP Üniv. ve Atatürk And. L.Md'lüğü yazısı

GOP Bulvarı 60100 Tokat/Merkez  
Elektronik Adı: www.meb.gov.tr  
e-posta: strateji@gelisimce60@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Adnan YÜCE  
Tel: (0356) 214 10 17-358  
Faks: (0356) 214 11 86

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 85ca-add8-31b4-a29c-04f9 kodu ile teyit edilebilir.

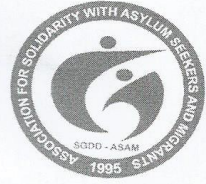
## ANKET LİSTESİ

Adı Soyadı	Görevi	Görev Yeri Görevi	Anket Araştırma Konusu	Anketi Uygulamak İstedığı Okullar	Anketi Uygulama Alanı Ortaokul 8. Sınıf Öğrencilerinde Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Öğrencilere
Mehmet TATAN	Yüksek Lisans Öğrencisi	GOP Ünv.	Sosyal Bilgiler Dersinin Yabancı Uyumlu Öğrenciler Üzerindeki Vatandaşlık Algılarına Etkisi	Tokat İl/İlçe Ortaokullarda	
Nihan AKINCAN	Yüksek Lisans Öğrencisi	GOP Ünv.	Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Yardımsızlık Değerinin Ulusal Gazetelerde Yer Alma Düzeyinin İncelenmesi	Tokat İl/İlçe Ortaokullarda	
Hasan TANTU	Öğretmen	Atatürk And.Lisesi	Teknoloji ve İnternet Bağlılığı	Mrk.Cumhuriyet M.TAL., Plevne And.Lisesi	

07/04/2016

*Abdül*  
Adnan YÜCE  
Memur





### Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD)

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde Yüksek Lisans öğrencisi Mehmet TATAN' ın “**Sosyal Bilgiler Dersinin Yabancı Uyruklu Öğrenciler Üzerindeki Vatandaşlık Algılarına Etkisi: Tokat İli Örneği**” isimli tez konusunu gizlilik esasına uymak kaydı ile Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneğinden destek alan öğrencilerle derneğimizde uygulama yapmasında herhangi bir sakınca görülmemektedir.

Hakan ABAKAY

Tokat İl Temsilcisi

### EK 3: Uygulanan Ölçme Aracı

#### المواطنة في مقابلة المعنية ادناه مع نموذج

عزيزي المشارك معهد العلوم التربوي في كلية الجامعة للطلاب دراسات عليا مع مشاركة أستاذ عمر فارق سنقوم بالتشاور مع أساتذة الدراسات الاجتماعية حول الطلاب الاجانب. سيقام للمرة الاولى بحوث متعلقة بالطلاب الاجانب مركزين على وجهات وأفكار مهمة للغاية وعلما ان هذه العطومات لها خصوصية تامة ولن يطلع عليها اي شخص. وستكون هذه المعلومات في غاية الاهمية وللإجابة على هذه المعلومات يجب ان تكون بصدق.

وشكرا لكم مقدماً على مشاركتكم

محمد تاتان

جامعة غازي عثمان باشا

طلاب الدراسات العليا

الفصل الاول: أسئلة الديموغرافية

- 1- Cinsiyetiniz جنسيتك .....
- 2- Yaşınız عمرك .....
- 3- Kaç kardeşsiniz عدد الاخوة .....
- 4- Tokatta kaç senedir yaşamaktasınız كم سنة مضى على قدومك الى توكتا .....
- 5- Annenizin Mesleği مهنة الام .....
- 6- Babanızın Mesleği مهنة الاب .....
- 7- Ailenizin Aylık ortalama geliri nedir ماهو الدخل الشهري للعائلة تقريبي .....
- 8- Geldiğiniz ülke neredir البلد الذي قدمتم منه .....

## الفصل الثاني:

1- Geldiğiniz ülkedeki vatandaşlık kavramı ile ilgili ne söyleyebilirsiniz?

-ماذا يمكنك ان تقول عن مفهوم المواطنة في البلد الذي قدمت منه؟

2- Sosyal Bilgiler Dersinde öğrendiklerinize göre Vatandaşlık kavramını nasıl tanımlarsınız?

- كيف تعرّف مفهوم المواطنة على اساس ما تعلمته في الدّراسات الاجتماعية؟

3- Sosyal bilgiler dersinde öğrendiklerinizle Vatandaşlık haklarınızın neler olduğunu kendi ifadeniz ile örnekler vererek yazınız?

ماهي حقوق المواطنة من خلال اعطاء أمثلة على ما تعلمته مع بيانكم أن دورات الدراسات الاجتماعية في حياتهم؟

4- Sosyal Bilgiler dersindeki kazanımlara göre sizce günümüz de iyi bir vatandaşta bulunması gereken özellikler neler olmalıdır?

- ووفقا لمكاسب في الدراسات الاجتماعية ما هي الميزات في رأيك اليوم يجب ان تدرج أيضا في المواطن الصالح؟

5- Vatandaşlık haklarından yararlanırken çevrenizde bulunan arkadaşlarınızdan kendinizi benzer veya farklı gördüğünüz durumlar var mıdır? Eğer olduysa bu durumlar nelerdir?

- تتمتع نفسك مع أصدقائك في البيئة الخاصة بك وهل يمكنك أن ترى من حالة الحقوق المدنية هو ما إذا كان هناك متشابهة او مختلفة؟ وماهي هذه الشروط إذا كان لك؟

6- Topluma ve çevreye daha duyarlı ve sorumlu bir vatandaş olmak için neler yapmaktasınız?

-ماذا تفعل لتصبح اكثر استجابة ومسؤولية المواطنين في المجتمع والبيئة؟

7- Türkiye de yaşadığınız süre içerisinde olumlu ya da olumsuz herhangi bir vatandaşlık hakları ile ilgili bir ihlale maruz kaldınız mı?

- هل عانيت تعديا على حقوق المدينة في أي ايجابية او سلبية بينما انت تعيش في تركيا؟

8- Yaşadığınız bu sorunların çözümüne yönelik neler önerirsiniz?

- ما هية النصيحة التي تعيش من أجل حل هذه المشكلة

## SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN YABANCI UYRUKLU ÖĞRENCİLER ÜZERİNDEKİ VATANDAŞLIK ALGILARI İLE İLGİLİ GÖRÜŞME FORMU

Sayın katılımcı, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde Yüksek Lisans Öğrencisiyim. Doçent Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ hocamın danışmanlığında *Sosyal Bilgiler Dersinin Yabancı Uyruklu Öğrenciler Üzerindeki Vatandaşlık Algılarına Etkisi* ile ilgili bir araştırma yürütmekteyim. Bu amaç ile araştırmanın yürütülmesi için sizlerin görüş ve düşüncelerinizi almak son derece önemlidir. Araştırma kapsamında adınız ve her hangi bir bilginiz kullanılmayacaktır. Gizlilik ilkesine göre hareket edilecektir. Sorulara içtenlikle cevap vermek araştırmamız için son derece önemlidir. Katılımlarınız için şimdiden teşekkürler.

Mehmet TATAN  
Gaziosmanpaşa Üniversitesi  
Yüksek Lisans Öğrencisi

### 1.Bölüm: Demografik Sorular

- 1- Cinsiyetiniz: .....
- 2- Yaşınız:.....
- 3- Kaç kardeşsiniz:.....
- 4- Tokatta kaç senedir yaşamaktasınız:.....
- 5- Annenizin Mesleği:.....
- 6- Babanızın Mesleği:.....
- 7- Ailenizin Aylık ortalama geliri nedir:.....
- 8- Geldiğiniz ülke neredir:.....

## 2.Bölüm:

1. Geldiğiniz ülkedeki vatandaşlık kavramı ile ilgili ne söyleyebilirsiniz?
2. Sosyal Bilgiler Dersinde öğrendiklerinize göre Vatandaşlık kavramını nasıl tanımlarsınız? (kendi ifadelerinize göre yazınız)
3. Sosyal bilgiler dersinde öğrendiklerinizle Vatandaşlık haklarınızın neler olduğunu kendi ifadeniz ile örnekler vererek yazınız?
4. Sosyal Bilgiler dersindeki kazanımlara göre sizce günümüz de iyi bir vatandaşta bulunması gereken özellikler neler olmalıdır?(örnekler ile açıklayınız)
5. Vatandaşlık haklarından yararlanırken çevrenizde bulunan arkadaşlarınızdan kendinizi benzer veya farklı gördüğünüz durumlar varmıdır? Eğer olduysa bu durumlar nelerdir?
6. Topluma ve çevreye daha duyarlı ve sorumlu bir vatandaş olmak için neler yapmaktasınız? (yaptığınız veya yapmak istediğiniz sosyal ve kültürel aktiviteler ile birlikte yazınız)
7. Türkiye de yaşadığınız süre içerisinde olumlu ya da olumsuz herhangi bir vatandaşlık hakları ile ilgili bir ihlale maruz kaldınız mı?(örnekler ile açıklayınız)
8. Yaşadığınız bu sorunların çözümüne yönelik neler önerirsiniz?(kendi cümleleriniz ile yazınız)